

PAŃSTWOWA UCZELNIA ZAWODOWA
WE WŁOCŁAWKU

PROJEKTOWANIE Z PODSTAW KONSTRUKCJI MASZYN

Skrypt

dr inż. Józef Kaczmarek

Włocławek 2021

Wydawca:
Państwowa Uczelnia Zawodowa we Włocławku

Recenzent:
dr inż. Sławomir Kawczyński,
Państwowa Uczelnia Zawodowa we Włocławku

Korekta:
Ilona Radomska

Skład i łamanie
Daniel Jaskóła, Agencja Reklamowa TOP

Projekt okładki
Krzysztof Galus

Grafika na okładce
100kWhr

© Copyright by Państwowa Uczelnia Zawodowa we Włocławku
Włocławek 2021

Wszelkie prawa zastrzeżone. Książka, którą nabyłeś jest dziełem twórcy i wydawcy. Żadna jej część nie może być reprodukowana jakimkolwiek sposobem – mechanicznie, elektronicznie, drogą fotokopii itp. – bez pisemnego zezwolenia wydawcy. Jeśli cytujesz fragmenty tej książki, nie zmieniaj ich treści oraz wskaż autora dzieła.

Publikacje Wydawnictwa PUZ we Włocławku dostępne są w sprzedaży w Bibliotece PUZ we Włocławku przy ul. Mechaników 3, pok. 8. Zamówienia można również przesyłać drogą e-mailową na adres: biblioteka@puz.wloclawek.pl

ISBN 978-83-60607-72-5

Wydawnictwo Państwowej Uczelni Zawodowej we Włocławku
ul. Mechaników 3, 87-800 Włocławek
tel. 600-255-358
e-mail: wydawnictwo@puz.wloclawek.pl
<https://wyd.edu.pl/>

Skład, druk:
Agencja Reklamowa TOP
www.agencjatop.pl

Spis treści

CZĘŚĆ I. POŁĄCZENIA, WAŁY, ŁOŻYSKOWANIA	7
ROZDZIAŁ 1. Połączenia spawane	9
ROZDZIAŁ 2. Połączenia nitowe	21
ROZDZIAŁ 3. Połączenia wciskowe	27
ROZDZIAŁ 4. Połączenia kształtowe	31
ROZDZIAŁ 5. Połączenia gwintowe	45
ROZDZIAŁ 6. Elementy sprężyste	59
ROZDZIAŁ 7. Wały	73
ROZDZIAŁ 8. Łożyskowania toczne.	79
ROZDZIAŁ 9. Łożyskowania ślizgowe	90
CZĘŚĆ II. MECHANIZMY	99
ROZDZIAŁ 10. Podnośniki	101
ROZDZIAŁ 11. Reduktory z przekładniami zębatymi	119
Literatura	198
Wykaz rysunków tekstowych	199
Wykaz rysunków konstrukcyjnych	200
Wykaz tabel	201

Od autora

Niniejszy skrypt zawiera zbiór dwudziestu sześciu zadań projektowych z nowo wprowadzonego w roku akademickim 2018/2019 na kierunku Mechanika i Budowa Maszyn w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej we Włocławku przedmiotu „Projektowanie z podstaw konstrukcji maszyn – cz. I” na semestrze III oraz z wcześniej prowadzonego takiego projektowania cz. II na semestrze IV. Część I przedmiotu była dotychczas realizowana w formie mało praktycznych ćwiczeń audytorijnych. Materiał przedstawiony w skrypcie obejmuje 30-to godzinny program ćwiczeń projektowych przewidziany programem kształcenia, który jest szczegółowo zawarty w Opisach Przedmiotu przyporządkowanego przedmiotowi „Podstawy konstrukcji maszyn”. Materiał zawarty w skrypcie zawiera w dużej części praktyczne, dające się przedstawić w formie projektowej, zagadnienia omawiane na wykładach z tego przedmiotu. Rozwiązanie każdego zadania projektowego kończy bardzo zbliżony do wykonawczego rysunek określonego wyodrębnionego fragmentu urządzenia lub złożeniowy rysunek urządzenia. W oryginale rysunki te wykonane są na formacie A4 i temu formatowi przyporządkowane są zamieszczone na nich podziałki. Większe rysunki zostały podzielone na kilka fragmentów, co zapewnia ich wymaganą czytelność.

Treści zadań przedstawionych w skrypcie były odpowiednio dobrane i rozwiązywane przez autora na wcześniej prowadzonych zajęciach „Ćwiczenia z podstaw konstrukcji maszyn cz. I” i „Projektowanie z podstaw konstrukcji maszyn – cz. II” zadania przykładowe wraz ze szkicami projektowanych elementów, na podstawie których studenci wykonywali projekty. Te właśnie najlepiej wykonane projekty studentów, po gruntownej ich poprawie i dostosowaniu przez autora do potrzeb wydawniczych, stanowią treść zadań skryptowych. Rysunki w zadaniach, z wieloma poprawkami wniesionymi przez autora, są wykonane przez studentów przy pomocy dostępnego na Uczelni programu komputerowego AutoCAD. Dlatego też na tych rysunkach uwzględniono nazwiska studentów jako projektujących i rysujących. Odrębnie zatem bardzo dziękuję następującym studentom PUZ we Włocławku: Dawidowi Chmielewskiemu, Kacprowi Frydrychowskiemu, Mariuszowi Gapińskiemu, Marcinowi Jabłońskiemu, Rafałowi Lesińskiemu, Dawidowi Matusiakowi, Piotrowi Pajorowi, Dawidowi Piechocińskiemu, Przemysławowi Rosiakowi, Grzegorzowi Seroczyńskiemu oraz Pawłowi Ziółkowskiemu za pomoc w powstaniu tego skryptu.

Przewiduje się, iż skrypt ten będzie stanowił znaczne ułatwienie w realizacji przedmiotowych zajęć, a przez to w osiągnięciu przez studentów w najwyższym stopniu wszystkich, a zwłaszcza umiejętnościowych, efektów uczenia się.

Pomimo iż niniejszy skrypt dedykowany jest studentom PUZ we Włocławku, mogą z niego korzystać studenci innych uczelni tego rodzaju o podobnych programach kształcenia.

Część I

POŁĄCZENIA, WAŁY, ŁOŻYSKOWANIA

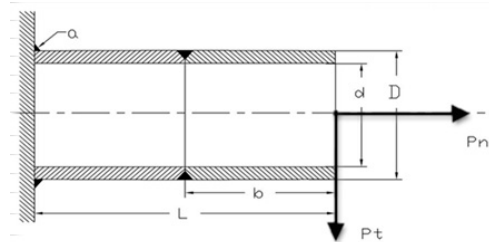
Rozdział 1

POŁĄCZENIA SPAWANE

Zadanie projektowe nr 1.1.

Zaprojektować elementy połączenia spawanego jak na szkicu (wymiary: D , d , a) dla następujących danych: $b = 130$ mm, $L = 177,5$ mm, $P_n = 23$ kN, $P_t = 3,2$ kN, $k_{spr} = 97,5$ MPa, $k_{spt} = 84,5$ MPa. Naprężenia zastępcze nie powinny być mniejsze niż 0,75 naprężień dopuszczalnych. Wymiary D i d przyjąć według PN lub PN-EN. Sporządzić rysunek połączenia.

Rys. 1.1. Szkic połączenia spawanego

Rozwiązanie

1. Przyjęcie wg PN-EN 10220: 2005: $D = 60,3$ mm i $d = 52,3$ mm oraz $a = 4$ mm.
2. Obliczenie wytrzymałości spoiny czołowej.
  - 2.1. Obliczenie naprężeń zginających σ_g wywołanych momentem gnącym M_g :

$$M_g = P_t \cdot b = 3200 \text{ N} \cdot 130 \text{ mm} = 416000 \text{ Nmm}$$

$$W_x = \frac{\pi (D^4 - d^4)}{32 D} = \frac{3,14 \cdot (60,3^4 - 52,3^4)}{32 \cdot 60,3} = 9344,25 \text{ mm}^3$$

$$\sigma_g = \frac{M_g}{W_x} = \frac{416000 \text{ Nmm}}{9344,25 \text{ mm}^3} = 44,51 \text{ MPa}$$

- 2.2. Obliczenie naprężeń σ_r , rozciągających wywołanych siłą P_n :

$$A = \frac{\pi (D^2 - d^2)}{4} = \frac{3,14 \cdot (60,3^2 - 52,3^2)}{4} = 707 \text{ mm}^2$$

$$\sigma_r = \frac{P_n}{A} = \frac{23000 \text{ N}}{707 \text{ mm}^2} = 32,53 \text{ MPa}$$

- 2.3. Obliczenie naprężeń ścinających τ wywołanych siłą P_t :

$$\tau = \frac{P_t}{A} = \frac{3200 \text{ N}}{707 \text{ mm}^2} = 4,52 \text{ MPa}$$

2.4. Obliczenie naprężeń zastępczych σ_z , sprawdzenie warunku wytrzymałościowego:

$$\sigma_z = \sqrt{(\sigma_r + \sigma_g)^2 + 3\tau^2} = \sqrt{(32,53 + 44,51)^2 + 3 * 4,52^2} = 77,12 \text{ MPa}$$

$$\sigma_z = 77,12 \text{ MPa} \leq k_{spr} = 97,50 \text{ MPa}$$

$$77,12 \text{ MPa} / 97,50 \text{ MPa} = 0,79 > 0,75$$

Wniosek: Wymiary elementu połączenia spawanego zostały zaprojektowane prawidłowo.

3. Obliczenie wytrzymałości spoiny pachwinowej.

3.1. Obliczenie naprężeń ścinających τ_r wywołanych siłą P_n :

$$A = \pi \frac{[(D+2a)^2 - D^2]}{4} = \frac{\pi[(60,3+8)^2 - 60,3^2]}{4} = 808 \text{ mm}^2$$

$$\tau_r = \frac{P_n}{A} = \frac{23000 \text{ N}}{808 \text{ mm}^2} = 28,46 \text{ MPa}$$

3.2. Obliczenie naprężeń ścinających τ_g wywołanych momentem gnącym M_g :

$$M_g = P_t * L = 3200 \text{ N} * 177,5 \text{ mm} = 568000 \text{ Nmm}$$

$$W_x = \frac{\pi[(D+2a)^4 - D^4]}{32(D+2a)} = \frac{\pi[(60,3+8)^4 - 60,3^4]}{32(60,3+8)} = 12275 \text{ mm}^3$$

$$\tau_g = \frac{M_g}{W_x} = \frac{568000 \text{ Nmm}}{12275 \text{ mm}^3} = 46,27 \text{ MPa}$$

3.3. Obliczenie naprężeń ścinających τ_t wywołanych siłą P_n :

$$\tau_t = \frac{P_t}{A} = \frac{3200 \text{ N}}{808 \text{ mm}^2} = 3,96 \text{ MPa}$$

3.4. Obliczenie naprężeń zastępczych τ_z :

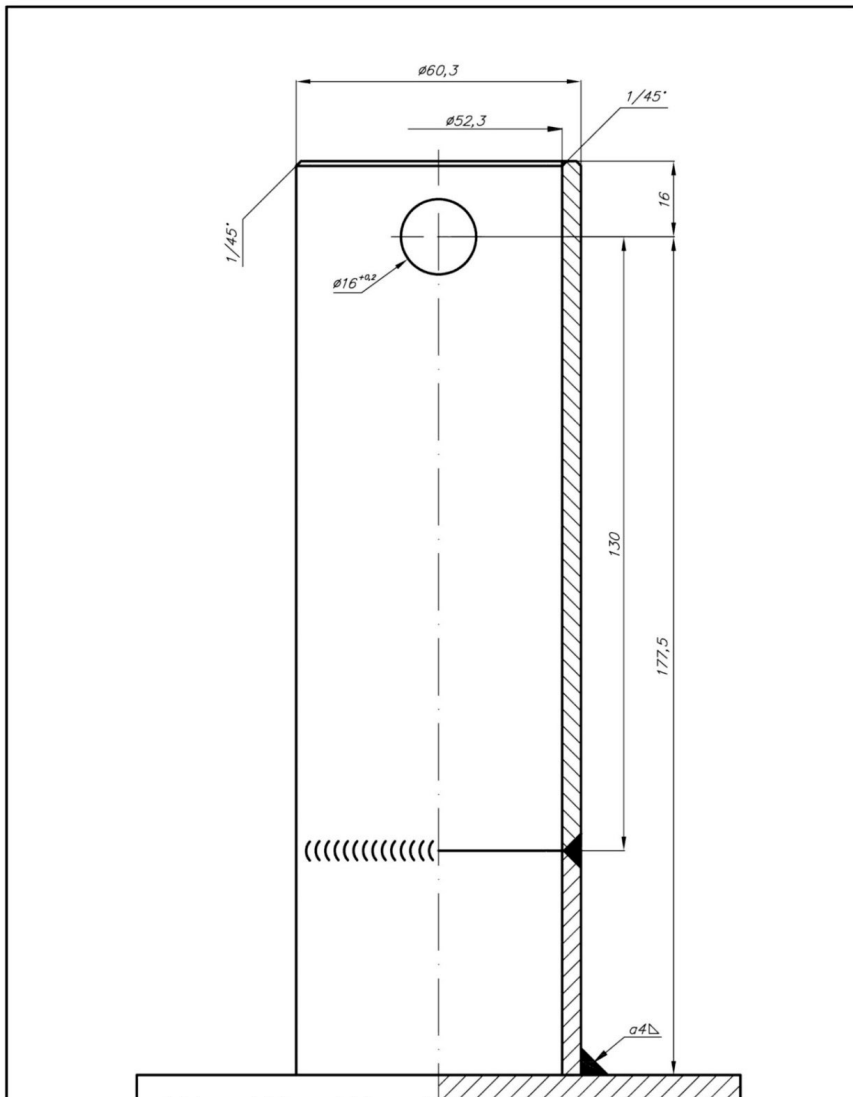
$$\tau_z = \sqrt{(\tau_r + \tau_g)^2 + \tau_t^2} = \sqrt{(28,46 + 46,27)^2 + 3,96^2} = 74,83 \text{ MPa}$$

$$\tau_z = 74,83 \text{ MPa} \leq k_{spt} = 84,5 \text{ MPa}$$

$$74,83 \text{ MPa} / 84,5 \text{ MPa} = 0,88 > 0,75$$

Wniosek: Wymiary elementu połączenia spawanego zostały przyjęte (zaprojektowane) prawidłowo.

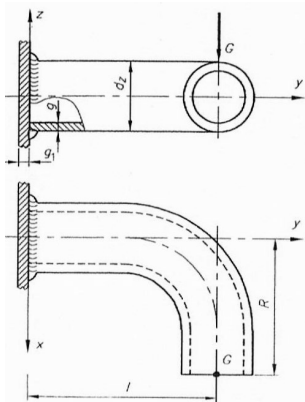
Połączenie spawane przedstawione jest na rysunku PS-01.01.

Pozycja: 1	Państwowa Uczelnia Zawodowa we Wrocławku Zakład Mechaniki i Budowy Maszyn	Nazwisko i Imię	Data	Arkuszy: 1
Materiał: S275JR		Projektował: Konstruował: Sprawdził:	Rosiak Przemysław Rosiak Przemysław Kaczmarek Józef	16.11.2019
Ilość/Szt.: 1		Rysunek złożeńowy:	Nr rys. złożeńowego:	
Podziałka: 1:1	Nazwa części: Połączenie spawane	Nr. rysunku: PS-01.01		

Zadanie projektowe nr 1.2.

Zaprojektować połączenie spawane rury z pionową ścianą jak na szkicu [1] (wymiary: d_z , g , $a \approx 0,7g$) dla pozostałych danych: $R = 172 \text{ mm}$, $l = 227,5 \text{ mm}$, $G = 21 \text{ kN}$, $g_l = 23 \text{ mm}$, $k_{spi} = 94,25 \text{ MPa}$. W celu optymalnego wyężnienia materiału naprężenia zastępcze nie powinny być mniejsze niż $0,75$ naprężeń dopuszczalnych. Wymiary d_z , g przyjąć według PN-EN 10220:2005.

Rys. 1.2. Szkic połączenia spawanego [1]

Rozwiązanie

1. Przyjęcie wstępnie według PN-EN 10220:2005 $d_z = 121 \text{ mm}$ i $g = 7,1 \text{ mm}$.
2. Obliczenie grubości spoiny a :

$$a = 0,7g \approx 5 \text{ mm}$$

3. Obliczenie naprężeń ścinających τ_{M_g} wywołanych momentem gnącym M_g :

$$M_g = G * l = 21000 \text{ N} * 227,5 \text{ mm} = 4777500 \text{ Nmm}$$

$$W_x = \frac{2\pi[(d_z+2a)^4 - d_z^4]}{64(d_z+2a)} = \frac{2 * 3,14[(121 \text{ mm} + 2 * 5 \text{ mm})^4 - 121 \text{ mm}^4]}{64(121 \text{ mm} + 2 * 5 \text{ mm})} = 60029,3 \text{ mm}^3$$

$$\tau_{M_g} = \frac{M_g}{W_x} = \frac{4777500 \text{ Nmm}}{60029,3 \text{ mm}^3} = 79,6 \text{ MPa}$$

4. Obliczenie naprężeń ścinających τ_G wywołanych siłą tnącą G :

$$A_{sp} = \frac{\pi[(d_z+2a)^2 - d_z^2]}{4} = \frac{3,14[(121 \text{ mm} + 2 * 5 \text{ mm})^2 - 121 \text{ mm}^2]}{4} = 1979,2 \text{ mm}^2$$

$$\tau_G = \frac{G}{A_{sp}} = \frac{21000 \text{ N}}{1979,2 \text{ mm}^2} = 10,61 \text{ MPa}$$

5. Obliczenie naprężeń ścinających τ_{Ms} wywołanych momentem skręcającym M_s :

$$M_s = G * R = 21000 \text{ N} * 172 \text{ mm} = 3612000 \text{ Nmm}$$

$$W_0 = 2W_x = 2 * 59652,77 \text{ mm}^3 = 120058,6 \text{ mm}^3$$

$$\tau_{Ms} = \frac{M_s}{W_0} = \frac{3612000 \text{ Nmm}}{120058,6 \text{ mm}^3} = 30,09 \text{ MPa}$$

6. Obliczenie naprężeń zastępczych τ_z :

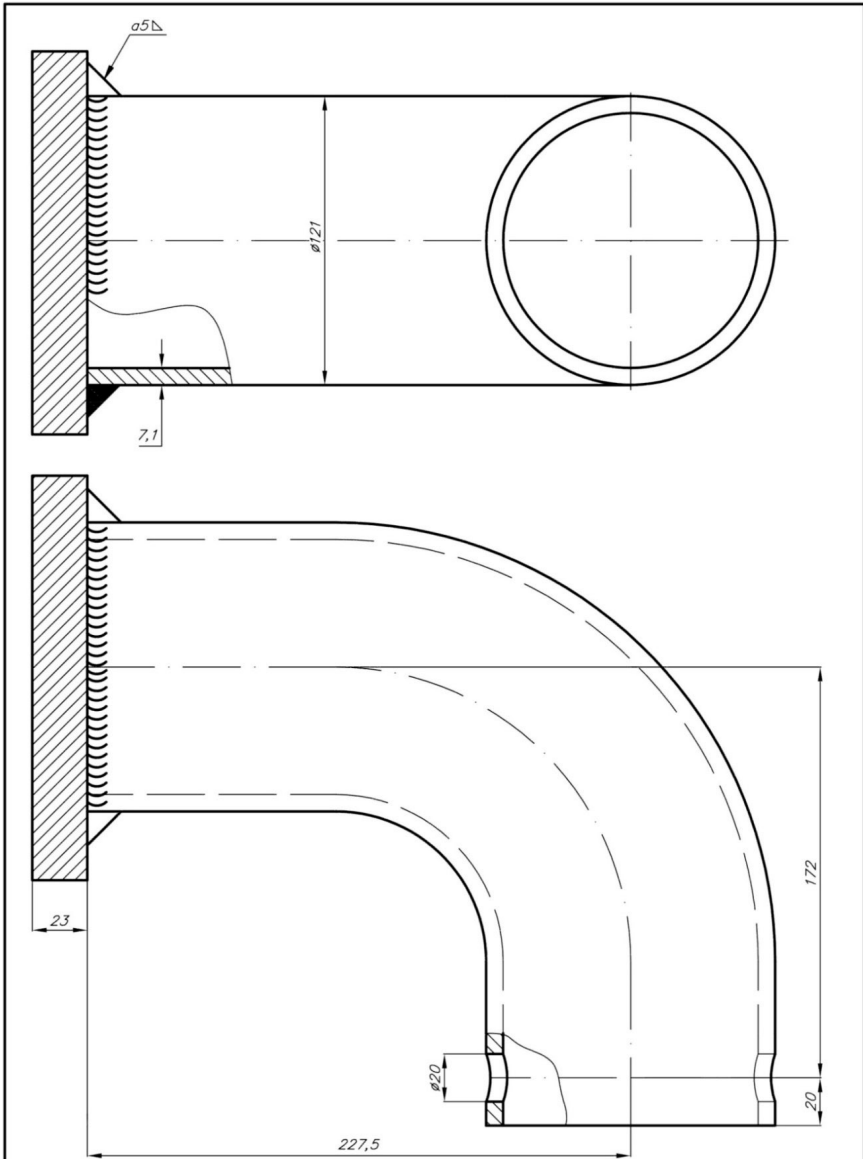
$$\tau_z = \sqrt{(\tau_T + \tau_{Ms})^2 + \tau_{Mg}^2} = \sqrt{(10,61 \text{ MPa} + 30,09 \text{ MPa})^2 + 79,6^2 \text{ MPa}} = 89,4 \text{ MPa}$$

$$\tau_z = 89,4 \text{ MPa} \leq k_{spt} = 94,25 \text{ MPa}$$

$$\frac{89,4}{94,25} = 0,95 > 0,75$$

Wniosek: Wymiary elementu połączenia spawanego zostały przyjęte (zaprojektowane) prawidłowo.

Połączenie spawane przedstawione jest na rysunku PS-01.02.

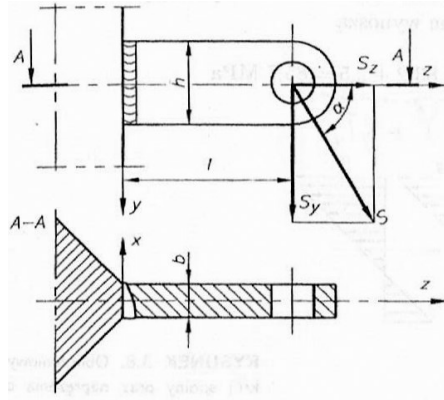

Pozycja: 1	Państwowa Uczelnia Zawodowa we Wrocławiu Zakład Mechaniki i Budowy Maszyn	Projektował:	Nazwisko i Imię Rosiak Przemysław	Data	Arkuszy: 1
Materiał: S275JR		Konstruował:	Rosiak Przemysław	16.11.2019	
Ilość/Szt.: 1		Rysunek złożeńiowy:	Sprawdził: Kaczmarek Józef		Nr rys. złożeńiowego:
Podziałka: 1:2	Nazwa części: Połączenie spawane			Nr. rysunku: PS-01.02	

Zadanie projektowe nr 1.3.

Zaprojektować element połączenia spawanego jak na szkicu [1] (wymiary: b , h) dla następujących danych: $l = 135$ mm, $S = 3,7$ kN, $\alpha = 71^\circ$, $k_{spr} = 108,75$ MPa. W celu optymalnego wyłączenia materiału, naprężenia zastępcze nie powinny być mniejsze niż 0,75 naprężeń dopuszczalnych. Wymiary b i h według: PN lub PN-EN.

Rys. 1.3. Szkic połączenia spawanego [1]

Rozwiązanie

1. Przyjęcie wstępnie według PN-H/93202 A1:1997: $b = 16$ mm, $h = 45$ mm.
2. Obliczenie składowych S_z i S_y :

$$S_z = S * \cos\alpha = 3,7 \text{ kN} * \cos 71^\circ = 1200 \text{ N}$$

$$S_y = S * \sin\alpha = 3,7 \text{ kN} * \sin 71^\circ = 3490 \text{ N}$$

3. Obliczenie naprężeń rozciągających σ_r wywołanych siłą tnącą S_z :

$$\sigma_r = \frac{F}{A} = \frac{S_z}{b * h} = \frac{1200 \text{ N}}{16 \text{ mm} * 45 \text{ mm}} = 1,67 \text{ MPa}$$

4. Obliczenie naprężeń ścinających τ_T wywołanych siłą tnącą S_y :

$$\tau_T = \frac{F}{A} = \frac{S_y}{b * h} = \frac{3490 \text{ N}}{16 \text{ mm} * 45 \text{ mm}} = 4,85 \text{ MPa}$$

5. Obliczenie naprężeń zginających σ_g wywołanych momentem zginającym M_g :

$$\sigma_g = \frac{M_g}{W_x} = \frac{S_y * l}{\frac{b * h^2}{6}} = \frac{6 * S_y * l}{b * h^2} = \frac{6 * 3490 \text{ N} * 135 \text{ mm}}{16 \text{ mm} * (45 \text{ mm})^2} = 87,25 \text{ MPa}$$

6. Obliczenie naprężeń zastępczych σ_z , sprawdzenie warunku wytrzymałościowego:

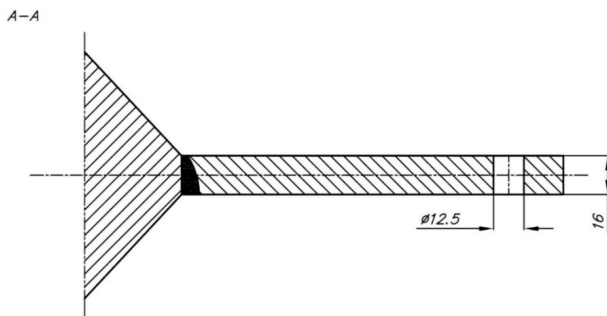
$$\sigma_z = \sqrt{(\sigma_g + \sigma_r)^2 + 3\tau_r^2} = \sqrt{(87,25 \text{ MPa} + 1,67 \text{ MPa})^2 + 3 * (4,85 \text{ MPa})^2} = 89,31 \text{ MPa}$$

$$\sigma_z = 89,31 \text{ MPa} \leq k_{spr} = 108,75 \text{ MPa}$$

$$89,31/108,75 = 0,82 > 0,75$$

Wniosek: Wymiary elementu połączenia spawanego zostały przyjęte (zaprojektowane) prawidłowo.

Połączenie spawane przedstawione jest na rysunku PS-01.03.

Uwagi:
-ostre krawędzie stępić 1x45°

Pozycja: 1	Państwowa Uczelnia Zawodowa we Wrocławku Zakład Mechaniki i Budowy Maszyn	Nazwisko i Imię	Data	Arkuszy: 1
Materiał: S275JR		Projektował: Przemysław Rosiak	Konstruował: Przemysław Rosiak 16.11.2019	
Ilość/Szt.: 1		Rysunek złozeniowy:	Nr rys. złozeniowego:	
Podziałka: 1:2	Nazwa części: Połączenie spawane			Nr. rysunku: PS-01.03

Rozdział 2

POŁĄCZENIA NITOWE

Zadanie projektowe nr 2.1.

Zaprojektować połączenie nitowe (liczbę nitów n i ich rozmieszczenie) o grubości blach $g = 3$ mm, obciążone siłą rozciągającą $F = 37800$ N. Dopuszczalne naprężenia nitu ze stali $St2N$ na ścinanie $k_n = 185$ MPa, a na nacisk powierzchniowy $k_d = 2,5 k_n$. Zadanie rozwiązać dla dwóch przypadków: I – nitów jednociętych, II – nitów dwuciętych.

Rozwiązanie

Przypadek I – Połączenie z nitami jednociętymi (średnica nitu d)

1. Obliczenie liczby nitów n :

$$d = 2g = 6 \text{ mm} < 3,2g = 9,6 \text{ mm} \rightarrow \text{decyduje ścinanie}$$

$$F \geq \frac{\pi d^2}{4} * n * k_n$$

$$n \geq \frac{4F}{\pi d^2 k_n} = \frac{4 * 37800 \text{ N}}{\pi * (6 \text{ mm})^2 * 185 \text{ MPa}} = \frac{151200}{20923} = 7,226$$

Przyjęcie $n = 8$ nitów

2. Określenie rozmieszczenia nitów.

2.1. Wyznaczenie podziałki nitów t :

$$3d \leq t \leq 9d ; t \leq 18g$$

$$t = (18; 54)$$

Przyjęcie $t = 20$ mm

2.2. Obliczenie odległości e_1 i e_2 nitów od krawędzi łączonych elementów:

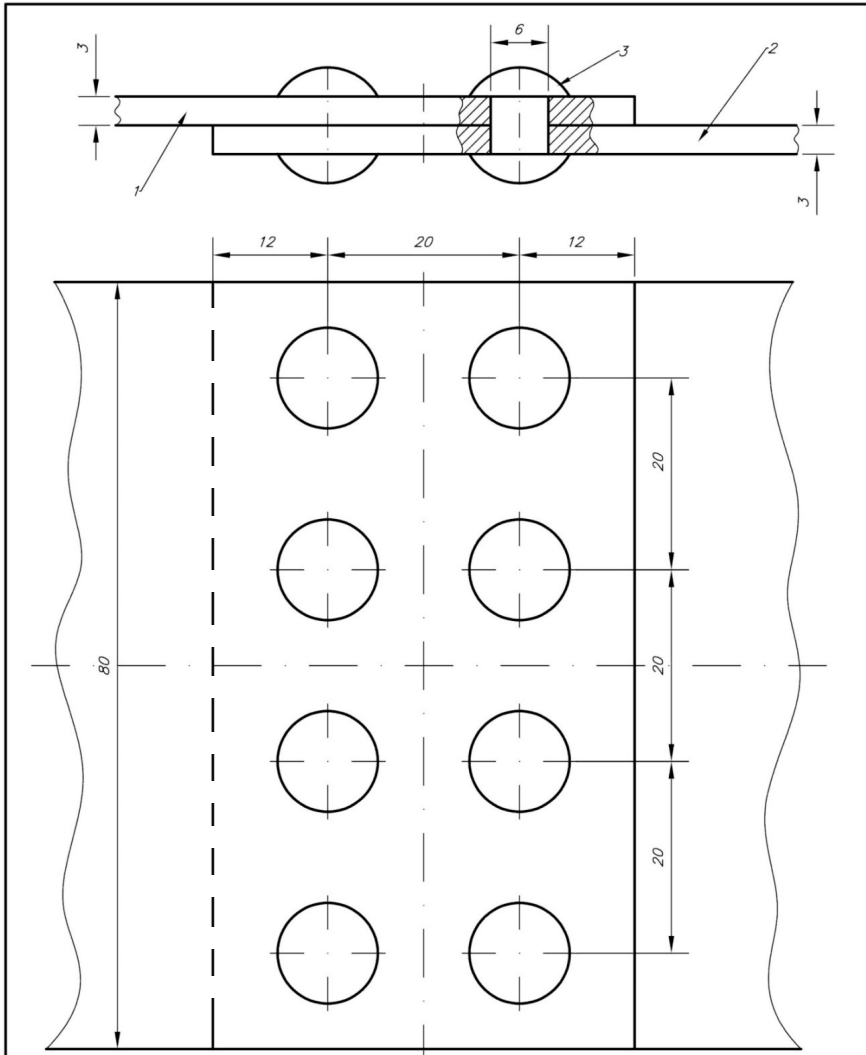
$$e_1 = 2d = 12 \text{ mm}$$

$$e_2 = 1,5d = 9 \text{ mm}$$

2.3. Obliczenie długości l_n nitów ($k = 1,2 ; l_0 = 1,1d$):

$$l_n = k * \sum g_i + l_0 = 1,2 * 6 + 1,1 * 6 = 13,8 \text{ mm}$$

Odp. Połączenie nitowe wraz z rozmieszczeniem nitów przedstawia rysunek PNi- 02.01.

Uwagi:
-Ostre krawędzie stępić 1/45"

3	Nit $\varnothing 6 \times 13,8$	8	S355J2	
2	Obudowa dolna	1	E335	
1	Blacha górna	1	E335	
Lp.	Nazwa części:	Il. szt.	Materiał:	Nr Normy/Uwagi:
Państwowa Uczelnia Zawodowa we Wrocławku Zakład Mechaniki i Budowy Maszyn			Nazwisko i Imię	Data
		Projektował:	Rosiak Przemysław	
		Rysował:	Rosiak Przemysław	16.11.19
		Sprawił:	Kaczmarek Józef	
Podziałka: 2:1	Nazwa: Połączenie nitowe	Nr. rysunku: PNI-02.01		Arkuszy: 1 Nr arkusza: 1

Przypadek II – Połączenie z nitami dwuciętymi (średnica nitu d)

3. Obliczenie liczby nitów n :

$$d = 2g = 6 \text{ mm} > 1,6g = 4,8 \text{ mm} \quad \rightarrow \text{decyduje nacisk powierzchniowy}$$

$$F \leq d * g * n * k_d$$

$$k_d = 2,5 k_n = 2,5 * 185 = 462,5 \text{ MPa}$$

$$n \geq \frac{F}{d * g * k_d} = \frac{37800 \text{ N}}{6 \text{ mm} * 3 \text{ mm} * 462,5 \text{ MPa}} = \frac{37800}{8325} = 4,54$$

Przyjęto $n = 6$ nitów

4. Określenie rozmieszczenia nitów:

4.1. Wyznaczenie podziałki nitów t :

$$3d \leq t \leq 9d; t \leq 18g$$

$$t = (18; 54)$$

Przyjęto $t = 20 \text{ mm}$

4.2. Obliczenie odległości e_1 i e_2 nitów od krawędzi łączonych elementów:

$$a = 2,6d = 15,6 \text{ mm}$$

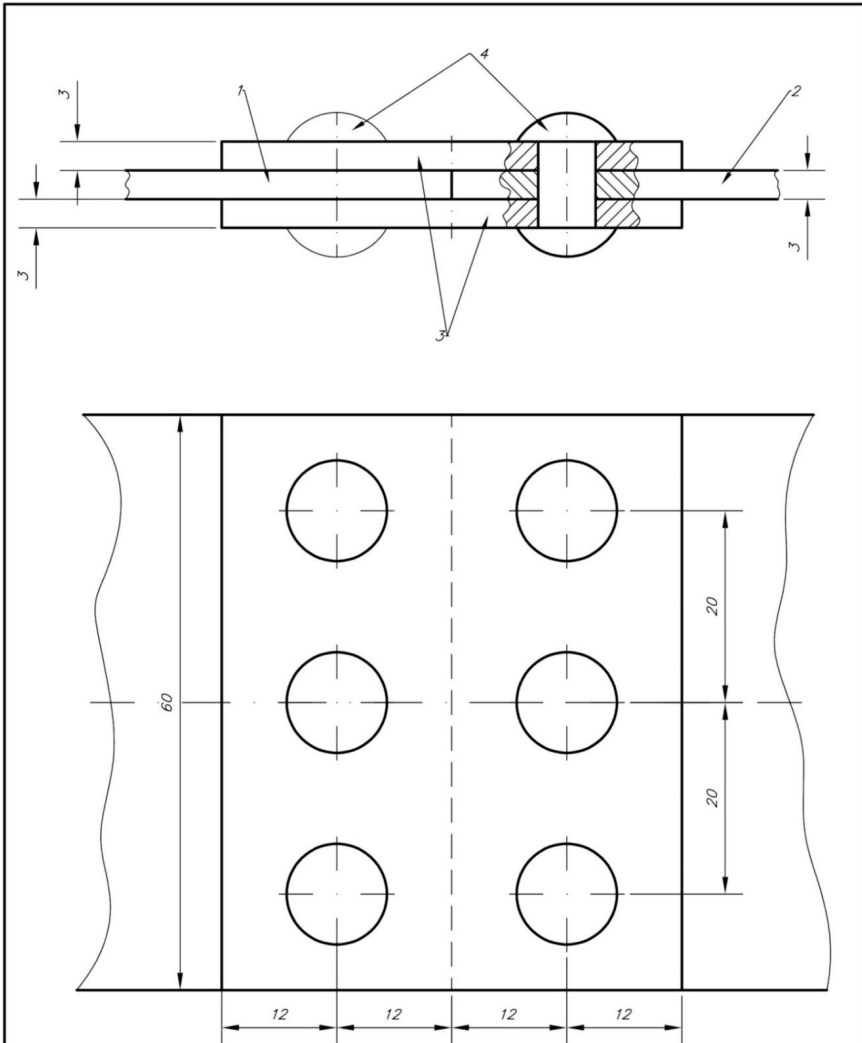
$$e_1 = 2d = 12 \text{ mm}$$

$$e_2 = 1,5d = 9 \text{ mm}$$

4.3. Obliczenie długości l_n nitów ($k = 1,2$; $l_0 = 1,1d$):

$$l_n = k * \sum g_i + l_0 = 1,2 * 9 + 1,1 * 6 = 17,4 \text{ mm}$$

Odp. Połączenie nitowe wraz z rozmieszczeniem nitów przedstawia rysunek PNi- 02.02.

Uwagi:
-Ostre krawędzie stępić 1/45°

4	Nit $\varnothing 6 \times 17,4$	6	S355J2	
3	Nakładka	2	E335	
2	Blacha łączona prawa	1	E335	
1	Blacha łączona lewa	1	E335	
Lp.	Nazwa części:	Il. szt.	Materiał:	Nr Normy/Uwagi:
Państwowa Uczelnia Zawodowa we Wrocławiu Zakład Mechaniki i Budowy Maszyn		Nazwisko i imię		Data
		Projektował: Rosiak Przemysław		
		Rysował: Rosiak Przemysław		16.11.19
		Sprawdził: Kaczmarek Józef		
Podziałka: 2:1		Nazwa: Połączenie nitowe		Nr. rysunku: PNI-02.02
			Nr arkusza: 1	Nr arkusza: 1

Rozdział 3

POŁĄCZENIA WCISKOWE

Zadanie projektowe 3.1.

Zaprojektować złącze wciskowe o średnicy $D = 120$ mm i o długości $l = 1,25D$, które ma przenieść obciążenie momentem $M_s = 900$ Nm i siłą wzdłużną $F_w = 31000$ N. Tuleja ma średnicę zewnętrzną $D_z = 200$ mm, a czop wydrążenie o średnicy $D_w = 60$ mm. Tuleja i czop wykonane są ze stali, dla której $E = 2,1 \cdot 10^5$ MPa oraz $\nu = 0,3$, $k_r = 180$ MPa, $\alpha = 1,1 \cdot 10^{-5}$ 1/K. Chropowatość otworu tulei $Rz_o = 3,2 \mu\text{m} = 4Ra_o$ i powierzchni zewnętrznej czopa $Rz_c = 1,6 \mu\text{m} = 4Ra_c$. Współczynnik tarcia w złączu $\mu = 0,08$. Wartość luzu potrzebnego do swobodnego nałożenia tulei na czop $\Delta w = 0,12$ mm. Sporządzić rysunek połączenia.

Rozwiązanie

1. Obliczenie siły wypadkowej Fz :

$$Fz = \sqrt{F_w^2 + \left(\frac{2M_s}{D}\right)^2} = 34438,35 \text{ N} = 34,44 \text{ kN}$$

2. Obliczenie wymaganego nacisku p w złączu:

$$p = \frac{Fz}{\mu * \pi * D * l} = 7,612 \text{ MPa}$$

3. Obliczenie minimalnego wcisku względnego:

- 3.1. Obliczenie współczynników wydrążenia δz i δw :

$$\delta z = \frac{D_z^2 + D^2}{D_z^2 - D^2} = 2,125$$

$$\delta w = \frac{D^2 + D_w^2}{D^2 - D_w^2} = 1,66667$$

- 3.2. Obliczenie wcisku względnego w_{min} :

$$w_{min} = p * \frac{(\delta z + \delta w)}{E} = 0,0001552237$$

4. Obliczenie bezwzględnego wcisku minimalnego skutecznego W_{min} i mierzonego W'_{min} :

$$W_{min} = w_{min} * D = 0,018626844 \text{ mm} = 18,62 \mu\text{m}$$

$$W'_{min} = W_{min} + 1,2(Rz_c + Rz_o) = 24,39 \mu\text{m}$$

5. Dobranie pasowania złącza:

Z tablic przyjęto pasowanie:

$$\phi 120H7/s6(120_0^{+35}/120_{+79}^{+101})$$

$$W_{\text{minimum tablicowe}} = 44 \mu\text{m} > W'_{\text{min}} = 24,39 \mu\text{m}$$

6. Obliczenie maksymalnych naprężeń σ_z , sprawdzenie warunku wytrzymałościowego:

6.1. w tulei:

$$\sigma_{zz} = \frac{\sqrt{\delta_z^2 + \delta_z + 1} * E * W'_{\text{max}}}{\delta_z + \delta_w} = 132,9 \text{ MPa}$$

$$\sigma_{zz} = 132,9 \text{ MPa} < k_r = 180 \text{ MPa}$$

6.2. w czopie:

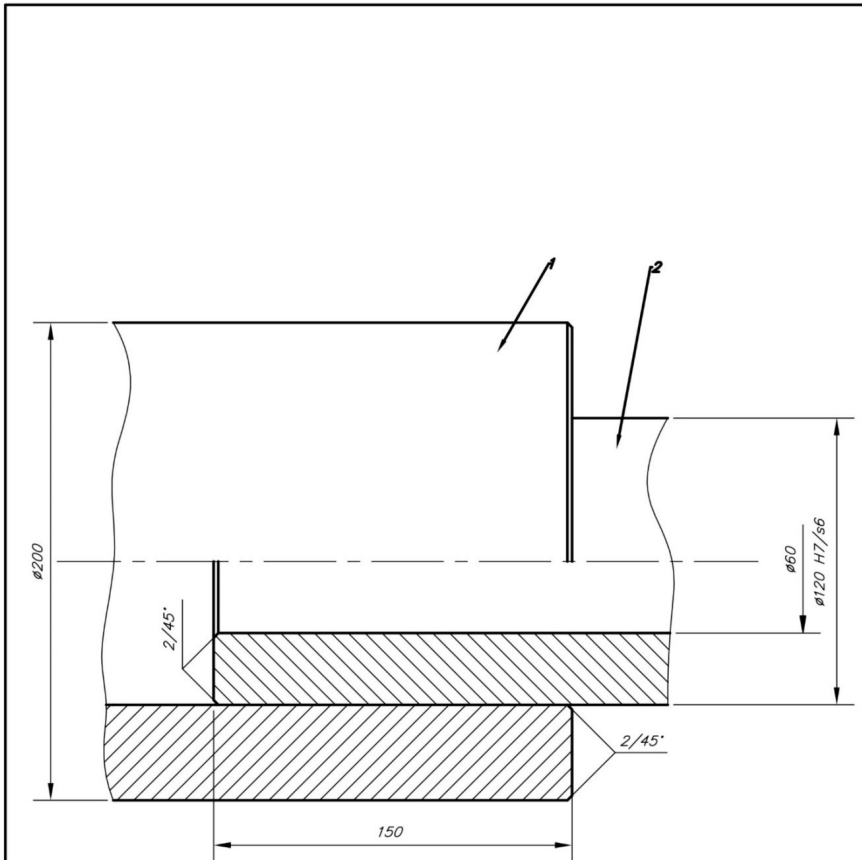
$$\sigma_{zw} = \frac{(\delta_w + 1) * E * W'_{\text{max}}}{\delta_z + \delta_w} = 128,3 \text{ MPa}$$

$$\sigma_{zw} = 128,3 \text{ MPa} < k_r = 180 \text{ MPa}$$

7. Obliczenie przyrostu temperatury Δt do podgrzania tulei niezbędnej do nałożenia jej na czop:

$$\Delta t = \frac{W'_{\text{max}} + \Delta w}{\alpha * D} = 170 \text{ }^\circ\text{C}$$

Połączenie przedstawione jest na rysunku PW-03.01.

2	Czap	1	C35		
1	Tuleja	1	C35		
Lp.	Nazwa części:	Il. szt.	Materiał:	Nr Normy/Uwagi:	
Państwowa Uczelnia Zawodowa we Wrocławku Zakład Mechaniki i Budowy Maszyn			Nazwisko i Imię	Data	
		Projektował:	Rosiak Przemysław		
		Rysował:	Rosiak Przemysław	21.12.19	Nr arkusza:
		Sprawdził:	Kaczmarek Józef		1
Podziałka: 1:2	Nazwa: Potężenie wciskowe	Nr. rysunku: PW-03.01			

Rozdział 4

POŁĄCZENIA KSZTAŁTOWE

Zadanie projektowe nr 4.1.

Zaprojektować połączenie wpustowe spoczynkowe wału z piastą o średnicy $d = 32$ mm przenoszące moment skręcający $M_s = 250$ Nm. Długość piasty $l_p = 60$ mm. Naciski dopuszczalne w połączeniu $p_{dop} = 60$ MPa. Sporządzić rysunek połączenia.

Rozwiązanie

1. Przyjęcie wymiarów wpustu wg PN-70/M-85005; przyjęto wpust $b \times h = 8 \times 7$, dla którego $s_2 = 4$ mm.
2. Obliczanie długości obliczeniowej l_{o1} z założeniem liczby wpustów $i = 1$:

$$l_{o1} = \frac{2M_s}{d * i * s_2 * p_{dop}} = \frac{2 * 250000}{32 * 1 * 4 * 60} = 65,1 \text{ mm}$$

Ponieważ $l_{o1} > l_p$, więc zakłada się $i = 2$ oraz wpust $b \times h = 6 \times 6$, dla którego $s_2 = 3,5$ mm:

$$l_{o2} = \frac{2M_s}{d * i * s_2 * p_{dop}} = \frac{2 * 250000}{32 * 2 * 3,5 * 60} = 37,2 \text{ mm}$$

$$l_{o2} = 37,2 + 6 = 43,2 \text{ mm.}$$

Ostatecznie przyjęto dwa wpusty o wymiarach: $6 \times 6 \times 45$ mm.

Połączenie wpustowe przedstawione jest na rysunku PWp-04.01.

Zadanie projektowe nr 4.2.

Zaprojektować połączenia wielowypustowe przesuwane przenoszące moment $M_s = 480$ Nm wykonane ze stali o danych materiałowych: $k_{sjw} = 75$ MPa, $p_{dop} = 30$ MPa. Sporządzić rysunek połączenia.

Rozwiązanie

1. Obliczanie średnicy wałka d z warunku wytrzymałościowego na skręcanie:

$$\tau_s = \frac{M_s}{\frac{\pi d^3}{16}} = \frac{16M_s}{\pi d^3} \leq k_{sjw}$$

=>

$$d \geq \sqrt[3]{\frac{16M_s}{\pi k_{sjw}}} = \sqrt[3]{\frac{16 \cdot 480000}{3,14 \cdot 75}} = 31,94 \text{ mm}$$

2. Przyjęcie wielowypustu z PN-63/M-85016:

$$i - d \times D \times b = 6 - 32 \times 38 \times 8$$

3. Obliczanie minimalnej długości piasty przesuwnej l_o :

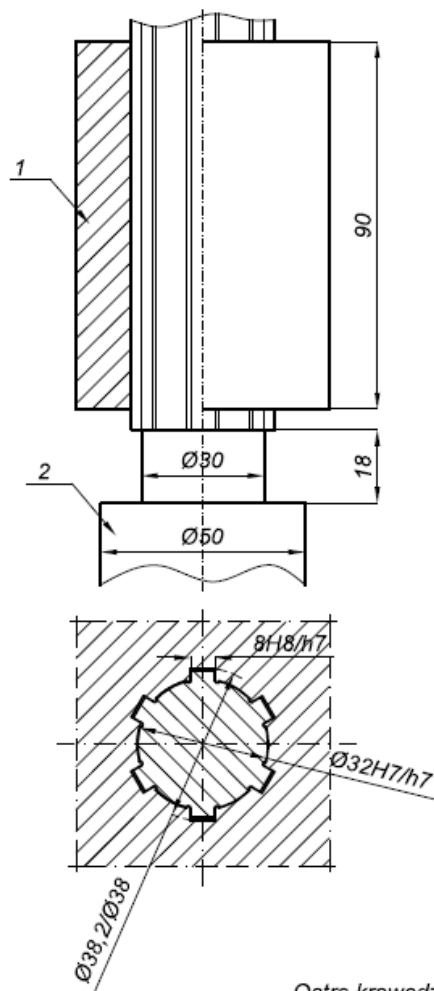
$$D_{sr} = \frac{D + d}{2} = \frac{38 + 32}{2} = 35 \text{ mm}$$

$$h_o = \frac{D - d}{2} = \frac{38 - 32}{2} = 3 \text{ mm}$$

$$l_o \geq \frac{2 \cdot M_s}{0,75 \cdot D_{sr} \cdot h_o \cdot i \cdot p_{dop}} = \frac{2 \cdot 480000}{0,75 \cdot 35 \cdot 3 \cdot 6 \cdot 30} = 81,3 \text{ mm}$$

Przyjęto długość piasty $l_p = 90$ mm.

Połączenie wielowypustowe przedstawione jest na rysunku PWp-04.02.

Ostre krawędzie załamać 1/45°

2	Walek wielopustowy 6-32x38x8	1	C45	
1	Tuleja wielopustowa 6-32x38x8	1	C45	
L.p.	Nazwa części	il. szt.	Materiał	Nr normy/Uwagi
	Państwowa Uczelnia Zawodowa we Włocławku Zakład Mechaniki i Budowy Maszyn		Nazwisko i Imię	Data
		Projektował	Marcin Jabłoński	06.12.19
		Konstruował	Marcin Jabłoński	06.12.19
		Sprawdził	Kaczmarek Józef	
Podz.	Nazwa	Nr rysunku		Arkuszy
1:1	Połączenie wielopustowe	PWp-04.02.		1

Zadanie projektowe nr 4.3.

Zaprojektować średnicę kołka, usytuowanego prostopadle do osi połączenia, obciążonego momentem $M_s = 375 \text{ Nm}$. Średnica połączenia wynosi $D_c = 60 \text{ mm}$, a grubość ścianki piasty $g_p = 16 \text{ mm}$. Naciski dopuszczalne wynoszą $p_{dop} = 110 \text{ MPa}$, a dopuszczalne jednokierunkowe naprężenia na ścinanie $k_{tj} = 85 \text{ MPa}$. Sporządzić rysunek połączenia.

Rozwiązanie

1. Obliczenie średnicy kołka d z warunku na naciski wałek/kołek.

$$d \geq \frac{6M_s}{D_c^2 * p_{dop}} = \frac{6 * 375000}{60^2 * 110} = 5,7 \text{ mm}$$

2. Obliczenie średnicy kołka d z warunku na naciski piasta/kołek:

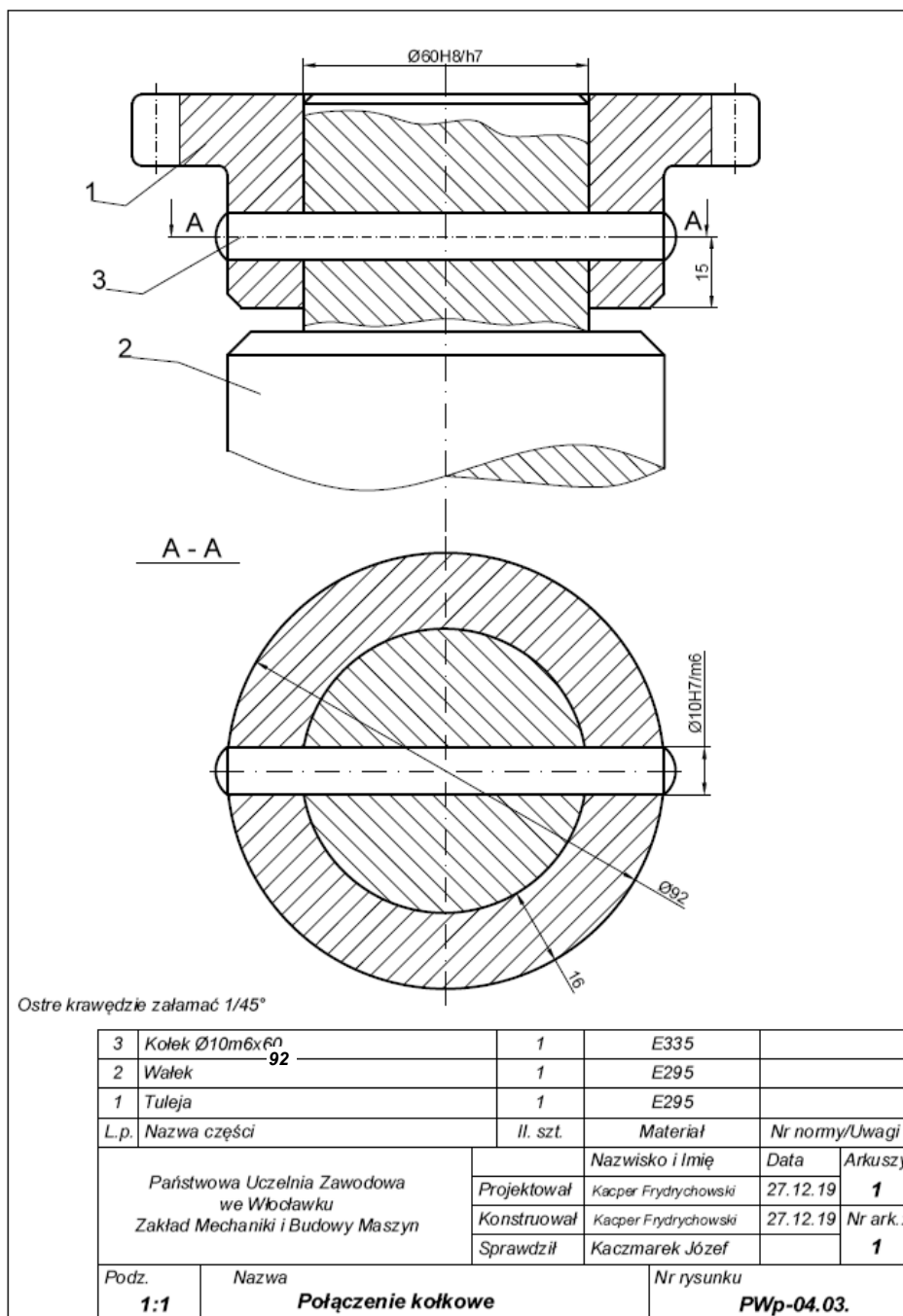
$$d \geq \frac{2M_s}{g_p * (D_c + g_p) * p_{dop}} = \frac{2 * 375000}{16 * (60 + 16) * 110} = 5,6 \text{ mm}$$

3. Obliczenie średnicy kołka d z warunku na ścinanie:

$$d \geq 2 * \sqrt{\frac{M_s}{\pi * D_c * k_{tj}}} = 2 * \sqrt{\frac{375000}{\pi * 60 * 85}} = 9,7 \text{ mm}$$

Przyjęto średnicę kołka $d = 10 \text{ mm}$.

Połączenie kołkowe przedstawione jest na rysunku PWP-04.03.

Zadanie projektowe nr 4.4.

Zaprojektować połączenie sworzniowe przegubowe ucho/widelki przenoszące siłę $F = 3,5$ kN. Sworzeń wykonano ze stali C35 (dla której: dopuszczalne naprężenia zginające $k_{gs} = 205$ MPa, naciski dopuszczalne pasowania ciasnego $p_{dops} = 155$ MPa, naciski dopuszczalne pasowania luźnego $p_{ldops} = 80$ MPa), a widelki i ucho ze stali E295 (dla której: dopuszczalne naprężenia zginające dla ucha i widełek $k_{gu/w} = 162$ MPa, dopuszczalne naprężenia rozciągające dla ucha i widełek $k_{ru/w} = 165$ MPa, naciski dopuszczalne pasowania ciasnego dla ucha i widełek $p_{dop u/w} = 109$ MPa, naciski dopuszczalne pasowania luźnego $p_{ldopu/w} = 60$ MPa). Wykonać rysunek połączenia. Obliczenia wykonać dla dwóch przypadków:

- I. Sworzeń luźno pasowany w uchu i widelkach
- II. Sworzeń luźno pasowany w uchu i ciasno w widelkach

Rozwiązanie

Przypadek I. Sworzeń luźno pasowany w uchu i widelkach

1. Wyznaczanie średnicy sworznia d

Ze względu na jednakowe naciski powierzchniowe pomiędzy sworzniem i uchem oraz sworzniem i widelkami zależność pomiędzy grubością ucha l_2 i grubością pojedynczego elementu widełek l_1 przyjmuje postać:

$$l_2 = 2l_1$$

Sworzeń sprawdza się na naciski powierzchniowe i zginanie:

$$F \leq d l_2 p_{ldops}$$

$$\frac{M_g}{W_x} = \frac{F \left(\frac{l_1}{2} + \frac{l_2}{4} \right)}{\frac{\pi d^3}{32}} = \frac{8Fl_2}{\pi d^3} \leq k_{gs} \quad \rightarrow \quad F \leq \frac{\pi d^3}{8l_2} k_{gs}$$

Z przekształcenia powyższych wzorów obliczymy współczynnik kształtu sworznia λ :

$$\lambda = \frac{l_2}{d} = \sqrt{\frac{\pi k_{gs}}{8 p_{ldops}}} = \sqrt{\frac{3,14 \cdot 205}{8 \cdot 80}} = 1,006$$

Uwzględniając zależność $l_2 = \lambda d$ i wracając do warunku na naciski powierzchniowe sworznia oraz po jego przekształceniu otrzymuje się:

$$d \geq \sqrt{\frac{F}{\lambda p_{ldops}}} = \sqrt{\frac{3500}{1,006 \cdot 80}} = 6,59 \text{ mm}$$

Przyjmujemy średnicę sworznia $d = 8$ mm.

2. Obliczenie grubości: ucha l_2 i widełek l_1 :

$$l_2 = \lambda d = 1,006 * 8 = 8,048 \text{ mm}$$

$$\text{Przyjęto } l_2 = 10 \text{ mm}$$

$$l_1 = 0,5l_2 = 5 \text{ mm}$$

3. Wyznaczenie wymiarów przekroju ucha i widełek:

a) obliczenie szerokości ucha g_u – z warunku na rozrywanie:

$$\sigma_{max} = \frac{2F}{(g_u - d) l_2} \leq k_{ru/w} \rightarrow g_u \geq \frac{2F}{l_2 k_{ru/w}} + d = 12,24 \text{ mm}$$

$$\text{Przyjęto } g_u = 14 \text{ mm.}$$

b) obliczenie wysokości mostka ucha h_u – z warunku na zginanie:

$$\sigma_g = \frac{M_g}{W_x} = \frac{F(g_u + \frac{d}{2})}{2l_2 h_u^2} \leq k_{gu/w} \rightarrow h_u \geq \sqrt{\frac{F(2g_u + d)}{4l_2 k_{gu/w}}} = 4,41 \text{ mm}$$

$$\text{Przyjęto } h_u = 5 \text{ mm.}$$

Ze względu na założenie $l_2 = 2l_1$, jednakowe materiały ucha i widełek oraz luźne pasowanie sworznia w obu elementach, w widoku równoległym do osi sworznia kształt widełek jest taki sam jak kształt ucha.

Przypadek II. Sworzeń luźno pasowany w uchu i ciasno w widełkach

4. Wyznaczanie średnicy sworznia d

Ze względu na różne wartości nacisków powierzchniowych dla pasowania luźnego ucha na długości l_2 i ciasnego widełek na podwójnej długości l_1 wyraża się:

$$l_2 = \frac{F}{dp_1 dopu/w}$$

$$l_1 = \frac{F}{2dp dopu/w}$$

Analiza utwierdzenia sworznia w widełkach prowadzi do wniosku, że sworznię jest zginany momentem:

$$M_g = \frac{Fl}{8} = \frac{F(2l_1 + l_2)}{8}$$

Uwzględniając powyższe zależności, naprężenia zginające w sworzniu wyrażą się:

$$\sigma_g = \frac{M_g}{W_x} = \frac{4F^2}{\pi d^4} \left(\frac{1}{p_{l\ dopu/w}} + \frac{1}{p_{dopu/w}} \right) \leq k_{gs}$$

Przekształcając powyższą zależność, obliczymy średnicę sworznia:

$$d \geq \sqrt[4]{\frac{4F^2}{\pi k_{gs}} \left(\frac{1}{p_{l\ dopu/w}} + \frac{1}{p_{dopu/w}} \right)} = 6,66 \text{ mm}$$

Przyjęto $d = 8 \text{ mm}$.

5. Obliczenie grubości: ucha l_2 i jednego elementu widełek l_1 :

$$l_2 = \frac{F}{dp_{l\ dopu/w}} = 7,29 \text{ mm}$$

Przyjęto $l_2 = 8 \text{ mm}$

$$l_1 = \frac{F}{2dp_{dopu/w}} = 2,007 \text{ mm}$$

Przyjęto $l_1 = 2,5 \text{ mm}$.

6. Wyznaczenie przekroju ucha i widełek:

a) obliczenie szerokości ucha g_u – z warunku na rozrywanie:

$$\sigma_{max} = \frac{2F}{(g_u - d) l_2} \leq k_{ru/w} \rightarrow g_u \geq \frac{2F}{l_2 k_{ru/w}} + d = 13,3 \text{ mm}$$

Przyjęto $g_u = 14 \text{ mm}$.

b) obliczenie wysokości mostka ucha h_u – z warunku na zginanie:

$$\sigma_g = \frac{M_g}{W_x} = \frac{F(g_u + \frac{d}{2})}{2l_2 h_u^2} \leq k_{gu/w} \rightarrow h_u \geq \sqrt{\frac{F(2g_u + d)}{4l_2 k_{gu/w}}} = 5,07 \text{ mm}$$

Przyjęto $h_u = 5,5 \text{ mm}$.

- c) obliczenie szerokości widełek g_w – z warunku na rozrywanie:

$$\sigma_{max} = \frac{2F}{(g_w - d) 2l_1} \leq k_{ru/w} \rightarrow g_w \geq \frac{F}{l_1 k_{ru/w}} + d = 16,48 \text{ mm}$$

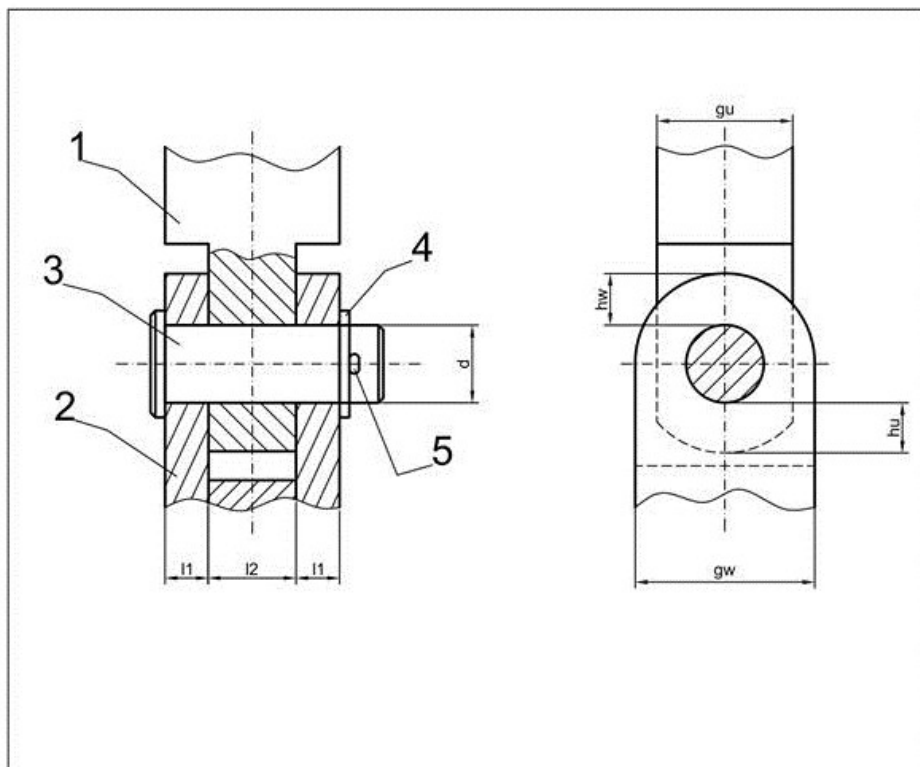
Przyjęto $g_w = 17 \text{ mm}$.

- d) obliczenie wysokości mostka widełek h_w – z warunku na zginanie:

$$\sigma_g = \frac{M_g}{W_x} = \frac{F(g_w + \frac{d}{2})}{4l_1 h_w^2} \leq k_{gu/w} \rightarrow h_w \geq \sqrt{\frac{F(2g_w + d)}{8l_1 k_{gu/w}}} = 6,74 \text{ mm}$$

Przyjmujemy $h_w = 7,0 \text{ mm}$.

Połączenie sworzniowe przedstawione jest na rysunku PWp-04.04.

<i>Pasowanie sworznia</i>	<i>d</i>	<i>l₁</i>	<i>l₂</i>	<i>g_u</i>	<i>h_u</i>	<i>g_w</i>	<i>h_w</i>
<i>Luźne w uchu i widelkach $\Phi dH8/g7$</i>	8,0	5,0	10,0	14,0	5,0	14,0	5,0
<i>Luźne w uchu $\Phi dH8/g7$ i ciasne w widelkach $\Phi dH8/m7$</i>	8,0	2,5	8,0	14,0	5,5	17,0	7,0

Ostre krawędzie stępić

5	Zawleczka	1		PN-EN ISO 1234:2001		
4	Podkładka	1		PN-EN ISO 7089		
3	Sworzeń	1	C35			
2	Widelki	1	E295			
1	Ucho	1	E295			
L.p.	Nazwa części	Il. szt.	Materiał	Nr normy/Uwagi		
Państwowa Uczelnia Zawodowa we Włocławku Zakład Mechaniki i Budowy Maszyn			Nazwisko i Imię	Data	Arkuszy	
			Projektował	Kacper Frydrychowski	27.12.19	1
			Konstruował	Kacper Frydrychowski	27.12.19	Nr ark.:
			Sprawdził	Kaczmarek Józef	1	
Podz. 2:1	Nazwa Połączenie sworzniowe		Nr rysunku PWp-04.04.			

Rozdział 5

POŁĄCZENIA GWINTOWE

Zadanie projektowe nr 5.1.

Zaprojektować śruby (2 szt.) i nakrętki urządzenia podnoszącego jak na rysunku (wielkość gwintu, długość nakrętki, moment napędowy dla motoreduktora i sprawność każdej ze śrub) dla następujących danych: podnoszony ciężar $Q_c = 90$ kN, współczynnik tarcia w gwincie $\mu = 0,16$, współczynnik tarcia kołnierza śruby o korpus ramy $\mu_t = 0,12$, naprężenia dopuszczalne na skręcanie materiału śruby $k_s = 90$ MPa, naprężenia dopuszczalne na rozrywanie materiału śruby $k_r = 165$ MPa, naciski dopuszczalne materiału nakrętki $p_{dop} = 12$ MPa. Sporządzić rysunek urządzenia.

Rozwiązanie

1. Obliczenie średnicy rdzenia gwintu śrub i przyjęcie rodzaju gwintu:

Wartość siły rozciągającej w jednej śrubie wynosi:

$$Q = 0,5Q_c = 0,5 * 90 \text{ kN} = 45 \text{ kN}$$

Z warunku na rozciąganie:

$$\sigma_r = \frac{4 * Q}{\pi * d_r^2} \leq k_r$$

Obliczamy średnicę rdzenia śruby

$$d_r \geq \sqrt{\frac{4 * Q}{\pi * k_r}} = \sqrt{\frac{4 * 45000 \text{ N}}{\pi * 165 \text{ MPa}}} = 18,63 \text{ mm}$$

Ze względu na duże naciski w gwincie spowodowane konstrukcyjnymi ograniczeniami wysokości nakrętki ($h_n \leq 2d$), przyjęto średnicę z dużym zapasem. Tak więc według PN-ISO 2902:1996 przyjęto gwint Tr48x8 dla którego $d_r = 39$ mm, $D_0 = 40$ mm, $d = 48$ mm, $d_p = 44$ mm, $h = 8$ mm, $\alpha = 30^\circ$.

2. Obliczenie wysokości nakrętki h_n :

$$h_n = \frac{Q * h}{\frac{\pi}{4} * (d^2 - D^2) * p_{dop}} = \frac{45000 \text{ N} * 8 \text{ mm}}{\frac{\pi}{4} * ((48 \text{ mm})^2 - (40 \text{ mm})^2) * 12 \text{ MPa}} = 54,3 \text{ mm}$$

Przyjęto $h_n = 60$ mm

Sprawdzenie warunku ograniczenia wysokości nakrętki:

$$60 \leq 2 * 48$$

3. Obliczenie momentu skręcającego M_s w gwincie:

$$\gamma = \operatorname{arctg} \frac{h}{\pi * d_p} = \operatorname{arctg} \frac{8}{\pi * 44} = 3,31^\circ$$

$$\rho = \operatorname{arctg} \frac{\mu}{\cos \alpha_r} = \operatorname{arctg} \frac{0,16}{\cos \frac{30}{2}} = 9,40^\circ$$

$$M_s = \frac{1}{2} * Q * d_p * \operatorname{tg}(\gamma + \rho) = \frac{1}{2} * 45000 * 44 * \operatorname{tg}(3,31^\circ + 9,40^\circ) = 223287,7 \text{ Nmm}$$

4. Obliczenie momentu tarcia M_t kołnierza śruby o korpus:

Przyjęto średnią średnicę tarcia kołnierza $d_t = 0,5 * (90 + 96) = 93 \text{ mm}$

$$M_t = \frac{1}{2} * Q * \mu_t * d_t = \frac{1}{2} * 45000 \text{ N} * 0,12 * 93 \text{ mm} = 251100 \text{ Nmm}$$

5. Obliczenie całkowitego momentu obrotowego (skręcającego) M_c :

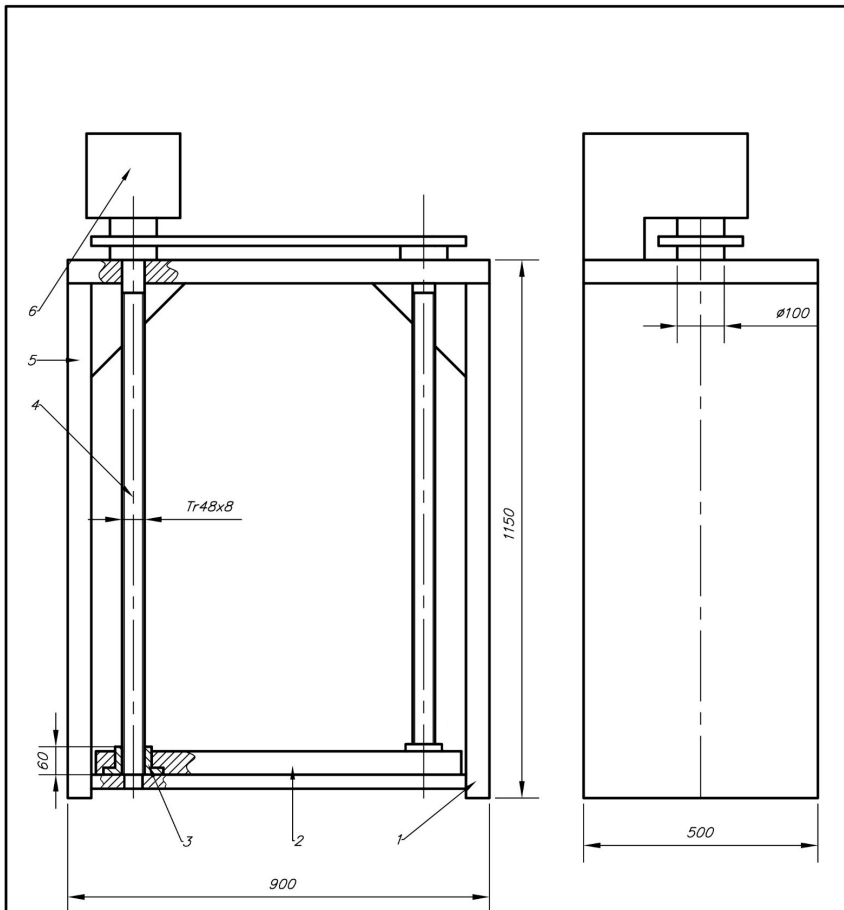
$$M_c = M_s + M_t = 474387,7 \text{ Nmm}$$

6. Obliczenie sprawności η połączenia gwintowego śruby:

$$\eta = \frac{Q * h}{2 * \pi * M_c} = \frac{45000 \text{ N} * 9 \text{ mm}}{2 * \pi * 474387,7 \text{ Nmm}} = 0,136 = 13,6\%$$

Zaprojektowane urządzenie przedstawione jest na rysunku: PŚ-05.01.

Uwagi:
-Ramę spawać w każdym dostępnym miejscu spoiną o grubości 8 mm

6	Motoreduktor	1		zakup
5	Przekładnia tańcuchowa	1		zakup
4	Śruba Tr48x8	2	E335	
3	Nakrętka	2	CuSn5Pb20	
2	Platforma	1	E335	
1	Rama	1	S275	
Lp.	Nazwa części:	Il. szt.	Materiał:	Nr Normy/Uwagi:
Państwowa Uczelnia Zawodowa we Wrocławiu Zakład Mechaniki i Budowy Maszyn			Nazwisko i Imię	Data
		Projektował:	Rosiak Przemysław	
		Rysował:	Rosiak Przemysław	21.12.19
		Sprawił:	Kaczmarek Józef	
			Nr arkusza:	1
Podziałka:	Nazwa:	Nr. rysunku:		
1:10	Połączenie śrubowe	PŚ-05.01		

Zadanie projektowe nr 5.2.

Wyznaczyć zasadnicze wymiary (śruby, nakrętki i drążka) śrubowej prasy do tłoczenia niewielkich elementów z suportem prowadzonym w prowadnicach korpusu, przyjmując następujące dane: obciążenie śruby $F = 47 \text{ kN}$, dane materiałowe śruby (C45) $k_c = k_r = 195 \text{ MPa}$ i $k_s = 120 \text{ MPa}$, $E = 2,06 \cdot 10^5 \text{ MPa}$, dane materiałowe nakrętki (brąz) $p_{dop} = 12 \text{ MPa}$, współczynnik tarcia w gwincie $\mu = 0,16$, skok suportu $H = 470 \text{ mm}$, promień czaszy kulistej końcówki śruby $R_k = 35 \text{ mm}$, współczynnik tarcia końcówki śruby $\mu_t = 0,12$, naprężenia dopuszczalne na zginanie drążka $k_{gd} = 135 \text{ MPa}$, siła przykładana do końca drążka $R = 200 \text{ N}$, naciski dopuszczalne drążek-łeb śruby $p_{dopd} = 40 \text{ MPa}$.

Rozwiązanie

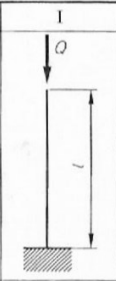
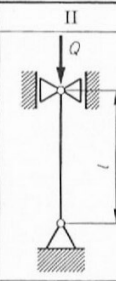
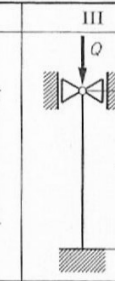
1. Wyznaczenie długości i średnicy rdzenia śruby oraz przyjęcie typu gwintu:

1.1. Przyjęcie długości l śruby (o 50 mm dłuższą od skoku suportu):

$$l = H + 50 = 470 \text{ mm} + 50 \text{ mm} = 520 \text{ mm}$$

1.2. Przyjęcie współczynnika długości swobodnej μ_w zależnego od rodzaju zamocowania końców śruby (tabela 5.1. typ III):

Tabela 5.1. Wartości współczynnika długości swobodnej w zależności do rodzaju zamocowania końca śruby [1]

Typ	I	II	III
Schemat			
μ_w	2	1	$\frac{\sqrt{2}}{2}$

$$\mu_w = 0,70710678$$

1.3. Przyjęcie współczynnika bezpieczeństwa x_w (dla braku zagrożenia opadnięcia ciężaru)

$$x_w = 3$$

1.4. Obliczenie średnicy d_r rdzenia śruby z warunku na wybozczenie:

$$d_r \geq \sqrt[4]{\frac{64 \cdot F \cdot \mu_w^2 \cdot l^2 \cdot x_w}{\pi^3 \cdot E}} = \sqrt[4]{\frac{64 \cdot 47000 \text{ N} \cdot (0,70710678)^2 \cdot (520 \text{ mm})^2 \cdot 3}{\pi^3 \cdot 2,06 \cdot 10^5 \text{ MPa}}} \approx 20,9 \text{ mm}$$

1.5. Przyjęcie typu gwintu wg PN-ISO 2902:1996:

S42x10 dla którego: $d_r = 24,644 \text{ mm}$; $D_o = 27 \text{ mm}$;

$d = 42 \text{ mm}$; $d_p = 34,5 \text{ mm}$; $H = 10 \text{ mm}$; $\alpha_r = 3^\circ$

2. Sprawdzenia współczynnika bezpieczeństwa x_{wrzecz} :

2.1. Obliczenie smukłości śruby:

$$\lambda = \frac{\mu_w l}{0,25 d_r} = \frac{0,70710678 \cdot 520 \text{ mm}}{0,25 \cdot 24,644 \text{ mm}} \approx 59,68 < \lambda_{gr} = 90$$

2.2. Obliczenie naprężeń krytycznych (z wykorzystaniem danych z tabeli 5.2).

Tabela 5.2. Dane materiałowe do obliczenia naprężeń krytycznych [wg 1, 2]

Materiał	λ_{gr}	σ_0 [MPa]	b [MPa]
Stal niskowęglowa	105	310	1,14
Stal wysokowęglowa	90	335	0,62
Stal niklowa	86	470	2,24

Przyjmując dane dla stali wysokowęglowej oblicza się:

$$\sigma_{kr} = \sigma_0 - b\lambda = 335 \text{ MPa} - 0,62 \text{ MPa} \cdot 59,68 = 297,99 \text{ MPa}$$

2.3. Obliczenie naprężeń ściskających:

$$\sigma_{r,c} = \frac{4F}{\pi d_r^2} = \frac{4 \cdot 47000 \text{ N}}{\pi \cdot (24,644 \text{ mm})^2} \approx 98,53 \text{ MPa}$$

2.4. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa:

$$x_{wrzecz} = \frac{\sigma_{kr}}{\sigma_{r,c}} = \frac{297,99 \text{ MPa}}{98,53 \text{ MPa}} \approx 3,02 > x_w = 3$$

3. Obliczenie momentu skręcającego M_s w gwincie:

3.1. Obliczenie kąta wzniosu linii śrubowej γ :

$$\text{tg} \gamma = \frac{h}{\pi D_p} = \frac{10 \text{ mm}}{\pi \cdot 34,5 \text{ mm}} = 0,0922637$$

$$\gamma = 5,2714^\circ$$

3.2. Obliczenie pozornego kąta tarcia ρ :

$$\operatorname{tg} \rho = \mu' = \frac{\mu}{\cos \alpha_r} = \frac{0,16}{0,998} = 0,160321$$

$$\rho = 9,1082^\circ$$

3.3. Obliczenie momentu M_s :

$$M_s = 0,5 \cdot F \cdot d_p \cdot \operatorname{tg}(\gamma + \rho) = 0,5 \cdot 47000 \text{ N} \cdot 34,5 \text{ mm} \cdot \operatorname{tg}(14,3796^\circ) \approx 207857,55 \text{ Nmm}$$

3.4. Obliczenie momentu tarcia M_t w końcówce śruby:

3.4.1. Obliczenie modułu zastępczego E_z dla obydwu współpracujących elementów wykonanych ze stali:

$$E_1 = E_2 = E$$

$$E_z = \frac{2E_1 \cdot E_2}{E_1 + E_2} = E$$

$$E = 2,06 \cdot 10^5 \text{ MPa}$$

3.4.2. Obliczenie średniej średnicy d_o powierzchni styku końcówki śruby z dnem otworu (z teorii Hertza):

$$d_o = 2,2 \cdot \sqrt[3]{\frac{F \cdot R_k}{E}} = 2,2 \cdot \sqrt[3]{\frac{47000 \text{ N} \cdot 35 \text{ mm}}{2,06 \cdot 10^5 \text{ MPa}}} \approx 4,39 \text{ mm}$$

3.4.3. Obliczenie momentu M_t :

$$M_t = \frac{F \cdot d_o \cdot \mu_t}{3} = \frac{47000 \text{ N} \cdot 4,39 \text{ mm} \cdot 0,12}{3} = 8253,2 \text{ Nmm}$$

3.4.4. Obliczenie całkowitego momentu skręcającego M_c :

$$M_c = M_s + M_t = 209252,11 \text{ Nmm} + 8253,2 \text{ Nmm} = 217505,31 \text{ Nmm}$$

4. Sprawdzenie wytrzymałości śruby:

4.1. Obliczenie naprężeń skręcających τ :

$$W_0 \approx 0,2 \cdot d_r^3$$

$$\tau = \frac{M_c}{W_0} = \frac{216110,75 \text{ Nmm}}{2993,39 \text{ mm}^3} \approx 72,2 \text{ MPa}$$

4.2. Obliczenie naprężeń zastępczych σ_z i sprawdzenie wytrzymałości:

$$\sigma_z = \sqrt{\left(\sigma_{r,c}^2 + \left(\frac{k_{r,c}}{k_s} \tau\right)^2\right)} = \sqrt{\left((98,53 \text{ MPa})^2 + \left(\frac{195 \text{ MPa}}{128 \text{ MPa}} \cdot 70 \text{ MPa}\right)^2\right)} \approx 145 \text{ MPa}$$

$< k_c = 192 \text{ MPa}$

5. Wyznaczenie i przyjęcie wysokości nakrętki h_n :

$$h_n \geq \frac{F h_z}{\frac{\pi}{4} (d^2 - D_0^2) p_{dop}} = \frac{47000 \text{ N} \cdot 10 \text{ mm}}{\frac{\pi}{4} ((42 \text{ mm})^2 - (27 \text{ mm})^2) \cdot 12 \text{ MPa}} \approx 48,18 \text{ mm}$$

Jednocześnie zaleca się aby: $h_n = (1,5 \div 2)d = 1,75 \cdot 42 = 73,5 \text{ mm}$

Przyjęto: $h_n = 75 \text{ mm}$

6. Wyznaczenie średnicy d_d drążka (z warunku na zginanie):

$$d_d \geq \sqrt[3]{\frac{10 \cdot M_c}{k_{gd}}} = \sqrt[3]{\frac{10 \cdot 217505,31 \text{ Nmm}}{135 \text{ MPa}}} \approx 25,25 \text{ mm}$$

Przyjęto $d_d = 25 \text{ mm}$

7. Wstępne obliczenie długości drążka R_{wst} dla siły R przyłożonej do końca drążka:

$$R_{wst} = \frac{M_c}{R} = \frac{209252,11 \text{ Nmm}}{200 \text{ N}} = 1046,26 \text{ mm}$$

8. Obliczenie średnicy d_p łba śruby:

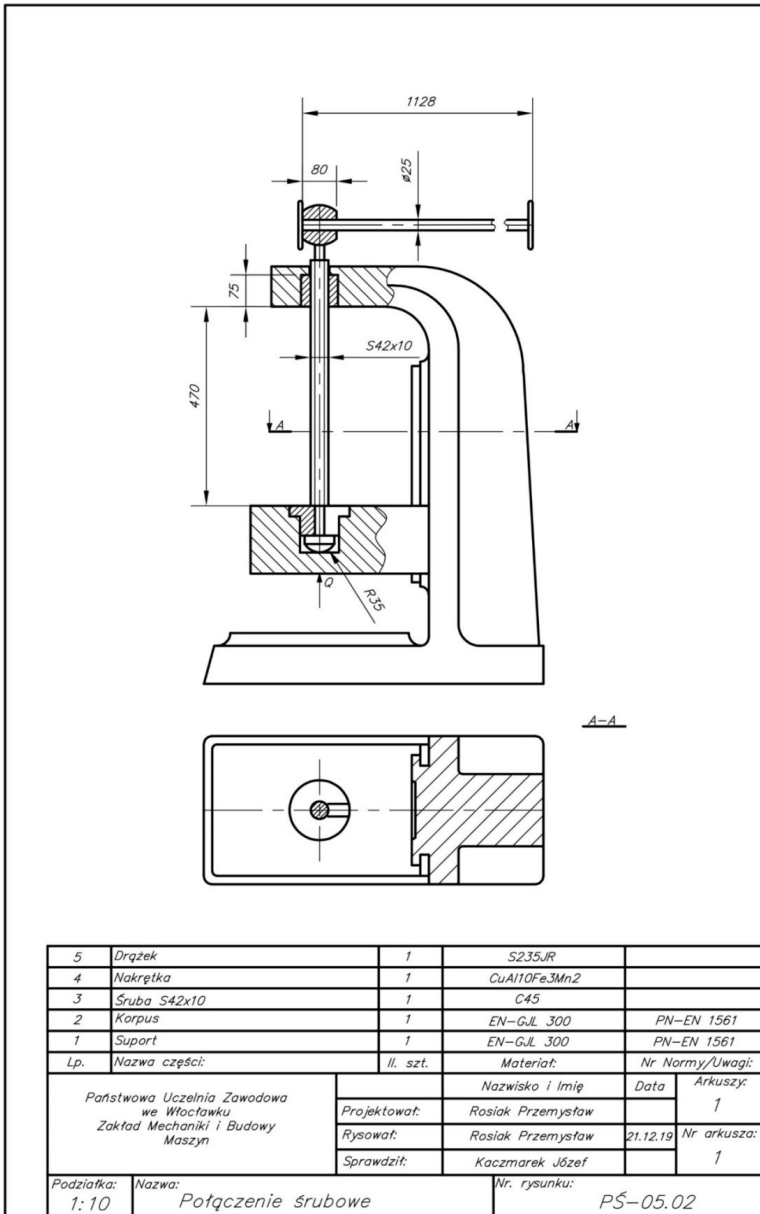
$$d_p \geq \sqrt{\frac{6 \cdot M_c}{d_d \cdot p_{dopd}}} = \sqrt{\frac{6 \cdot 217505,31 \text{ Nmm}}{25 \text{ mm} \cdot 40 \text{ MPa}}} = 36,13 \text{ mm}$$

Ze względów konstrukcyjnych przyjęto $d_p = 80 \text{ mm}$

9. Ostateczne obliczenie długości drążka R :

$$R = R_{wst} + 0,5 d_p = 1046,26 \text{ mm} + 0,5 \cdot 80 \text{ mm} \approx 1128 \text{ mm}$$

Zaprojektowane urządzenie (wzorowane na [1]) przedstawione jest na rysunku: PŚ – 05.02.

Zadanie projektowe nr 5.3.

Zaprojektować połączenia śrubowe prasy hydraulicznej (4 śruby) o maksymalnym nacisku statycznym $P = 3,1$ MN. Długość swobodna śrub $l_s = 2940$ mm. Pole powierzchni każdego ze stojaków $A_k = 15 * 10^4$ mm², a ich wysokość $l_k = 2646$ mm, $E_k = E_s = 2,06 * 10^5$ MPa, $\mu = 0,1$, $k_r = 195$ MPa, $k_s = 128$ MPa. Założyć, iż odkształcenie głowicy jest pomijalnie małe (pominąć). Sporządzić rysunek prasy.

Rozwiązanie

1. Obliczenie wstępne średnicy d_r rdzenia śruby oraz wstępne przyjęcie gwintu:

1.1. Obliczenie statycznego nacisku przypadającego na jedną śrubę:

$$F_p = \frac{P}{4} = \frac{3,1 \text{ MN}}{4} = 0,775 \text{ MN} = 775000 \text{ N}$$

1.2. Obliczenie średnicy rdzenia śruby:

$$d_r \geq \sqrt{\frac{4 * F_p}{\pi * k_r}} = \sqrt{\frac{4 * 775000 \text{ N}}{\pi * 195 \text{ MPa}}} = 71,14 \text{ mm}$$

1.3. Przyjęto gwint z zapasem uwzględniając odkształcenia elementów oraz zapewnienia nacisku resztkowego tzn. gwint M95x3, dla którego:

$$h = 3 \text{ mm}, \quad d_r = d_3 = 90,931 \text{ mm}, \quad d_2 = 93,003 \text{ mm}$$

2. Obliczenie napięcia wstępnego F_w każdej ze śrub:

2.1. Obliczenie sztywności stojaka C_k :

$$\frac{1}{C_k} = \frac{l_k}{\frac{1}{2} * A_k * E_k} = \frac{2646 \text{ mm}}{\frac{1}{2} * 15 * 10^4 \text{ mm}^2 * 2,06 * 10^5 \text{ MPa}} = 1,7126 * 10^{-7} \frac{\text{mm}}{\text{N}}$$

$$C_k = 5839075,1 \frac{\text{N}}{\text{mm}}$$

2.2. Obliczenie sztywności śruby C_s :

$$\frac{1}{C_s} = \frac{l_s}{A_s * E_s} = \frac{l_s}{\frac{\pi * d_r^2}{4} * E_s} = \frac{2940 \text{ mm}}{\frac{\pi * (90,931 \text{ mm})^2}{4} * 2,06 * 10^5 \text{ MPa}} = 2,1977 * 10^{-6} \frac{\text{mm}}{\text{N}}$$

$$C_s = 455021,1 \frac{\text{N}}{\text{mm}}$$

2.3. Obliczenie napięcia wstępnego:

$$F_w = (1,25 \div 2,5) * \frac{F_p}{1 + \frac{C_s}{C_k}} = 1,25 * \frac{775000 \text{ N}}{1 + \frac{455021,1 \frac{\text{N}}{\text{mm}}}{5839075,1 \frac{\text{N}}{\text{mm}}}} = 898738,3 \text{ N}$$

3. Obliczenie nacisku resztkowego F_z :

$$F_z = (0,2 \div 0,6) F_w = 0,2 * 864026,5394 \text{ N} = 179747,66 \text{ N}$$

4. Obliczenie maksymalnego obciążenia śruby F :

$$F = F_z + F_p = 179747,66 \text{ N} + 775000 \text{ N} = 956747,66 \text{ N}$$

5. Obliczenie naprężeń w śrubie, sprawdzenie warunku wytrzymałościowego:

5.1. Obliczenie naprężeń rozciągających σ_r :

$$\sigma_r = \frac{F}{\frac{\pi * d_r^2}{4}} = 147,33 \text{ MPa}$$

5.2. Obliczenie naprężeń skręcających τ_s :

$$\gamma = \arctg \frac{h}{\pi * d_2} = \arctg \frac{3}{\pi * 93,003} = 0,59^\circ$$

$$\rho = \arctg \frac{\mu}{\cos \frac{\alpha}{2}} = \arctg \frac{0,1}{\cos \frac{60}{2}} = 6,58^\circ$$

$$\begin{aligned} \tau_s &= 2 * \sigma_r * \text{tg}(\gamma + \rho) * \frac{d_2}{d_3} = 2 * 147,33 \text{ MPa} * \text{tg}(0,59^\circ + 6,58^\circ) * \frac{93,003 \text{ mm}}{90,931 \text{ mm}} \\ &= 37,915 \text{ MPa} \end{aligned}$$

5.3. Obliczenie naprężeń zastępczych σ_z i sprawdzenie warunku wytrzymałościowego:

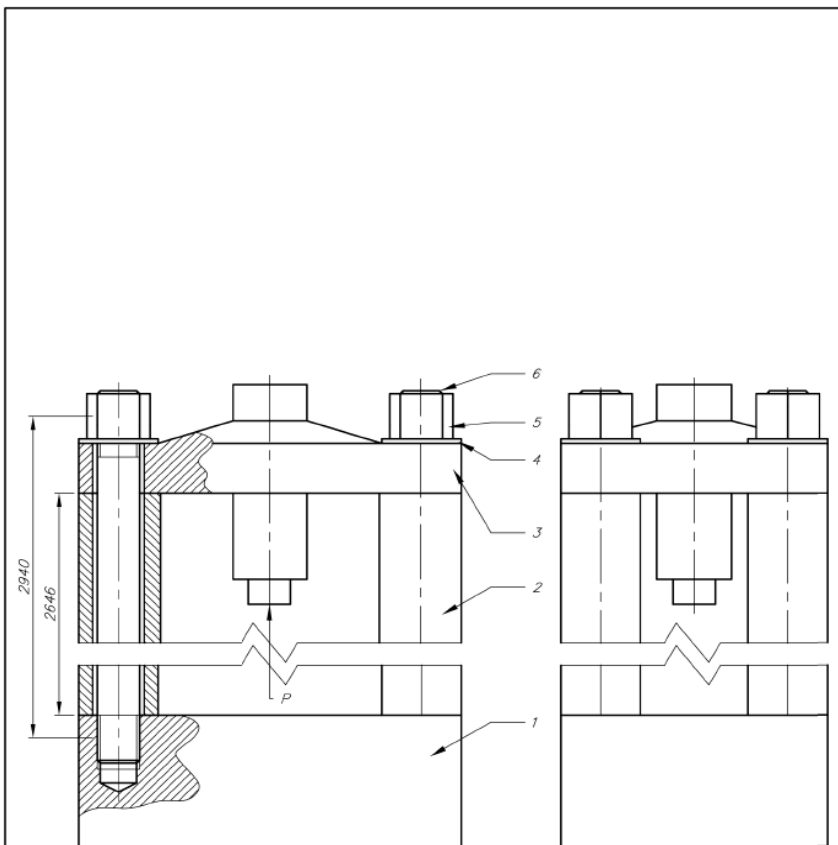
$$\sigma_z = \sqrt{\sigma_r^2 + \left(\frac{k_r}{k_s} * \tau_s\right)^2} = \sqrt{(147,33 \text{ MPa})^2 + \left(\frac{195 \text{ MPa}}{128 \text{ MPa}} * 37,915 \text{ MPa}\right)^2} = 156,77 \text{ MPa}$$

$$\sigma_z = 158,25 \text{ MPa} < k_r = 195 \text{ MPa}$$

Wniosek: Śruby zostały zaprojektowane poprawnie.

Zaprojektowane połączenie śrubowe prasy (wzorowanej na [1]) przedstawione jest na rysunku PŚ-05.03.

6	Śruba M95x3	4	C45	PN 82137	
5	Nakrętka M95x3	4	C45	PN-EN ISO 4032	
4	Podkładka Ø98	4	E333	PN-EN ISO 7089	
3	Głowica	1	EN-GJL 300	PN-EN 1561	
2	Stojak	4	EN-GJL 300	PN-EN 1561	
1	Podstawa	1	EN-GJL 300	PN-EN 1561	
Lp.	Nazwa części:	il. szt.	Materiał:	Nr Normy/Uwagi:	
Państwowa Uczelnia Zawodowa we Wrocławku Zakład Mechaniki i Budowy Maszyn			Nazwisko i Imię	Data	
		Projektował:	Rosiak Przemysław	Arkuszy: 1	
		Rysował:	Rosiak Przemysław	21.12.19	Nr arkusza:
		Sprawdził:	Kaczmarek Józef		1
Podziałka: 1:10	Nazwa: Połączenie śrubowe	Nr. rysunku: PŚ-05.03			

Rozdział 6

ELEMENTY SPRĘŻYSTE

Zadanie projektowe nr 6.1.

Zaprojektować sprężynę śrubową walcową zwijaną na zimno poddaną stałemu obciążeniu ściskającemu. Przy obciążeniu montażowym $F_{min} = 48$ N całkowita długość sprężyny wynosi $L_{max} = 50,4$ mm, a przy obciążeniu końcowym $F_{max} = 144$ N, $L_{min} = 42$ mm. Średnica zewnętrzna sprężyny $D_z < 18$ mm. $G = 83 \cdot 10^3$ MPa, $R_m = 1400$ MPa.

Rozwiązanie

1. Obliczenie średnicy d drutu sprężyny:

Założenie wstępne:

- naprężenia dopuszczalne na skręcanie materiału sprężyny $k_s' = 600$ MPa,
- współczynnik poprawkowy $K_w = 1,3$,
- średnia średnica zwojów sprężyny $D = 14$ mm.

$$d \geq \sqrt[3]{\frac{8K_w F_{max} D}{\pi k_s'}} = \sqrt[3]{\frac{8 \cdot 1,3 \cdot 144 \cdot 14}{3,14 \cdot 600}} = 2,23 \text{ mm}$$

Przyjęto średnicę drutu $d = 2,3$ mm

2. Obliczenie naprężeń τ_{max} w drucie sprężyny:

2.1. Obliczenie rzeczywistego współczynnika poprawkowego K :

$$K = 1 + \frac{1,45}{\frac{d}{D}} = 1 + \frac{1,45}{\frac{14}{2,3}} = 1,24$$

2.2. Określenie naprężeń k_s dopuszczalnych na skręcanie materiału sprężyny:

$$k_s = 0,5R_m = 0,5 \cdot 1400 = 700 \text{ MPa,}$$

2.3. Sprawdzenie wytrzymałości drutu sprężyny:

$$\tau_{max} = \frac{8KDF_{max}}{\pi d^3} = \frac{8 \cdot 1,23 \cdot 14 \cdot 150}{3,14 \cdot 2,3^3} = 540,89 \text{ MPa} < k_s = 700 \text{ MPa}$$

3. Określenie wymiarów sprężyny:

3.1. Obliczenie ugięcia pojedynczego zwoju f_n :

$$\varepsilon = \frac{D}{d} = \frac{14}{2,3} = 6,09$$

$$G = 83 \cdot 10^3 \text{ MPa} = 83000 \text{ Pa}$$

$$f_n = \frac{8(F_{max} - F_{min})D^3}{Gd^4} = \frac{8(144 - 48)14^3}{83000 \cdot 2,3^4} \approx 0,91 \text{ mm/zwój}$$

3.2. Obliczenie liczby zwojów: czynnych n i całkowitych n_c :

$$n = \frac{\Delta f_{rob}}{f_n} = \frac{L_{max} - L_{min}}{f_n} = \frac{(50,4 - 42)}{0,91} = 9,23$$

$$n_c = n + 1,27 = 9,23 + 1,27 = 10,5$$

3.3. Obliczenie nominalnej długości zblokowanej L_{blnom} sprężyny o szlifowanych zwojach końcowych:

$$L_{blnom} = (n_c - 0,5)d = (10,5 - 0,50) * 2,3 = 23,0 \text{ mm}$$

3.4. Obliczenie ugięcia montażowego f_{mont} :

$$f_{mont} = \frac{F_{min}(f_{max} - f_{min})}{(F_{max} - F_{min})} = \frac{48 * 8,4}{(144 - 48)} = 4,2 \text{ mm}$$

3.5. Obliczenie długości swobodnej sprężyny L_0 :

$$L_0 = L_{max} + f_{mont} = 50,4 + 4,2 = 54,6 \text{ mm}$$

3.6. Obliczenie maksymalnej strzałki ugięcia f_{max} odpowiadającej obciążeniu F_{max} :

$$f_{max} = L_0 - L_{min} = 54,6 - 42 = 12,6 \text{ mm}$$

3.7. Obliczenie strzałki ugięcia f_{gr} odpowiadającej zablokowaniu sprężyny:

$$f_{gr} = L_0 - L_{blnom} = 54,6 - 23,0 = 31,6 \text{ mm}$$

3.8. Obliczenie luzu międzyzwojowego δ_p przy obciążeniu maksymalnym:

$$\delta_p = \frac{L_{min} - L_{blnom}}{n} = \frac{42 - 23}{9,23} = 2,06 \text{ mm}$$

4. Obliczenie podziałki t nawinięcia części roboczej sprężyny:

$$t = f_n + \delta_p + d = 0,91 + 2,06 + 2,3 = 5,3 \text{ mm}$$

5. Obliczenie obciążenia F_{gr} odpowiadającego zblokowaniu sprężyny:

$$F_{gr} = \frac{F_{max} f_{gr}}{f_{max}} = \frac{144 * 31,6}{12,6} = 361 \text{ N}$$

6. Sprawdzenie wytrzymałości drutu sprężyny:

6.1. Obliczenie sztywności C sprężyny:

$$C = \frac{F_{max}}{f_{max}} = \frac{144}{12,6} = 11,43 \text{ N/mm}$$

6.2. Określenie współczynnika K_L :

dla $L_0/D = 3,9$ z tabeli 6.1 określono $K_L \approx 0,625$

Tabela 6.1. Wartości współczynnika K_L dla sprężyn o końcach dobrze osadzonych (na podstawie [1])

L_0/D	2,0	2,5	3,0	3,5	4,0	4,5	5,0	5,5	6
K_L	0,70	0,68	0,66	0,64	0,62	0,58	0,54	0,47	0,40

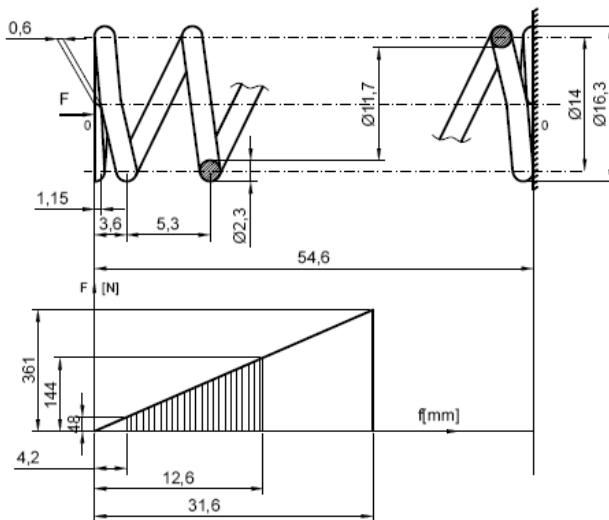
6.3. Obliczenie siły krytycznej F_{kr} (odpowiadającej wyboczeniu):

$$F_{kr} = CL_0 K_L \Rightarrow F_{kr} = 11,43 * 54,6 * 0,625 = 390 \text{ N} > F_{max} = 150 \text{ N}$$

6.4. Obliczenie współczynnika bezpieczeństwa K_w ze względu na wyboczenie sprężyny:

$$K_w = \frac{F_{kr}}{F_{max}} = \frac{390}{150} \approx 2,6$$

Zaprojektowana sprężyna wraz z jej charakterystyką $F(f)$ przedstawiona jest na rysunku ES-06.01.

Skrajne zwoje sprężyny zagiąć i szlifować

Materiał C67S	Państwowa Uczelnia Zawodowa we Włocławku Zakład Mechaniki i Budowy Maszyn		Nazwisko i Imię	Data	Arkuszy
			Projektował	Kacper Frydrychowski	30.12.19
Ilość/szt 1		Konstruował	Kacper Frydrychowski	30.12.19	Nr ark.:
		Sprawił	Kaczmarek Józef		1
Podz. 2:1	Nazwa Sprężyna naciskowa	Nr rysunku ES-06.01			

Zadanie projektowe nr 6.2.

Zaprojektować sprężynę walcową naciągową z zaczepami o długości $0,8 D_1$ (typu A) związaną na zimno, poddaną obciążeniu stałemu w zakresie od $F_1 = 240$ N do $F_2 = 480$ N. Wydłużenie odpowiadające sile F_1 wynosi $f_1 = 60$ mm, a jej długość z zaczepami $L_1 = 232$ mm. Przyrost wydłużenia $h < 110$ mm. Średnica podziałowa sprężyny $D = 34$ mm. $R_m = 1700$ MPa, $G = 83 \cdot 10^3$ MPa.

Rozwiązanie

1. Obliczenie średnicy drutu sprężyny:

1.1. Obliczenie naprężeń dopuszczalnych k_s drutu sprężyny:

$$k_s = 0,5R_m = 850 \text{ MPa}$$

1.2. Wstępnie przyjęcie współczynnika: $K = 1,20$,

1.3. Obliczenie średnicy d drutu sprężyny:

$$d \geq \sqrt[3]{\frac{8F_2DK}{\pi k_s}} = \sqrt[3]{\frac{8 \cdot 480 \cdot 34 \cdot 1,2}{3,14 \cdot 850}} = 3,89 \text{ mm}$$

Przyjęcie $d = 4$ mm

1.4. Obliczenie rzeczywistego współczynnika K_{rz} :

$$K_{rz} = 1 + \frac{1,45}{\frac{D}{d}} = 1 + \frac{1,45}{\frac{34}{4}} = 1,17$$

Ponieważ $K_{rz} < K$, średnica drutu sprężyny jest dobrana poprawnie.

2. Obliczenie wymiarów sprężyny:

2.1. Obliczenie długości L_0' sprężyny nieobciążonej z zaczepami:

$$L_0' = L_1 - f_1 = 232 - 60 = 172 \text{ mm}$$

2.2. Obliczenie długości L_0 części walcowej sprężyny nieobciążonej z napięciem wstępnym:

$$L_0 = L_0' - 2 \cdot 0,8D_1 = 172 - 2 \cdot 0,8(34 - 4) = 124 \text{ mm}$$

2.3. Obliczenie liczby zwojów n :

$$n = \frac{L_0}{d} - 1 = \frac{124}{4} - 1 \approx 30$$

2.4. Obliczenie napięcia wstępnego F_0 :

$$F_0 = F_1 - \frac{Fd^4 f_1}{8D^3 n} = 240 - \frac{83000 * 4^4 * 60}{8 * 34^3 * 30} \approx 104,85 \text{ N}$$

2.5. Obliczenie wydłużenia f_2 :

$$f_2 = \frac{(F_2 - F_0)f_1}{F_1 - F_0} = \frac{(480 - 104,85)60}{240 - 104,85} = 166,5 \text{ mm}$$

2.6. Obliczenie długości L_2 sprężyny obciążonej siłą F_2 :

$$L_2 = L'_0 + f_2 = 172 + 166,5 = 338,5 \text{ mm}$$

2.7. Obliczenie roboczego wydłużenia sprężyny h_r :

$$h_r = L_2 - L_1 = 338,5 - 232 = 106,5 \text{ mm} < h = 110 \text{ mm}$$

3. Obliczenie naprężeń skręcających w sprężynie:

3.1. Naprężenie wstępne τ_0 odpowiadające sile F_0 :

$$\tau_0 = \frac{8F_0DK}{\pi d^3} = \frac{8 * 104,85 * 34 * 1,17}{3,14 * 4^3} = 166 \text{ MPa}$$

3.2. Naprężenie τ_1 odpowiadające sile F_1 :

$$\tau_1 = \frac{8F_1DK}{\pi d^3} = \frac{8 * 240 * 34 * 1,17}{3,14 * 4^3} = 380 \text{ MPa}$$

3.3. Naprężenie τ_2 odpowiadające sile F_2 :

$$\tau_2 = \frac{8F_2DK}{\pi d^3} = \frac{8 * 480 * 34 * 1,17}{3,14 * 4^3} = 760 \text{ MPa} < k_s = 850 \text{ MPa}$$

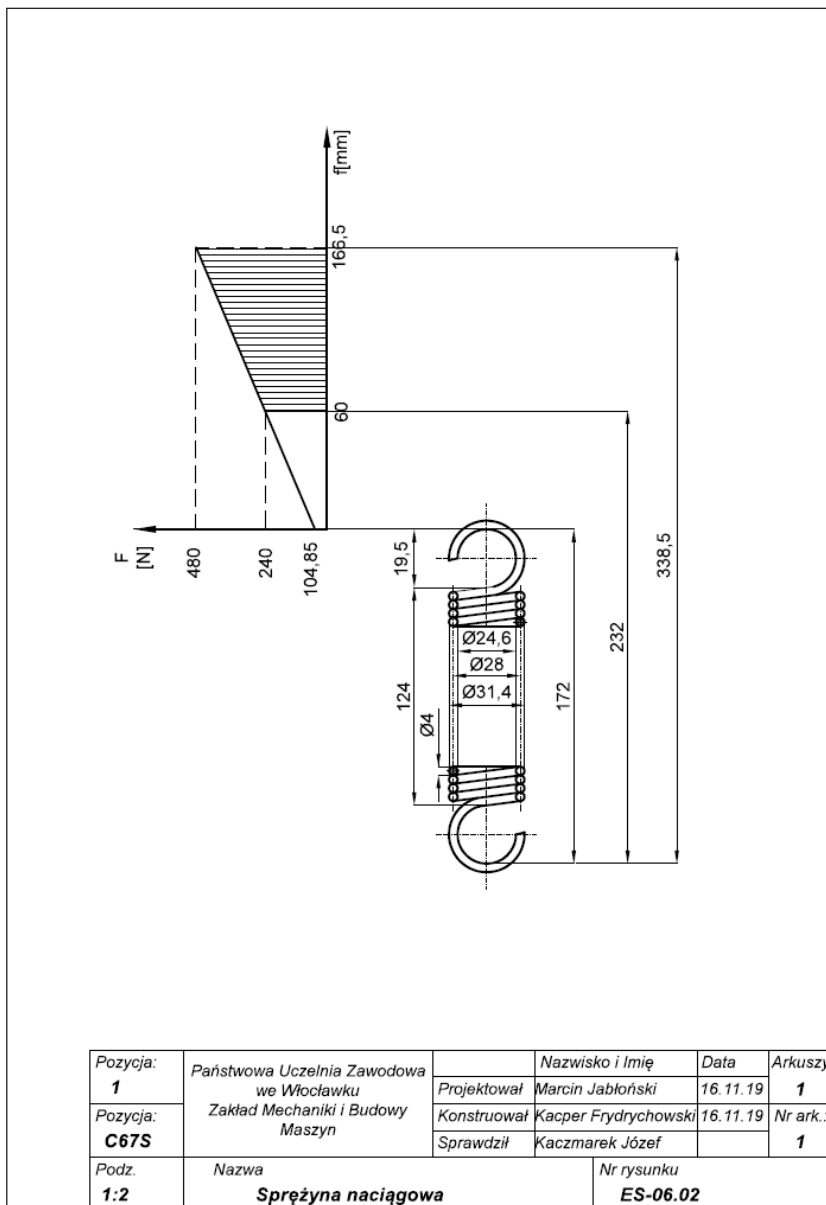
4. Obliczenie sztywności C sprężyny:

$$C = \frac{F_2 - F_1}{f_2 - f_1} = \frac{480 - 240}{166,5 - 50} = 2,06 \text{ N/mm}$$

5. Obliczenie pracy W wykonanej nad sprężyną podczas jej wydłużania (wyraża ją pole zakreskowanego trapezu):

$$W = 0,5(F_1 + F_2)h_r = 0,5 (240 + 480) \text{ N} * 0,1065 \text{ m} = 38,34 \text{ J}$$

Zaprojektowana sprężyna wraz z jej charakterystyką $F(f)$ przedstawiona jest na rysunku ES-06.02.

Zadanie projektowe nr 6.3.

Zaprojektować układ dwóch współosiowych sprężyn mających zastąpić pojedynczą sprężynę przenoszącą siłę $F = 6,8$ kN, mającą średnią średnicę zwoju $D = 140$ mm, średnicę drutu $d = 18$ mm i czynną liczbę zwojów $n = 8$. Układ sprężyn powinien zapewniać najkorzystniejsze warunki pod względem zwartości i oszczędności miejsca. Dopuszczalne naprężenia na skręcanie $k_s = 535$ MPa, moduł sprężystości poprzecznej $G = 83000$ MPa. Sporządzić rysunek układu sprężyn.

Rozwiązanie

- Obliczenie podstawowych parametrów pojedynczej sprężyny:

- 1.1. Obliczenie strzałki ugięcia f :

$$f = \frac{8FnD^3}{6d^4} \approx 137 \text{ mm}$$

- 1.2. Obliczenie sztywności C sprężyny:

$$C = \frac{F}{f} = 49,6 \text{ N/mm}$$

- Obliczenie sił działających w każdej sprężynie układu:

- 2.1. Założono, że:

$$\varepsilon_1 = \varepsilon_2 = \varepsilon = 8; \quad \frac{d_2}{d_1} = \frac{D_2}{D_1} = 3/4$$

- 2.2. Obliczenie obciążeń F_1 i F_2 każdej ze sprężyn układu:

$$F_1 = \frac{F}{1 + \left(\frac{d_2}{d_1}\right)^2} \approx 4,35 \text{ kN}$$

$$F_2 = \frac{F}{1 + \left(\frac{d_1}{d_2}\right)^2} \approx 2,45 \text{ kN}$$

- Obliczenie sztywności C_1 i C_2 każdej sprężyny układu:

$$C_1 = \frac{C}{1 + \left(\frac{d_2}{d_1}\right)^2} \approx 31,76 \text{ N/mm}$$

$$C_2 = \frac{C}{1 + \left(\frac{d_1}{d_2}\right)^2} \approx 17,85 \text{ N/mm}$$

4. Wyznaczanie wymiarów sprężyny zewnętrznej:

4.2. Obliczenie współczynnika nierówności rozkładu naprężeń w przekroju poprzecznym drutu K_1 :

$$K_1 = 1 + \frac{1,45}{\varepsilon_1} \approx 1,18$$

4.2. Obliczenie średnicy drutu d_1 :

$$d_1 = \sqrt{\frac{8K_1F_1\varepsilon_1}{\pi k_s}} = 14 \text{ mm}$$

4.3. Obliczenie średniej (podziałowej) średnicy zwoju D_1 :

$$D_1 = \varepsilon_1 d_1 = 112 \text{ mm}$$

4.4. Obliczenie średnicy wewnętrznej D_{W1} zwoju:

$$D_{W1} = D_1 - d_1 = 98 \text{ mm}$$

4.5. Obliczenie liczby zwojów: czynnych n_1 i całkowitych n_{c1} :

$$n_1 = \frac{Gd_1^4}{8D_1^3c_1} \approx 9$$

$$n_{c1} = n_1 + 1,5 = 10,5$$

4.6. Obliczenie minimalnej długości roboczej L_{min1} :

Założony luz względny między zwojami w stanie obciążonym $\delta_{p1} = 0,15$

$$L_{min1} = n_1 d_1 (1 + \delta_{p1}) \approx 145 \text{ mm}$$

4.7. Obliczenie długości sprężyny nieobciążonej L_{01} :

$$L_{01} = L_{min1} + \frac{F_1}{c_1} \approx 282 \text{ mm}$$

5. Wyznaczanie wymiarów sprężyny wewnętrznej:

5.1. Obliczenie współczynnika nierówności rozkładu naprężeń w przekroju poprzecznym drutu K_2 :

$$K_2 = 1 + \frac{1,45}{\varepsilon_2} \approx 1,18$$

5.2. Obliczenie średnicy drutu d_2 :

$$d_2 = \sqrt{\frac{8K_2 F_2 \varepsilon_2}{\pi k_s}} \approx 10 \text{ mm}$$

5.3. Obliczenie średniej średnicy zwoju D_2 :

$$D_2 = \varepsilon_2 d_2 = 80 \text{ mm}$$

5.4. Obliczenie średnicy wewnętrznej zwoju D_{z2} :

$$D_{z2} = D_2 + d_2 = 90 \text{ mm} < D_{w1} = 98 \text{ mm}$$

5.5. Obliczenie liczby zwojów: czynnych n_1 i całkowitych n_{c1} :

$$n_2 = \frac{G d_2^4}{8 D_2^3 C_2} \approx 11,5$$

$$n_{c2} = n_2 + 2 = 13,5$$

5.6. Obliczenie minimalnej długości roboczej L_{min2} :

Założono luz między zwojami w stanie obciążonym $\delta_{p2} = 0,15$

$$L_{min2} = n_2 d_2 (1 + \delta_{p2}) = 132,25 \text{ mm}$$

W układzie sprężyn powinno $L_{2min} = L_{1min} = 145 \text{ mm}$ i wówczas $\delta_{p2rzecz} = 0,26$

5.7. Obliczenie długości sprężyny nieobciążonej L_{02} :

$$L_{02} = L_{min2} + \frac{F_2}{C_2} \approx 282 \text{ mm} = L_{01}$$

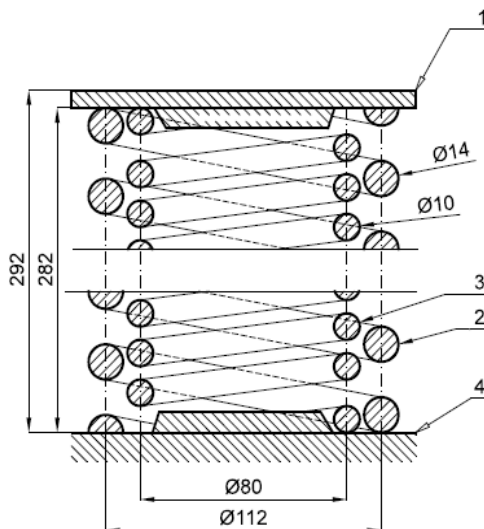
6. Obliczenie wysokości zablokowanych sprężyn L_{bl1} i L_{bl2} :

$$L_{bl1} = (n_{c1} - 0,5) d_1 = 140,0 \text{ mm}$$

$$L_{bl2} = (n_{c2} - 0,5) d_2 = 130,0 \text{ mm}$$

Przy obciążeniu granicznym zablokowaniu ulegnie sprężyna zewnętrzna.

Zaprojektowany układ sprężyn przedstawiony jest na rysunku: USW-06.03.

Liczby zwojów sprężyn		
Sprężyna	wewnętrzna	zewnętrzna
Czynna liczba zwojów	$n1 = 9$	$n2 = 11,5$
Całkowita liczba zwojów	$nc1 = 10,5$	$nc2 = 13,5$

4	Obudowa dolna	1	E295	
3	Sprężyna wewnętrzna	1	55S2	
2	Sprężyna zewnętrzna	1	55S2	
1	Obudowa górna	1	E295	
L.p.	Nazwa części	Il. szt.	Materiał	Nr normy/Uwagi
	Państwowa Uczelnia Zawodowa we Włocławku Zakład Mechaniki i Budowy Maszyn		Nazwisko i Imię	Data
		Projektował	Marcin Jabłoński	23.11.19
		Konstruował	Kacper Frydrychowski	23.11.19
		Sprawdził	Kaczmarek Józef	
				Arkuszy
				Nr ark.:
				1
Podz.	Nazwa	Nr rysunku		
1:2	Układ sprężyn współosiowych	USW-06.03		

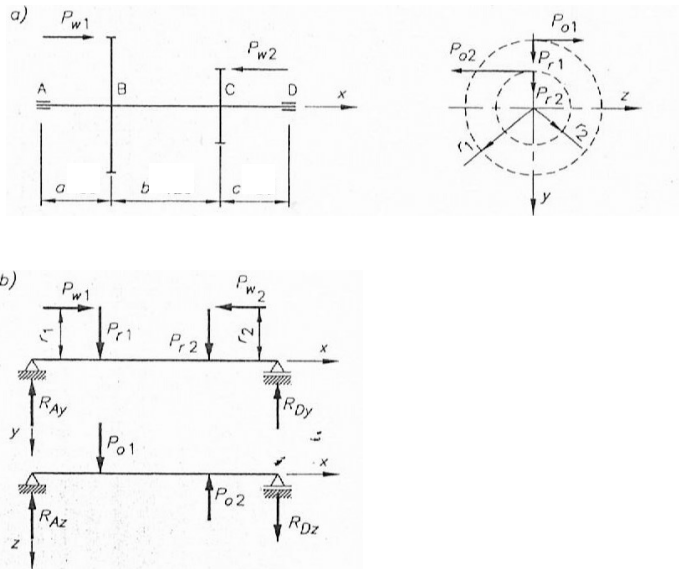
Rozdział 7

WAŁY

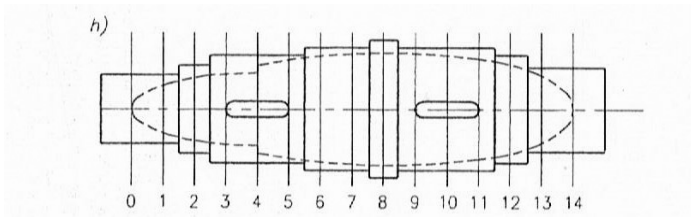

Zadanie projektowe nr 7.1.

Zaprojektować kształt wału dwupodporowego (wg szkicu), na którym są osadzone łożyska i koła zębate. Dane długościowe wału: $a = 80$ mm, $b = 120$ mm, $c = 80$ mm; promienie kół tocznych: $r_1 = 160$ mm, $r_2 = 64$ mm; obciążenia kół: $P_{O1} = 2527$ N, $P_{O2} = 6272$ N, $P_{r1} = 915$ N, $P_{r2} = 2360$ N, $P_{w1} = 581$ N, $P_{w2} = 941$ N oraz naprężenia dopuszczalne: $k_{go} = 80$ MPa, $k_{js} = 85$ MPa. Sporządzić rysunek wału.

Rys. 7.1. Szkic obciążeń wału [1]

Rys. 7.2. Szkic przekrojów obliczeniowych wału [1]

1. Wyznaczenie składowych reakcji R_y i R_z w punktach A i D (składowych sił w łożyskach):

Warunki równowagi w płaszczyźnie yx są następujące:

$$\sum P_y = R_{Ay} - P_{r1} - P_{r2} - R_{Dy} = 0$$

$$\sum M_A = P_{w1}r_1 + P_{r1}a + P_{r2}(a+b) - P_{w2}r_2 - R_{Dy}(a+b+c) = 0$$

Z układu powyższych równań obliczymy składowe reakcji R_{Dy} i R_{Ay} :

$$R_{Dy} = \frac{P_{w1}r_1 + P_{r1}a + P_{r2}(a+b) - P_{w2}r_2}{a+b+c} = 2072,46 \text{ N}$$

$$R_{Ay} = P_{r1} + P_{r2} - R_{Dy} = 1237,54 \text{ N}$$

Warunki równowagi w płaszczyźnie zx są następujące:

$$\Sigma Pz = R_{Az} - P_{o1} + P_{o2} - R_{Dz} = 0$$

$$\Sigma M_A = P_{o1}a - P_{o2}(a+b) - R_{Dz}(a+b+c) = 0$$

Z układu powyższych równań obliczymy składowe reakcji R_{Dz} i R_{Az} :

$$R_{Dz} = \frac{P_{o2}(a+b) - P_{o1}a}{a+b+c} = 3758 \text{ N}$$

$$R_{Az} = P_{o1} - P_{o2} + R_{Dz} = 13 \text{ N}$$

2. Wyznaczenie momentów gnących M_g w punktach B i C:

$$M_{gyBL} = R_{Ay} \cdot a = 99,00 \text{ Nm}$$

$$M_{gyBP} = R_{Ay} \cdot a + P_{w1} \cdot r_1 = 191,96 \text{ Nm}$$

$$M_{gyCL} = R_{Dy} \cdot c + P_{w2} \cdot r_2 = 226,47 \text{ Nm}$$

$$M_{gyCP} = R_{Dy} \cdot c = 165,80 \text{ Nm}$$

$$M_{gzB} = R_{Az} \cdot a = 1,04 \text{ Nm}$$

$$M_{gzC} = R_{Dz} \cdot c = 300,64 \text{ Nm}$$

$$M_{gBL} = \sqrt{M_{gyBL}^2 + M_{gzB}^2} = 99,01 \text{ Nm}$$

$$M_{gBP} = \sqrt{M_{gyBP}^2 + M_{gzB}^2} = 191,97 \text{ Nm}$$

$$M_{gCL} = \sqrt{M_{gyCL}^2 + M_{gzC}^2} = 376,39 \text{ Nm}$$

$$M_{gCP} = \sqrt{M_{gyCP}^2 + M_{gzC}^2} = 343,33 \text{ Nm}$$

3. Obliczenie momentu skręcającego M_s :

$$M_s = P_{oI} * r_I = 404,32 \text{ Nm}$$

4. Obliczenie momentów zastępczych M_z :

$$M_g < 2M_s$$

$$M_{ZB} = \sqrt{\left(\frac{2k_{sj}}{k_{go}} * M_{gBP}\right)^2 + M_s^2} = 574,35 \text{ Nm}$$

$$M_{ZC} = \sqrt{\left(\frac{2k_{sj}}{k_{go}} * M_{gCL}\right)^2 + M_s^2} = 896,22 \text{ Nm}$$

5. Wyznaczenie średnic d_i wału w 14 punktach na jego długości:

1,2,3,4L,10P,11,12,13 – wał jest tylko zginany

$$d_i = 2,17 * \sqrt[3]{\frac{M_{Zi}}{k_{go}}}$$

4P,5,6,7,8,9,10L – wał jest skręcany i zginany

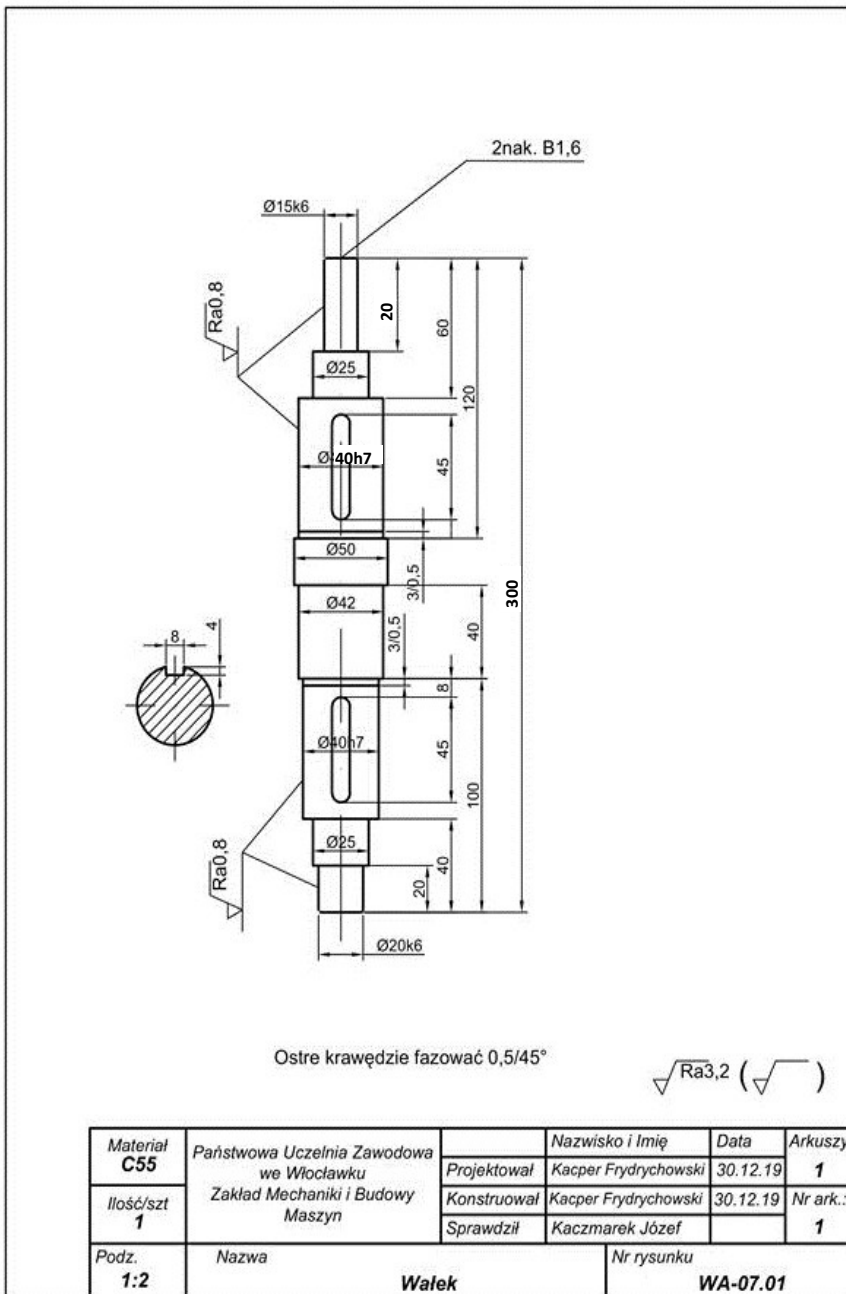
$$d_i = 1,72 * \sqrt[3]{\frac{M_{Zi}}{k_{sj}}}$$

Wyniki obliczeń zebrane są w tabeli 7.1.

Tabela 7.1. Wyniki obliczeń i doboru średnic o poszczególnych przekrojach wałka

Lp. przekroju	Współrzędna x [mm]	M_z [N * m]	Średnica obliczona d [mm]	Średnica dobrana [mm]
0	0	0	0	15
1	20	24,75	14,68	25
2	40	49,50	18,49	
3	60	74,26	21,17	40
4L	80	99,01	23,30	
4P	80	574,35	32,52	
5	100	592,40	32,85	
6	120	628,60	33,51	50
7	140	680,04	34,40	
8	160	743,58	35,44	42
9	180	834,11	36,82	
10L	200	896,22	37,72	40
10P	200	343,33	35,26	
11	220	257,49	32,04	
12	240	171,66	27,99	
13	260	85,83	22,21	25
14	280	0,00	0	20

Zaprojektowany wałek z dodaną na końcach długością 10 mm dla osadzenia łożysk przedstawiony jest na rysunku WA-07.01.

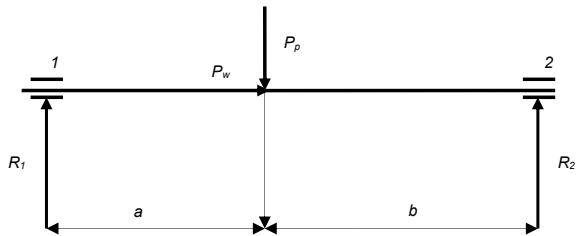

Rozdział 8

ŁOŻYSKOWANIA TOCZNE

Zadanie projektowe nr 8.1.

Zaprojektować łożyskowanie wału (obracającego się) łożyskami kulkowymi zwykłymi, obciążonego według schematu przedstawionego na szkicu i następujących danych: $P_p = 28800 \text{ N}$, $P_w = 6400 \text{ N}$, $d_1 = d_2 = 70 \text{ mm}$, $a = 48 \text{ mm}$, $b = 60 \text{ mm}$, $n = 800 \text{ obr/min}$, $L_h = 10000 \text{ h}$. Przyjąć, że łożysko 2 jest ustalającym osiowo. Sporządzić rysunek złożeniowy łożyskowania.

Rys. 8.1. Schemat obciążeń układu łożyskowego [wg 1]

Rozwiązanie

1. Obliczenie sił poprzecznych R_1 i R_2 działających w łożyskach:

Warunki równowagi wału:

$$\sum P = R_1 + R_2 - P_p = 0$$

$$\sum M_1 = R_2 * (a + b) - P_p * a = 0$$

Rozwiązując powyższy układ równań otrzymamy:

$$R_2 = \frac{a * P_p}{a + b} = \frac{48 * 28800 \text{ N}}{108} = 12800 \text{ N}$$

$$R_1 = P_p - R_2 = 28800 \text{ N} - 12800 \text{ N} = 16000 \text{ N}$$

2. Obliczenie i dobór łożyska swobodnego (1). Dla łożyska swobodnego => nie przenosi siły wzdłużnej z tabeli 8.1:

$$X = 1, Y = 1, \text{ obraca się wałek} \Rightarrow V = 1$$

- 2.1. Obliczenie obciążenia zastępczego P_1 :

$$P_1 = X * V * R_1 = 1 * 1 * 16000 \text{ N}$$

- 2.2. Obliczenie wymaganej nośności ruchowej (dynamicznej) C_1 :

$$C_1 = \sqrt[3]{\frac{L_h * n}{16667}} * P_1 = \sqrt[3]{\frac{10000 * 800}{16667}} * 16000 \text{ N} = 125274,9 \text{ N}$$

2.3. Dobór łożyska. Z katalogu łożysk [3] wybieramy łożysko 6414, dla którego $C = 144 \text{ kN}$.

3. Obliczenie i dobór łożyska ustalającego (2):

3.1. Obliczenie stosunku sił i współczynników:

$$\frac{P_w}{V * R_2} = \frac{6400 \text{ N}}{1 * 12800 \text{ N}} = 0,5$$

Tabela 8.1. Współczynniki obciążenia zastępczego łożysk kulkowych [1, 2, 3]

Rodzaje łożysk	$\frac{P_w}{C_0}$	Dla przypadku		Łożyska jednorzędowe		Łożyska dwurzędowe				e
		rucho- mego wałka	rucho- mej opra- wy	$\frac{P_w}{VP_p} > e$		$\frac{P_w}{VP_p} \leq e$		$\frac{P_w}{VP_p} > e$		
				X	Y	X	Y	X	Y	
Kulkowe zwykłe	0,014	1,0	1,2	0,56	2,30	1,0	0	0,56	2,30	0,19
	0,028				1,99				1,99	0,22
	0,058				1,71				1,71	0,26
	0,084				1,55				1,55	0,28
	0,11				1,45				1,45	0,30
	0,17				1,31				1,31	0,34
	0,28				1,15				1,15	0,38
	0,42				1,04				1,04	0,42
	0,56				1,00				1,00	0,44

Z tabeli 8.1 przyjęto $X = 0,56$ i $V = 1$.

Przyjmując wstępnie też łożysko 6414, określono [3] nośność spoczynkową C_0 :

$$C_0 = 104000 \text{ N}$$

$$\frac{P_w}{C_0} = \frac{6400 \text{ N}}{104000 \text{ N}} = 0,061538$$

Z tabeli 8.1 przyjęto $Y = 1,65$

3.2. Obliczenie obciążenia zastępczego łożyska (2) P_2 :

$$P_2 = X * V * R_2 + Y * P_w = 0,56 * 1 * 12800 \text{ N} + 1,65 * 6400 \text{ N} = 17728 \text{ N}$$

3.3. Obliczenie wymaganej nośności ruchowej C_2 :

$$C_2 = \sqrt[3]{\frac{L_h * n}{16667}} * P_2 = \sqrt[3]{\frac{10000 * 800}{16667}} * 17728 \text{ N} = 138804,6 \text{ N}$$

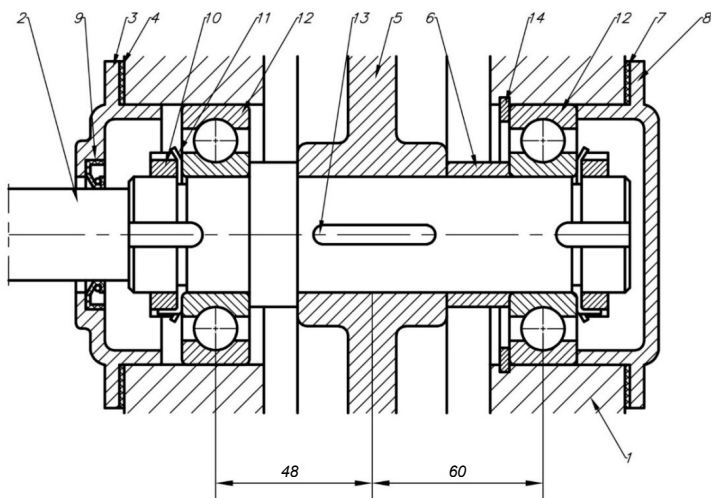
3.4. Ze względu na technologiczność konstrukcji przyjęto łożysko takie jak (1), dla którego

$$C = 144 \text{ kN}$$

Wyższa nośność np. dla łożyska (1) powoduje jego wyższą trwałość wynoszącą:

$$L_{h1} = \frac{16667}{800} \left(\frac{C_1}{P_1} \right)^3 = \frac{16667}{800} \left(\frac{144000 \text{ N}}{16000 \text{ N}} \right)^3 = 15187 \text{ h}$$

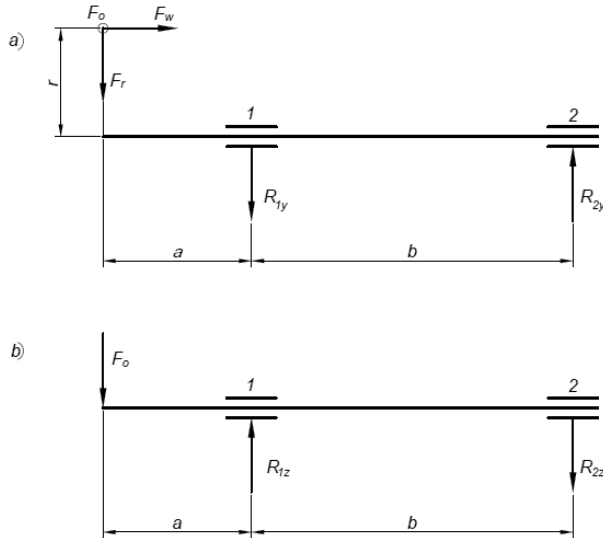
Zaprojektowane łożyskowanie wału przedstawia rysunek Łt-08.01.

13	Wpust 8x7x30	2	E335	PN-70/M-85005	
12	Łożysko 6414	2	100CrMo7	PN-EN 1337-5:2010	
11	Podkładka	2	E335	DIN 5406	
10	Nakrętka M50x1,5	2	E335	PN 82471	
9	Pierścień uszczelniający	1	guma	PN-88/M-73067	
8	Pokrywa prawa	1	E335		
7	Podkładka dystansowa prawa	1	E335		
6	Tuleja dystansowa	1	E335		
5	Koło zębate	1	C55		
4	Podkładka dystansowa lewa	1	E335		
3	Pokrywa lewa	1	E335		
2	Wałek	1	C55		
1	Karpus	1	E335		
Lp.	Nazwa części:	Il. szt.	Materiał:	Nr Normy/Uwagi:	
Państwowa Uczelnia Zawodowa we Wrocławku Zakład Mechaniki i Budowy Maszyn		Nazwisko i Imię		Data	
		Projektował:	Rosiak Przemysław	1	
		Rysował:	Rosiak Przemysław	1,04,20	Nr arkusza:
		Sprawdził:	Kaczmarek Józef		1
Podziałka:	Nazwa:	Nr. rysunku:			
1:2	Łożyskowanie toczne	Łt-08.01			

Zadanie projektowe 8.2.

Sprawdzić trwałość łożysk zębniaka stożkowego obciążonego jak na schemacie siłami o wartościach: $F_o = 7140$ N, $F_r = 147$ N i $F_w = 9072$ N. Wymiary zębniaka są następujące: $a = 25$ mm, $b = 100$ mm i $r = 30$ mm. Łożyska osadzone są ciasno na wałku zębniaka obracającego się z $n = 1100$ obr/min. Łożysko stożkowe 1 typu 31308 o $C_1 = 73700$ N i $C_{o1} = 81500$ N. Łożysko stożkowe 2 typu 31307 o $C_2 = 61600$ N i $C_{o2} = 67000$ N; $X = 0,4$; $Y = 0,72$ przy $\frac{F_a}{v \cdot F_r} > e = 0,83$. Sporządzić rysunek złożeniowy łożyskowania.

Rys. 8.2. Schemat obciążeń układu łożyskowego [1]

Rozwiązanie

1. Obliczenie sił poprzecznych R_1 i R_2 w łożyskach:

1.1. Warunki równowagi wału w płaszczyźnie rys. 8.2 a) są następujące:

$$\sum F = R_{2y} - R_{1y} - F_r = 0$$

$$\sum M_2 = R_{1y} \cdot b + F_r \cdot (a + b) - F_w \cdot r = 0$$

Rozwiązując powyższy układ równań otrzymuje się:

$$R_{1y} = \frac{F_w \cdot r - F_r \cdot (a + b)}{b} = \frac{9072 \cdot 30 - 147 \cdot 125}{100} = 2537,85 \text{ N}$$

$$R_{2y} = F_r + R_{1y} = 147 + 2537,85 = 2684,85 \text{ N}$$

1.2. Warunki równowagi wału w płaszczyźnie rys. 8.2 b) są następujące:

$$\sum F = -R_{2z} + R_{1z} - F_o = 0$$

$$\sum M_2 = -R_{1z} \cdot b + F_o \cdot (a + b) = 0$$

Z powyższego układu równań otrzymuje się:

$$R_{1z} = \frac{F_o \cdot (a + b)}{b} = \frac{7140 \cdot 125}{100} = 8925 \text{ N}$$

$$R_{2z} = -F_o + R_{1z} = -7140 + 8925 = 1785 \text{ N}$$

$$R_1 = \sqrt{(R_{1y})^2 + (R_{1z})^2} = \sqrt{(2537,85)^2 + (8925)^2} = 9278,8 \text{ N} \rightarrow F_{r1}$$

$$R_2 = \sqrt{(R_{2y})^2 + (R_{2z})^2} = \sqrt{(2684,85)^2 + (1785)^2} = 3224,1 \text{ N} \rightarrow F_{r2}$$

2. Obliczenie obciążeń wzdłużnych F_{a1} i F_{a2} (założenie, że łożyska są zabudowane w układzie „O”):

Korzystając z tabeli 8.2 dla układu „O” i przypadku 2b, w którym jeśli zastąpić

$F_{rA} = R_1 = F_{r1}$ oraz $F_{rB} = R_2 = F_{r2}$ otrzymuje się:

Tabela 8.2. Dane do obliczenia obciążenia zastępczego układu łożyskowego [1, 2]

	2a	$\frac{F_{rA}}{Y_A} \leq \frac{F_{rB}}{Y_B}$ $F_a \geq 0$	$F_{aA} = F_{aB} + F_a$ $F_{aB} = \frac{F_{rB}}{2Y_B}$
	2b	$\frac{F_{rA}}{Y_A} > \frac{F_{rB}}{Y_B}$ $F_a \geq \frac{1}{2} \left(\frac{F_{rA}}{Y_A} - \frac{F_{rB}}{Y_B} \right)$	$F_{aA} = F_{aB} + F_a$ $F_{aB} = \frac{F_{rB}}{2Y_B}$

$$\frac{F_{r1}}{Y_1} > \frac{F_{r2}}{Y_2} \rightarrow \frac{9278,8}{0,72} > \frac{3224,1}{0,72}$$

$$F_a \geq \frac{1}{2} \left(\frac{F_{r1}}{Y_1} - \frac{F_{r2}}{Y_2} \right) = \frac{1}{2} \left(\frac{9278,8}{0,72} - \frac{3224,1}{0,72} \right) = 4204,65 \text{ N} \leq F_a = 9072 \text{ N}$$

Na podstawie wyżej wymienionej nierówności zauważono, że zachodzi przypadek 2b (tabela w [1, 2]), dla którego:

$$F_{a_2} = \frac{F_{r_2}}{2Y_2} = \frac{3224,1}{2 \cdot 0,72} = 2238,96 \text{ N}$$

$$F_{a_1} = F_{a_2} + F_a = 2238,96 + 9072 = 11310,96 \text{ N}$$

3. Wyznaczenie obciążeń zastępczych P_1 i P_2 łożysk:

$$\frac{F_{a_1}}{V \cdot F_{r_1}} = \frac{11310,96}{1 \cdot 9278,8} \approx 1,22 > e \quad \text{gdzie: } e = 0,83$$

Ze wzoru dla łożysk tocznych:

$$P_1 = X \cdot V \cdot F_{r_1} + Y \cdot F_{a_1} = 0,4 \cdot 1 \cdot 9278,8 + 0,72 \cdot 11310,96 = 11855,41 \text{ N}$$

$$\frac{F_{a_2}}{V \cdot F_{r_2}} = \frac{2238,96}{1 \cdot 3224,1} \approx 0,69 < e \quad \rightarrow \quad X_2 = 1; Y_2 = 1; Y_2 = 0$$

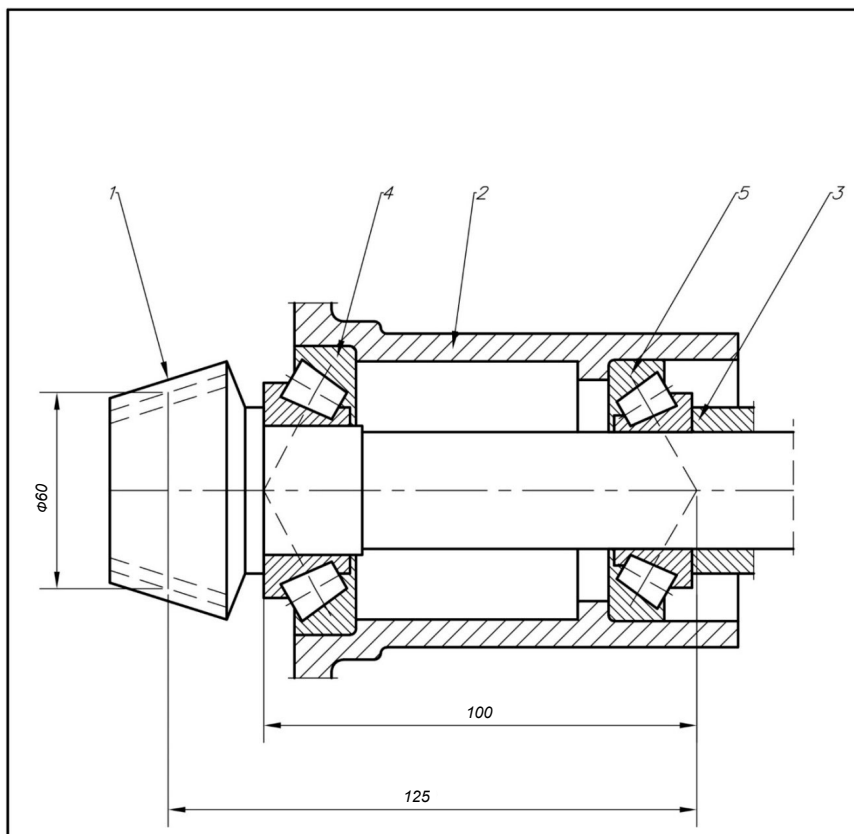
$$P_2 = V_2 \cdot F_{r_2} = 1 \cdot 3224,1 = 3224,1 \text{ N}$$

4. Obliczenie trwałość L_{h1} i L_{h2} łożysk:

$$L_{h_1} = \frac{16667}{n} \left(\frac{C_1}{P_1} \right)^q = \frac{16667}{1100} \left(\frac{73700}{11855,41} \right)^{\frac{10}{3}} \approx 6693 \text{ h}$$

$$L_{h_2} = \frac{16667}{n} \left(\frac{C_2}{P_2} \right)^q = \frac{16667}{1100} \left(\frac{61600}{3224,1} \right)^{\frac{10}{3}} \approx 282513 \text{ h}$$

Przedmiotowe łożyskowanie (w pozycji odwróconej o 180° względem szkicu) przedstawione jest na rysunku Łt - 08.02.

5	Łożysko 31307	1	100Cr6	PN-75/M-86220
4	Łożysko 31308	1	100Cr6	PN-75/M-86220
3	Tuleja dystansowa	1	E335	
2	Korpus	1	EN-GJL 350	
1	Zębnik stożkowy	1	C55	
Lp.	Nazwa części:	Il. szt.	Materiał:	Nr Normy/Uwagi:

Państwowa Uczelnia Zawodowa we Wrocławku Zakład Mechaniki i Budowy Maszyn	Nazwisko i Imię	Data	Arkuszy:
	Projektował: Rosiak Przemysław		1
	Rysował: Rosiak Przemysław	1.04.20	Nr arkusza:
	Sprawił: Kaczmarek Józef		1

Podziałka: 1:2	Nazwa: Łożyskowanie toczne	Nr. rysunku: Łt-08.02

Zadanie projektowe 8.3.

Przed pewną 4 biegową skrzynią biegów postawiono następujący warunek trwałościowy $L_h > 30000$ h. Sprawdzić ten warunek w odniesieniu do łożyskowania jej wałka pośredniego. Wartość reakcji podpór (wyznaczone wcześniej na podstawie obciążeń kół zębatach, wymiarów wału i kół poprzez analizę równowagi wału), prędkości obrotowe wału na poszczególnych biegach (n_1, n_2, n_3, n_4) oraz udziały czasowe pracy wału na poszczególnych biegach (t_1, t_2, t_3, t_4) podane są w tabeli 8.3. Łożysko nr 1 serii NU206E i ma charakter łożyska swobodnego a łożysko nr 2 serii 3305 ATN9 jest ustalającym. Parametry łożysk: $X_1 = 1, Y_1 = 1, V_1 = 1, X_2 = 1, V_2 = 1, Y_2 = 0,73, q = 3, C_1 = 36000$ N, $C_{01} = 35500$ N, $C_2 = 32500$ N, $C_{02} = 2000$ N. Sporządzić rysunek złożeniowy łożyskowania.

Tabela 8.3. Obciążenia poszczególnych łożysk

Bieg	Łożysko 1		Łożysko 2		n [obr/min]	t
	F_{r1} [N]	F_{a1} [N]	F_{r2} [N]	F_{a2} [N]		
1	8990,0	0	3766,5	2030,5	2000	0,008
2	3270,5	0	2542,0	961,0	3000	0,025
3	1782,0	0	2247,5	620,0	3600	0,160
4					4000	0,807

Rozwiązanie

1. Obliczenie obciążeń zastępczych P łożysk dla poszczególnych biegów:

Podstawiając do poniższego wzoru kolejno wartości odpowiadające poszczególnym biegom, oblicza się odpowiadające im obciążenia zastępcze.

$$P = X * V * F_r + Y * F_a$$

Wynoszą one:

dla łożyska 1: $P_{11} = 8990$ N; $P_{12} = 3270,5$ N; $P_{13} = 1782,5$ N

dla łożyska 2: $P_{21} = 5248,8$ N; $P_{22} = 3243,53$ N; $P_{23} = 2700,1$ N

2. Obliczenie przeciętnych obciążeń łożysk [1] P_{1sr} i P_{2sr} :

$$P_{1sr} = 3 \sqrt{\frac{P_{11}^q * n_1 * t_1 + P_{12}^q * n_2 * t_2 + \dots}{n_1 * t_1 + n_2 * t_2 + \dots}} =$$

$$= 3 \sqrt{\frac{(8990 \text{ N})^3 * 2000 \frac{\text{obr}}{\text{min}} * 0,008 + (3270,5 \text{ N})^3 * 3000 \frac{\text{obr}}{\text{min}} * 0,025 + (1782,5 \text{ N})^3 * 3600 \frac{\text{obr}}{\text{min}} * 0,16}{2000 \frac{\text{obr}}{\text{min}} * 0,008 + 3000 \frac{\text{obr}}{\text{min}} * 0,025 + 3600 \frac{\text{obr}}{\text{min}} * 0,16 + 4000 \frac{\text{obr}}{\text{min}} * 0,807}}$$

$$= 1650,5 \text{ N}$$

$$\begin{aligned}
 P_{2\dot{s}r} &= 3 \sqrt{\frac{P_{21}^q * n_1 * t_1 + P_{22}^q * n_2 * t_2 + \dots}{n_1 * t_1 + n_2 * t_2 + \dots}} = \\
 &= 3 \sqrt{\frac{(5248,8 \text{ N})^3 * 2000 \frac{\text{obr}}{\text{min}} * 0,008 + (3243,53 \text{ N})^3 * 3000 \frac{\text{obr}}{\text{min}} * 0,025 + (2700,1 \text{ N})^3 * 3600 \frac{\text{obr}}{\text{min}} * 0,16}{2000 \frac{\text{obr}}{\text{min}} * 0,008 + 3000 \frac{\text{obr}}{\text{min}} * 0,025 + 3600 \frac{\text{obr}}{\text{min}} * 0,16 + 4000 \frac{\text{obr}}{\text{min}} * 0,807}} = \\
 &= 1608,6 \text{ N}
 \end{aligned}$$

3. Obliczenie średniej wartość prędkości obrotowej $n_{\dot{s}r}$ [1]:

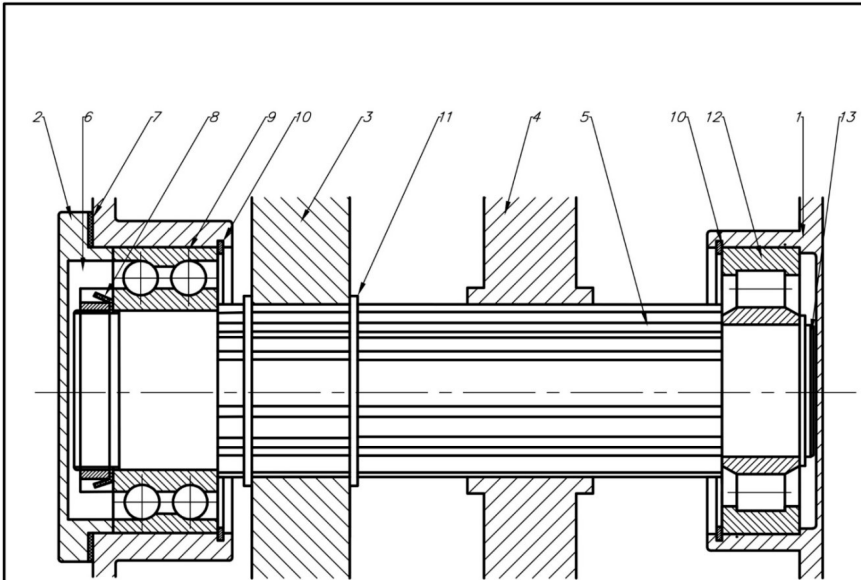
$$\begin{aligned}
 n_{\dot{s}r} &= n_1 * t_1 + n_2 * t_2 + \dots = \\
 &= 2000 \frac{\text{obr}}{\text{min}} * 0,008 + 3000 \frac{\text{obr}}{\text{min}} * 0,025 + 3600 \frac{\text{obr}}{\text{min}} * 0,16 \\
 &+ 4000 \frac{\text{obr}}{\text{min}} * 0,807 = 3895 \frac{\text{obr}}{\text{min}}
 \end{aligned}$$

4. Obliczenie trwałości L_{h1} i L_{h2} łożysk:

$$\begin{aligned}
 L_{h1} &= \frac{16667}{n_{\dot{s}r}} * \left(\frac{C_1}{P_{1\dot{s}r}}\right)^q = \frac{16667}{3895} * \left(\frac{36000}{1650,5}\right)^3 = 44402,8 \text{ h} > 30000 \text{ h} \\
 L_{h2} &= \frac{16667}{n_{\dot{s}r}} * \left(\frac{C_2}{P_{2\dot{s}r}}\right)^q = \frac{16667}{3895} * \left(\frac{32500}{1608,6}\right)^3 = 35290,34 \text{ h} > 30000 \text{ h}
 \end{aligned}$$

Wniosek: Zastosowane łożyskowanie spełnia wymagany warunek trwałościowy.

Przedmiotowe łożyskowanie przedstawione jest na rysunku Ł1-08.03.

13	Pierścień rozprężny zewnętrzny #20	1	C55	PN 85111	
12	Łożysko NU206E	1	100CrMo7	PN-EN 1337-5:2010	
11	Pierścień rozprężny zewnętrzny #25	2	C55	PN 85111	
10	Pierścień rozprężny wewnętrzny #52	2	C55	PN 85111	
9	Łożysko 3305 A7N9	1	100CrMo7	PN-EN 1337-5:2010	
8	Podkładka	1	E335	DIN 5406	
7	Uszczelka	1	EN-AW-A199,99		
6	Nakrętka M25x1,5	1	E335	PN 82471	
5	Wałek	1	C45		
4	Koło zębate przesuwne	1	C45		
3	Koło zębate nieprzesuwne	1	C45		
2	Pokrywka	1	EN-AC-A/Si11		
1	Korpus	1	EN-AC-A/Si11		
Lp.	Nazwa części:	Il. szt.	Materiał:	Nr Normy/Uwagi:	
Państwowa Uczelnia Zawodowa we Wrocławiu Zakład Mechaniki i Budowy Maszyn			Nazwisko i Imię	Data	
		Projektował:	Rosiak Przemysław		
		Rysował:	Rosiak Przemysław	1.04.20	Nr arkusza:
		Sprawdził:	Kaczmarek Józef		1
Podziałka: 1:1	Nazwa: Łożyskowanie toczne	Nr. rysunku:		łt-08.03	

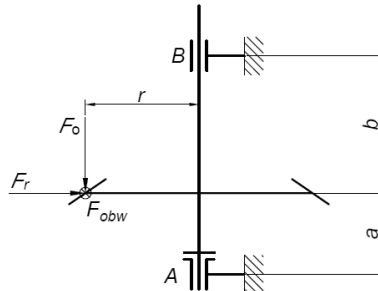
Rozdział 9

ŁOŻYSKOWANIA ŚLIZGOWE

Zadanie projektowe nr 9.1.

Koło talerzowe wolnobieżnej ($n = 300$ obr/min) przekładni zębatej stożkowej obciążone jak na schemacie jest łożyskowane ślizgowo (łożysko A – poprzeczno-wzdłużne i łożysko B – poprzeczne). Zaprojektować te łożyska dla następujących danych: $F_o = 2400$ N, $F_r = 6400$ N, $F_{obw} = 2350$ N, $a = 70$ mm, $b = 150$ mm, $r = 130$ mm. Wał, na którym osadzone jest koło wykonany jest ze stali C45 (45), dla której $k_{go} = 110$ MPa. Panewki łożyskowe wylane są warstwą ślizgową ze stopu łożyskowego SnSb11Cu6, dla którego w ruchu $p_{dop} = 10$ MPa oraz $(p^*v)_{dop} = 3$ MW/m², natomiast w spoczynku $p_{dops} = 10$ MPa. Sporządzić rysunek łożyskowania.

Rys. 9.1. Schemat obciążenia układu łożysk

Rozwiązanie

1. Wyznaczenie sił występujących w łożyskach:

1.1. W łożysku dolnym (A):

1.1.1. W płaszczyźnie rysunku

- Składowa siły promieniowej R_{Ar1} :

$$z \Sigma M_B = 0 \rightarrow R_{Ar1} = \frac{F_o \cdot r + F_r \cdot b}{a + b} = \frac{2400 \cdot 130 + 6400 \cdot 150}{70 + 150} = 5782 \text{ N}$$

- Siła osiowa R_{Ao} :

$$z \Sigma F = 0 \rightarrow R_{Ao} = F_o = 2400 \text{ N}$$

1.1.2. W płaszczyźnie prostopadłej do rysunku

- Składowa siły promieniowej R_{Ar2} :

$$z \Sigma M_B = 0 \rightarrow R_{Ar2} = \frac{F_{obw} \cdot b}{a + b} = \frac{2350 \cdot 150}{70 + 150} = 1602 \text{ N}$$

1.1.3. Wypadkowa siła promieniowa F_{Ar} :

$$F_{Ar} = \sqrt{R_{Ar1}^2 + R_{Ar2}^2} = \sqrt{5782^2 + 1602^2} = 6000 \text{ N}$$

1.2. W łożysku górnym (B):

1.2.1. W płaszczyźnie rysunku – składowa siły promieniowej R_{Br1} :

$$z \Sigma F = 0 \rightarrow R_{Br1} = F_r - R_{Ar1} = 6400 - 5782 = 618 \text{ N}$$

1.2.2. W płaszczyźnie prostopadłej do rysunku – składowa siły promieniowej R_{Br2} :

$$z \Sigma F = 0 \rightarrow R_{Br2} = F_{obw} - R_{Ar2} = 2350 - 1602 = 548 \text{ N}$$

1.2.3. Wypadkowa siła promieniowa F_{Br} :

$$F_{Br} = \sqrt{R_{Br1}^2 + F_{Br2}^2} = \sqrt{618^2 + 548^2} = 970 \text{ N}$$

2. Obliczenie średnicy czopów z warunku na zginanie wałka w przekroju niebezpiecznym, czyli na końcu łożyska przy kołnierzu (założenie równomierności nacisków i $\lambda_A = 1,5$, $\lambda_B = 1,0$):

2.1. Obliczenie wypadkowej siły F_g zginającej wałek przekładni:

$$F_g = \sqrt{F_r^2 + F_{obw}^2} = \sqrt{2350^2 + 6400^2} = 6818 \text{ N}$$

2.2. Obliczenie średnic czopów d_A i d_B (z warunku na zginanie):

$$d_A \geq \sqrt{\frac{F_g \lambda_A}{0,2 k_{go}}} = \sqrt{\frac{6818 * 1,5}{0,2 * 110}} = 21,57 \text{ mm}$$

Przyjęto $d_A = 25 \text{ mm}$

$$d_B \geq \sqrt{\frac{F_g \lambda_B}{0,2 k_{go}}} = \sqrt{\frac{6818 * 1}{0,2 * 110}} = 17,6 \text{ mm}$$

Przyjęto $d_B = 20 \text{ mm}$

3. Obliczenie pozostałych wymiarów łożysk, sprawdzenie łożysk:

3.1. Łożysko dolne (A) – poprzeczno-wzdłużne:

3.1.1. Długość łożyska l_A :

$$l_A = \lambda_A d_A = 1,5 * 25 = 37,5 \text{ mm}$$

3.1.2. Sprawdzenie łożyska poprzecznego na naciski:

$$p_A = \frac{R_{Ar}}{d_A l_A} = \frac{6000}{25 * 37,5} = 6,40 \text{ MPa} < p_{dop} = 10 \text{ MPa}$$

3.1.3. Sprawdzenie łożyska poprzecznego na rozgrzewanie:

$$v_A = \frac{\pi d_A n}{60000} = \frac{\pi * 25 * 300}{60000} = 0,39 \text{ m/s}$$

$$p_A v_A = 6,17 * 0,39 = 2,50 \text{ MW/m}^2 < (p v)_{dop} = 3 \text{ MW/m}^2$$

3.1.4. Obliczenie średnicy zewnętrznej d_{zA} czopa łożyska wzdłużnego (z warunku na naciski podczas ruchu):

Zakładając promień zaokrąglenia wewnętrznej krawędzi otworu łożyska o wartości 2,5 mm, średnica wewnętrzna styku powierzchni czołowej styku wyniesie $d_A' = 30 \text{ mm}$

$$p_{sr} = \frac{R_{Ao}}{\frac{\pi}{4}(d_{zA}^2 - d_A'^2)} \leq p_{dop} \rightarrow d_{zA} \geq \sqrt{d_A'^2 + \frac{4 * R_{Ao}}{\pi * p_{dop}}} = \sqrt{30^2 + \frac{4 * 2400}{\pi * 10}} = 34,7 \text{ mm}$$

Przyjęto $d_{zA} = 42 \text{ mm}$

3.1.5. Sprawdzenie łożyska wzdłużnego na rozgrzewanie:

3.1.5.1. Obliczenie średniej wartości nacisków rzeczywistych:

$$p_{srwA} = \frac{R_{Ao}}{\frac{\pi}{4}(d_{zA}^2 - d_A'^2)} = \frac{4 * 2400}{\pi(42^2 - 30^2)} = 3,54 \text{ MPa}$$

3.1.5.2. Obliczenie średniej wartości prędkości czopa:

$$d_{srwA} = \frac{d_A' + d_{zA}}{2} = \frac{30 + 42}{2} = 36 \text{ mm}$$

$$v_{srwA} = \frac{\pi d_{srwA} n}{60000} = \frac{\pi * 36 * 300}{60000} = 0,57 \text{ m/s}$$

3.1.5.3. Sprawdzenie łożyska na rozgrzewanie:

$$p_{srwA} * v_{srwA} = 0,57 * 3,54 = 2,02 \frac{\text{MW}}{\text{m}^2} < (p_{sr} * v_{sr})_{dop} = 3 \frac{\text{MW}}{\text{m}^2}$$

3.1.6. Obliczenie średnicy zewnętrznej tulei łożyska (z warunku na naciski spoczynkowe pomiędzy kołnierzem a korpusem z założeniem, iż one przenoszą obciążenie wzdłużne w całości):

$$p_{srwA2} = \frac{R_{Ao}}{\frac{\pi}{4}(d_{zA}^2 - d_{zt}^2)} \leq p_{dops} \rightarrow d_{zt} \leq \sqrt{d_{zA}^2 - \frac{4 * R_{Ao}}{\pi * p_{dops}}} = \sqrt{42^2 - \frac{4 * 2400}{\pi * 40}} = 40,0 \text{ mm}$$

Przyjęto $d_{zt} = 38 \text{ mm}$

3.1.7. Obliczenie grubości kołnierza tulei łożyskowej (z warunku na ścinanie: $k_t = 80 \text{ MPa}$):

$$\frac{R_{Ao}}{\pi d_{zt} h_k} \leq k_t \rightarrow h_k \geq \frac{R_{Ao}}{\pi d_{zt} k_t} = \frac{2400}{3,14 * 38 * 80} = 0,25 \text{ mm}$$

Ze względów konstrukcyjnych przyjęto $h_k = 5 \text{ mm}$

3.1.8. Obliczenie gwintu wkrętu zabezpieczającego przed obrotem tulei łożyskowej ulokowanego w powierzchni podziału tulei łożyskowej i korpusu – z warunku na ścinanie $k_t = 130 \text{ MPa}$.

3.1.8.1. Obliczenie momentu tarcia M_t i następnie siły od tego momentu F_{Mt} łożyska wzdłużnego działającej na średnicy rozstawu wkrętów d_{zt} :

$$M_t = \frac{R_{Ao} \mu (d_{zA}^2 + d_{zA} d_A + d_A^2)}{3(d_z + d_w)} = \frac{2400 * 0,1 * (42^2 + 42 * 30 + 30^2)}{3(42 + 30)} = 4360 \text{ Nmm}$$

$$F_{Mt} = \frac{2M_t}{d_{zt}} = \frac{2 * 4360}{38} = 229,5 \text{ N}$$

3.1.8.2. Obliczenie siły tarcia łożyska poprzecznego i zredukowanie jej na średnicy rozstawu wkrętów d_{zt} :

$$F_t = \frac{\mu * F_{Ar} * d_A}{d_{zt}} = \frac{0,1 * 6000 * 20}{38} = 315,8 \text{ N}$$

3.1.8.3. Obliczenie i przyjęcie gwintu wkrętu zabezpieczającego:

Założono $l_{wk}/d_r = 2$

$$\tau = \frac{F_{Mt} + F_t}{l_{wk} * d_r} = \frac{F_{Mt} + F_t}{2d_r^2} \leq k_t \rightarrow d_r \geq \sqrt{\frac{F_{Mt} + F_t}{2k_t}} = \sqrt{\frac{(229,5 + 315,8)}{2 * 130}} = 1,45 \text{ mm}$$

Przyjęto wkręt bez łba M4x8, którego $d_r = 3,14$ mm

3.2. Łożysko górne (B) poprzeczne:

3.2.1. Długość łożyska:

$$l_B = \lambda_B d_B = 1 * 20 = 20 \text{ mm}$$

3.2.2. Sprawdzenie łożyska na naciski:

$$p_B = \frac{R_{Br}}{d_B l_B} = \frac{917}{20 * 20} = 2,29 \text{ MPa} < p_{dop} = 10 \text{ MPa}$$

3.2.3. Sprawdzenie łożyska na rozgrzewanie:

$$v_B = \frac{\pi d_B n}{60000} = \frac{\pi * 20 * 300}{60000} = 0,31 \text{ m/s}$$

$$p_B v_B = 2,29 * 0,31 = 0,71 \text{ MW/m}^2 < (p v)_{dop} = 3 \text{ MW/m}^2$$

Przedmiotowe łożyskowanie wraz z elementami łożyskowanymi przedstawione jest na rysunku ŁŚ-09.01.

Część II

MECHANIZMY

Rozdział 10

PODNOŚNIKI

Zadanie projektowe nr 10.1.

Zaprojektować podnośnik śrubowy jednokolumnowy napędzany ręcznie, przeznaczony do podnoszenia przedmiotów o ciężarze $Q = 15000$ N (masie ok. 1500 kg) działającym w osi śruby z wysokości $H_1 = 800$ mm na wysokość $H_2 = 1500$ mm.

Rozwiązanie

1. Obliczenia śruby.

Materiał przyjęty do wykonania śruby – C35 dla którego $k_r = k_c = 160$ MPa oraz $E = 2.1 \cdot 10^5$ MPa.

1.1. Wyznaczenie średnicy śruby z warunku na wyboczenie.

1.1.1. Obliczenie długości śruby podlegającej wyboczeniu l .

Długość śruby wystającej ponad nakrętkę przy maksymalnej wysokości podniesienia wyniesie $l_w = H_2 - H_1 = 700$ mm a wysokość nakrętki przyjęto wstępnie $H_n = 75$ mm. Długość śruby podlegającej wyboczeniu l wyniesie:

$$l = l_w + 0,5 H_n = 737,5 \text{ mm}$$

1.1.2. Obliczenie średnicy rdzenia śruby d_{rw} i przyjęcie rodzaju gwintu.

Współczynnik utwierdzenia (długości swobodnej) $\mu_w = 2$ a założony współczynnik bezpieczeństwa $x_w = 4$.

$$d_{rw} \geq \sqrt[4]{\frac{64Q\mu_w^2 l^2 x_w}{\pi^3 E}} = \sqrt[4]{\frac{64 \cdot 15000 \cdot 2^2 \cdot 737,5^2 \cdot 4}{3,14^3 \cdot 2,1 \cdot 10^5}} = 33,20 \text{ mm}$$

Przyjęto wg PN-65/M-02019 gwint S40x6 dla którego $d_{rw} = d_1 = 34,79$ mm; $d_2 = D_2 = 37,75$ mm; $D_1 = 35,50$ mm i $P = 6$ mm.

1.1.3. Obliczenie naprężeń krytycznych σ_{kr} i naprężeń ściskających σ_c oraz rzeczywistego współczynnika bezpieczeństwa x_{wrz} :

Rzeczywista smukłość śruby wyniesie:

$$\lambda = \frac{l\mu_w}{0,25d_{rw}} = \frac{737,5 \cdot 2}{0,25 \cdot 34,79} \approx 169,59$$

Ponieważ $\lambda = 169,59 > \lambda_{gr\ max} = 105$ [1, 2], to $\sigma_{kr} = \frac{E\pi^2}{\lambda^2} = \frac{3,14^2 \cdot 2,1 \cdot 10^5}{169,59^2} = 71,99$ MPa

$$\sigma_c = \frac{4Q}{\pi d_{rw}^2} = \frac{4 \cdot 15000}{\pi \cdot 34,79^2} = 15,79 \text{ MPa}$$

$$x_{wrz} = \frac{\sigma_{kr}}{\sigma_c} = \frac{71,99}{15,79} = 4,56 > x_{zat} = 4$$

1.2. Sprawdzenie naprężeń zastępczych σ_z w śrubie.

Obliczenie pozornego kąta tarcia ρ' i kąta pochylenia linii śrubowej gwintu γ oraz sprawdzenie warunku samohamowności gwintu:

$$\rho' = \arctg \frac{\mu}{\cos \alpha_k} = \arctg \frac{0,1}{\cos 30^\circ} = 5,71^\circ$$

$$\gamma = \arctg \frac{P}{\pi d_2} = \arctg \frac{6}{3,14 * 37,75} = 2,90^\circ$$

Warunek samohamowności gwintu $\rho' > \gamma$ został spełniony.

Obliczenie momentu skręcającego M_s w połączeniu śrubowym podczas podnoszenia ciężaru, naprężeń skręcających τ_s , wywołanych tym momentem oraz naprężeń zastępczych σ_z :

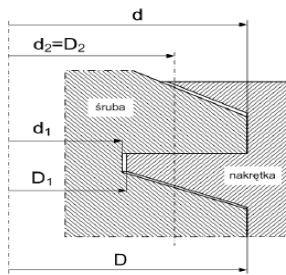
$$M_s = 0,5 * Q * d_2 * \text{tg}(\rho' + \gamma) = 0,5 * 15000 * 0,044 * \text{tg}(5,71 + 2,90) = 42,87 \text{ Nm}$$

$$\tau_s = \frac{M_s}{W_0} = \frac{16 M_s}{\pi d_1^3} = \frac{16 * 42,87 * 1000}{3,14 * 34,79^3} = 5,19 \text{ MPa}$$

$$\sigma_z = \sqrt{\sigma_c^2 + 3\tau_s^2} = \sqrt{15,79^2 + 3 * 5,19^2} = 18,17 \text{ MPa} < k_c = 160 \text{ MPa}$$

2. Obliczenie nakrętki.

Na nakrętkę przyjęto brąz CuSn10Pb10, dla którego: $p_{dop} = 12 \text{ MPa}$, $k_t = 25 \text{ MPa}$ oraz $E_2 = 1 * 10^5 \text{ MPa}$. Dla przyjętego gwintu średnica wewnętrzna zwojów nakrętki (szkic) jest następująca: $D_1 = 38,00 \text{ mm}$.

Rys. 10.1. Wymiary przyjętego gwintu

2.1. Obliczenie całkowitej powierzchni styku A_c śruby z nakrętką:

$$p_{dop} = \frac{Q}{A_c} \rightarrow A_c = \frac{Q}{p_{dop}} = \frac{15000 \text{ N}}{12 \text{ MPa}} = 1250 \text{ mm}^2$$

2.2. Obliczenie powierzchni styku A jednego zwoju śruby z nakrętką:

$$A = \frac{\pi}{4} (d^2 - D_1^2) = \frac{\pi}{4} (40^2 - 35,5^2) = 266,84 \text{ mm}^2$$

2.3. Obliczenie liczby zwojów nakrętki i_0 :

$$i_0 = \frac{A_c}{A} = \frac{1250}{266,84} \approx 5$$

2.4. Obliczenie wysokości nakrętki H_n :

W liczbie zwojów uwzględniono sfazowane skrajne zwoje, czyli dodatkowe dwa zwoje niepracujące.

$$H_n \geq P * (i_0 + 2) = 6 * 7 = 42 \text{ mm}$$

Aby zapewnić dobre prowadzenie śruby w nakrętce, wysokość nakrętki powinna wynosić:

$$H_n = (1 \div 1,5)d = 1,5 * 50 = 75 \text{ mm}$$

Ostatecznie przyjęto wysokość nakrętki, taką jak wstępnie: $H_n = 75 \text{ mm}$

2.5. Obliczenie średnicy zewnętrznej D_z nakrętki (z warunku na równe odkształcenie śruby i nakrętki):

$$\begin{aligned} \varepsilon_1 = \varepsilon_2 \rightarrow \frac{\sigma_{sr}}{E_1} = \frac{\sigma_n}{E_2} \rightarrow \frac{4Q}{E_1 \pi d_1^2} = \frac{4Q}{E_2 \pi (D_z^2 - d^2)} \rightarrow \\ \rightarrow D_z = \sqrt{d_1^2 \frac{E_1}{E_2} + d^2} = \sqrt{34,79^2 \frac{2,1}{1,0} + 40^2} = 64,56 \text{ mm} \\ \text{Przyjęto } D_z = 64,8 \text{ mm} \end{aligned}$$

3. Obliczenie wymiarów kołnierza nakrętki.

3.1. Obliczenie średnicy zewnętrznej kołnierza D_{zk} (z warunku na docisk do korpusu):

$$p_{dop} \leq \frac{Q}{A_k} = \frac{4Q}{\pi(D_{zk}^2 - D_z^2)} \rightarrow D_{zk} \geq \sqrt{\frac{4Q}{\pi * p_{dop}} + D_z^2} = \sqrt{\frac{4 * 15000}{3,14 * 12} + 65^2} = 76,1 \text{ mm}$$

Przyjęto $D_{zk} = 76,1 \text{ mm}$ (jest to jednocześnie średnica zewnętrzna rury wg PN-EN 10220: 2005, którą należy zastosować do wykonania podnośnika; grubość ścianki rury 8 mm)

3.2. Obliczenie grubości h_k kołnierza (z warunku na ścinanie: $k_t = 25 \text{ MPa}$):

$$\frac{Q}{\pi D_z h_k} \leq k_t \rightarrow h_k \geq \frac{Q}{\pi D_z k_t} = \frac{15000}{3,14 * 64,8 * 25} = 2,95 \text{ mm}$$

Przyjęto $h_k = 5 \text{ mm}$

4. Obliczenie wymiarów głowicy (jej korona wykonana ze staliwa 35L) i jej elementów (wg szkicu).

4.1. Obliczenie średnic: płytki oporowej d_2 i zewnętrznej korony d_4 :

$$d_2 = 0,8d = 0,8 \cdot 40 = 32 \text{ mm}$$

$$d_4 = 2d = 2 \cdot 40 = 80 \text{ mm}$$

4.2. Obliczenie wysokości całkowitej korony h_k :

$$h_k = 1,25d = 1,25 \cdot 40 = 50 \text{ mm}$$

4.3. Przyjęcie promienia krzywizny płytki oporowej r_{po} :

$$r_{po} \approx 2d_2 = 65 \text{ mm}$$

5. Obliczenie momentu tarcia między koroną a śrubą M_T :

Ze wzoru Herta obliczamy najpierw średnicę koła styku podkładki kulistej ze śrubą d_o :

$$d_o = 2,8 \sqrt[3]{\frac{Q \cdot r_{po}}{E}} = 2,8 \sqrt[3]{\frac{15000 \cdot 65}{2,1 \cdot 10^5}} = 4,67 \text{ mm}$$

a następnie moment tarcia M_T

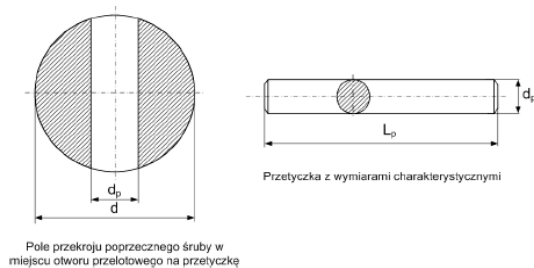
$$M_T = \frac{1}{3} \mu Q d_o = \frac{1}{3} \cdot 0,12 \cdot 15000 \cdot 4,67 = 2802 \text{ Nmm} = 2,8 \text{ Nm}$$

6. Obliczenie momentu całkowitego M_c potrzebnego do podniesienia ciężaru Q :

$$M_c = M_s + M_T = 42,87 + 2,8 = 45,67 \text{ Nm}$$

7. Obliczenie przetyczki używanej do podnoszenia śruby.

Materiał, z którego zostanie wykonana przetyczka – S235, dla którego $k_g = 130 \text{ MPa}$. Średnica łba śruby $d_l = 1,25 d = 50 \text{ mm}$.

Rys. 10.2. Szkic do obliczenia przetyczki

Obliczenie wymaganej długości przetyczki L_p , do której końca zostanie przyłożona siła ręki $P_r \leq 200\text{N}$ i będzie w stanie podnieść ciężar Q :

$$M_c = P_r * (L_p - 0,5d_i) \rightarrow L_p \geq M_c / P_r + 0,5d_i = 45,67 * 1000 / 200 + 25 = 0,310 \text{ m}$$

$$\text{Przyjęto } L_p = 275 + 25 = 300 \text{ mm}$$

Obliczenie średnicy d_p przetyczki (z warunku na zginanie):

Rys. 10.3. Model do obliczenia przetyczki

$$\sigma_g = \frac{32M_g}{\pi d_p^3} \leq k_g$$

$$d_p \geq \sqrt[3]{\frac{32M_{gmax}}{\pi k_g}} = \sqrt[3]{\frac{32 * 45,67}{3,14 * 130 * 10^6}} = 13,95 \text{ mm}$$

$$\text{Przyjęto } d_p = 15 \text{ mm}$$

8. Sprawdzenie nacisków w gnieździe przetyczki:

$$p = \frac{6M_c}{d_i^2 * d_p} = \frac{6 * 45670}{50^2 * 15} = 7,31 < p_{dop} = 80 \text{ MPa}$$

9. Obliczenie korpusu spawanego.

9.1. Określenie grubości ścianki g_s :

$$g_s = (0,01 - 0,02) H = 0,01 * 800 \approx 8 \text{ mm}$$

przyjęto $g_s = 8 \text{ mm}$

9.2. Określenie grubości podstawy g_p :

$$g_p = 1,5 * g_s = 1,5 * 8 = 12 \text{ mm}$$

9.3. Określenie średnicy podstawy D_{zp} :

Średnicę podstawy określono z warunku na docisk powierzchniowy. Dla gruntu przyjęto $p_{dop} = 0,5 \text{ MPa}$.

$$\frac{Q}{A} \leq p_{dop}; \quad A = \frac{\pi(D_{zp}^2 - D_{wp}^2)}{4}$$

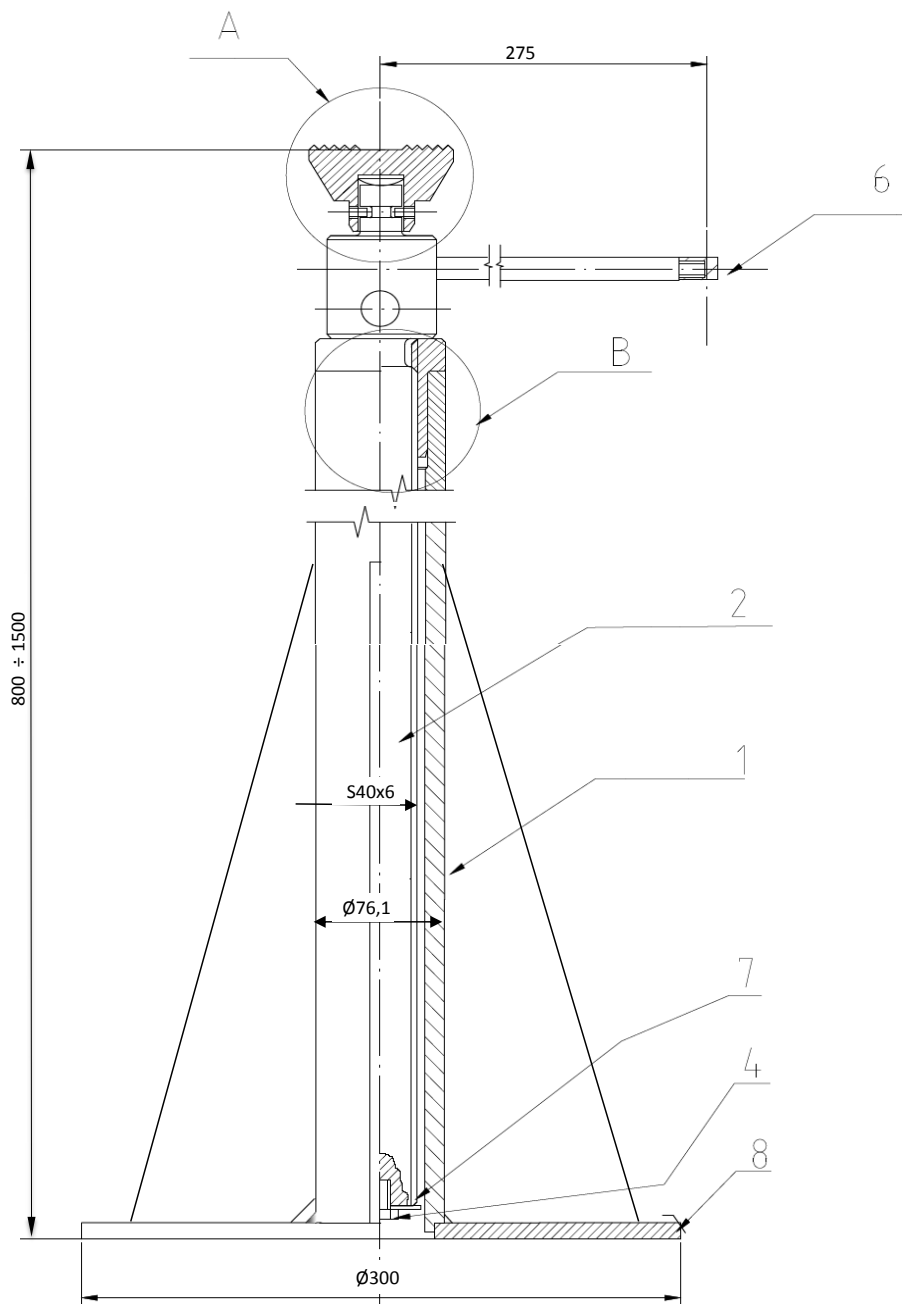
Z kompilacji i przekształcenia tych zależności otrzymuje się:

$$D_{zp} \geq \sqrt{\frac{4Q}{p_{dop}\pi} + D_{wp}^2} = \sqrt{\frac{4 \cdot 15000}{0,5 \cdot 3,14} + 70^2} = 207,6 \text{ mm}$$

Przyjęto $D_{zp} = 300 \text{ mm}$

10. Rysunek podnośnika.

Zasadniczy rzut rysunku złożeniowego podnośnika zamieszczono na str. 109.

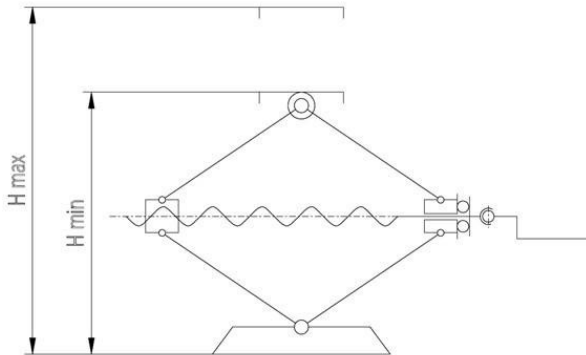

Uwaga: Korpus podnośnika spawać spoinami o grubości 5 mm. Wyzarzać po spawaniu.

Pnś-10.01. Podnośnik śrubowy.

Zadanie projektowe nr 10.2.

Zaprojektować podnośnik o konstrukcji trapezowej służący do podnoszenia/opuszczania ładunku o masie $m_{max} = 1500$ kg na wysokość w zakresie od $H_{min} = 250$ mm do $H_{max} = 650$ mm.

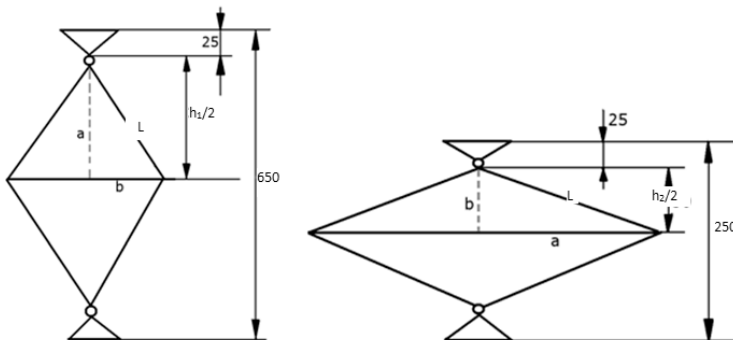

Rys. 10.4. Schemat kinematyczny podnośnika

Rozwiązanie

1. Określenie optymalnych wymiarów podnośnika.

Zgodnie z wymaganiami wstępnymi, podnośnik ma pracować w zakresie od 250 mm do 650 mm. Przyjmując symetryczną budowę oraz że elementy podstawy i korony do osi mocowania ramion będą mieć wymiar 25 mm (2×25 mm), to zależność maksymalnego i minimalnego położenia podnośnika można przedstawić schematycznie:

Rys. 10.5. Wymiary charakterystyczne podnośnika

gdzie: $a = h_1/2 = 300$ mm

$b = h_2/2 = 100$ mm

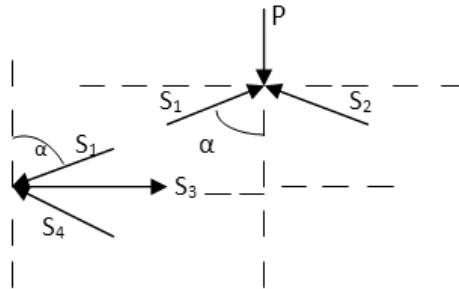
Z zależności tej można określić optymalny wymiar długości ramienia L

$$L = \sqrt{\left(\frac{h_1}{2}\right)^2 + \left(\frac{h_2}{2}\right)^2} = \sqrt{300^2 + 100^2} = 316,23 \text{ mm}$$

Do dalszych obliczeń odległość między osiami sworzni łączących ramię przyjęto $L = 320 \text{ mm}$.

2. Obliczenie obciążeń w elementach podnośnika.

Uwzględniając założoną symetryczną budowę, wektorowy rozkład sił ma postać:

Rys. 10.6. Schemat układu sił w głównych elementach podnośnika

2.1. Obliczenie maksymalnych sił w śrubie i ramionach.

Równania równowagi mają postać:

$$\begin{aligned} \Sigma F_x \Rightarrow S_1 \sin \alpha - S_2 \sin \alpha &= 0 & \Sigma F_y \Rightarrow -S_1 \cos \alpha + S_4 \cos \alpha &= 0 \\ S_1 &= S_2 & S_1 &= S_4 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \Sigma F_y \Rightarrow -P + S_1 \cos \alpha + S_2 \cos \alpha &= 0 & \Sigma F_x \Rightarrow S_3 - S_1 \sin \alpha - S_2 \sin \alpha &= 0 \\ S_1 &= \frac{P}{2 \cos \alpha} & S_3 &= 2S_1 \sin \alpha = P \tan \alpha \end{aligned}$$

$$S_1 = S_2 = S_4 = S_5$$

$$P = m \cdot g = 1500 \text{ kg} \cdot 9,81 \frac{\text{m}}{\text{s}^2} = 14715 \text{ N}$$

Wartość kąta α dla najwyższego położenia podnośnika:

$$\alpha_{n1} = \cos^{-1} \frac{0,5 \cdot h_1}{L} = \cos^{-1} \frac{300}{320} = 20,36^\circ = 20^\circ 22'$$

Obliczenie wartości sił w ramieniu i śrubie dla najwyższego położenia podnośnika:

$$S_{1-h1} = \frac{P}{2 \cos \alpha_{h1}} = \frac{14715}{2 \cdot \cos 20^\circ 22'} = 7848 \text{ N}$$

$$S_{3-h1} = P \cdot \operatorname{tg} \alpha_{h1} = 14715 \cdot \operatorname{tg} 20^\circ 22' = 5462 \text{ N}$$

Wartość kąta α dla najniższego położenia podnośnika:

$$\alpha_{h2} = \cos^{-1} \frac{0,5 \cdot h_2}{L} = \cos^{-1} \frac{100}{320} = 71,79^\circ = 71^\circ 48'$$

Obliczenie wartości sił w ramieniu i śrubie dla najniższego położenia podnośnika:

$$S_{1-h2} = \frac{P}{2 \cos \alpha_{h2}} = \frac{14715}{2 \cdot \cos 71^\circ 48'} = 23544 \text{ N}$$

$$S_{3-h2} = P \cdot \operatorname{tg} \alpha_{h2} = 14715 \cdot \operatorname{tg} 71^\circ 48' = 44730 \text{ N}$$

Zgodnie z charakterem pracy, obciążenie podnośnika będzie stałe, tzn. takie same przy minimalnym i maksymalnym położeniu. Wzrost wartości sił w elementach podnośnika jest uzależniony od kąta α i osiąga największą wielkość w najniższym położeniu podnośnika. Dla wartości sił w tym położeniu będą dokonywane dalsze obliczenia.

2.2. Dobór materiału i wyznaczenie parametrów połączenia śrubowego.

Materiał śruby i nakrętki: stal C55

dla której $k_t = 220 \text{ MPa}$; $k_g = 260 \text{ MPa}$; $k_s = 145 \text{ MPa}$; $k_l = 132 \text{ MPa}$; $p_{\text{dop}} = 200 \text{ MPa}$

Obliczenie średnicy d_3 rdzenia śruby:

$$\sigma_r = \frac{4S_{3-h1}}{\pi \cdot d_3^2} \leq k_r \rightarrow d_3 \geq \sqrt{\frac{4S_{3-h1}}{\pi \cdot k_r}} = \sqrt{\frac{4 \cdot 44730}{\pi \cdot 220}} = 16,09 \text{ mm}$$

Wstępny dobór gwintu wg PN-ISO 2902:1996: Tr20x2 dla którego: $d = 20 \text{ mm}$; $P = 2 \text{ mm}$; $d_2 = 19 \text{ mm}$; $d_3 = 17,5 \text{ mm}$; $D_1 = 18 \text{ mm}$.

Obliczenie kąta pochylenia linii śrubowej γ :

$$\gamma = \tan^{-1} \frac{P}{\pi \cdot d_2} = \tan^{-1} \frac{2}{\pi \cdot 19} = 1,92^\circ = 1^\circ 55'$$

Obliczenie pozornego kąta tarcia ρ' :

$\mu = 0,15$ dla połączenia stal-stal [4]

$\alpha = 30^\circ$ dla gwintu trapezowego symetrycznego

$$\rho' = \tan^{-1} \frac{\mu}{\cos \frac{\alpha}{2}} = \tan^{-1} \frac{0,15}{\cos 15^\circ} = 8,83^\circ = 8^\circ 49'$$

Sprawdzenie warunku na samohamowność gwintu:

$$\gamma < \rho'$$

Połączenie śrubowe jest samohamowne.

Naprężenie skręcające :

$$\tau = 2 \cdot \sigma_r \cdot \operatorname{tg}(\gamma + \rho') \cdot \frac{d_2}{d_3} = 2 \cdot 186 \cdot \operatorname{tg}(1,92^\circ + 8,83^\circ) \cdot \frac{19}{17,5} = 76,67 \text{ MPa}$$

Naprężenie zastępcze :

$$\sigma_{zast} = \sqrt{\sigma_r^2 + \left(\frac{k_r}{k_s} \tau\right)^2} = \sqrt{186^2 + \left(\frac{220}{145} 76,67\right)^2} = 219,38 \text{ MPa} < k_r = 220 \text{ MPa}$$

Wniosek: śruba wytrzymałe obciążenie.

Obliczenie minimalnej wysokości nakrętki N z warunku na nacisk dopuszczalny dla połączeń gwintowych $p_{dop}=14 \text{ MPa}$, przy krotności zwojów $z = 1$

$$N > \frac{4 \cdot S_{3-h2} \cdot P}{\pi \cdot (d^2 - D_1^2) \cdot p_{dop} \cdot z} = \frac{4 \cdot 44730 \cdot 2}{\pi \cdot (20^2 - 18^2) \cdot 14 \cdot 1} = 13,07 \text{ mm}$$

Przyjęta wysokość nakrętki 35mm.

Sprawdzenie wysokości nakrętki, dla połączeń ruchowych $N = (1,5 \div 2)d$ [4]

$$\frac{N}{d} = \frac{35}{20} = 1,75$$

Wniosek: wysokość nakrętki dobrano prawidłowo.

2.3. Obliczenie długości ramienia korby do napędu połączenia śrubowego.

Założono zastosowanie teflonowego łożyska wzdłużnego między powierzchnią oporową łba śruby a elementem konstrukcyjnym podnośnika o pomijalnie małym momencie tarcia. Moment tarcia połączenia śrubowego wynosi zatem:

$$M_s = 0,5 \cdot S_{3-h2} \cdot d_2 \cdot \operatorname{tg}(\gamma + \rho') = 0,5 \cdot 44730 \cdot 19 \cdot \operatorname{tg}(1,92^\circ + 8,83^\circ) = 80676 \text{ Nmm}$$

Długość ramienia dźwigni przy założeniu użycia siły $F = 250 \text{ N}$ wynosi:

$$R = \frac{M_s}{F} = \frac{80676}{250} = 322,7 \text{ mm}$$

2.4. Dobór materiału i określenie wymiarów ramion podnośnika.

Materiał na ramiona i podstawy oraz łączące je przegubowo sworznie: stal E360 dla której $k_r = 200 \text{ MPa}$; $k_g = 194 \text{ MPa}$; $k_s = 108 \text{ MPa}$; $k_t = 97 \text{ MPa}$; $p_{dop} = 130 \text{ MPa}$; $\sigma_{prop} = 335 \text{ MPa}$; $E = 2,1 \cdot 10^5 \text{ MPa}$.

Do wstępnych obliczeń założono średnicę sworzni $d_s = 16 \text{ mm}$ oraz grubość ramienia blachy mocującej podstawy jako b .

Obliczenie grubości ścianki ramienia i blach mocujących podstawy (z warunku na nacisk dopuszczalny). Siła działająca na sworznie jest rozłożona na dwa ramiona , dlatego do obliczeń przyjmuje się $\frac{1}{2}$ siły maksymalnej w ramieniu.

$$p = \frac{0,5 \cdot S_{1-h2}}{d_s \cdot b} \leq p_{dop} \rightarrow b \geq \frac{0,5 \cdot S_{1-h2}}{d_s \cdot p_{dop}} = \frac{0,5 \cdot 23544}{16 \cdot 130} = 5,66 \text{ mm}$$

Przyjęto grubość $b = 6 \text{ mm}$

Obliczenie sworzni na zginanie:

$$\sigma_g = \frac{M_g}{W} = \frac{0,5 \cdot S_{1-h2} \cdot b}{\frac{\pi \cdot d_s^3}{32}} = \frac{16 \cdot S_{1-h2} \cdot b}{\pi \cdot d_s^3} = \frac{16 \cdot 23544 \cdot 6}{\pi \cdot 16^3} = 175,65 \text{ MPa} < k_g = 194 \text{ MPa}$$

Obliczenie sworzni na ścinanie:

$$\tau = \frac{0,5 \cdot S_{1-h2}}{\frac{\pi \cdot d_s^2}{4}} = \frac{2 \cdot S_{1-h2}}{\pi \cdot d_s^2} = \frac{2 \cdot 23544}{\pi \cdot 16^2} = 58,55 \text{ MPa} < k_t = 97 \text{ MPa}$$

Sworznie wytrzymują naprężenia.

Założono budowę ramion jako konstrukcję ramową dwóch płaskowników o przekroju $a \times b$, gdzie a to szerokość płaskownika, zaś b to grubość płaskownika (6 mm).

Z warunku na ściskanie obliczono minimalną szerokość płaskownika:

$$\sigma_c = \frac{0,5 \cdot S_{1-h2}}{a \cdot b} \leq k_c \rightarrow a \geq \frac{0,5 \cdot S_{1-h2}}{b \cdot k_c} = \frac{0,5 \cdot 23544}{6 \cdot 97} = 20,23 \text{ mm}$$

Przyjęto szerokość płaskownika $a = 35 \text{ mm}$ i obliczono naprężenie ściskające:

$$\sigma_c = \frac{0,5 \cdot S_{1-h2}}{a \cdot b} = \frac{0,5 \cdot 23544}{6 \cdot 35} = 56,1 \text{ MPa} < k_c = 97 \text{ MPa}$$

Obliczenie ramion na wyboczenie.

Ponieważ ramiona będą połączone w dwóch punktach tulejami, obliczenia uproszczono i za pole przekroju A przyjęto prostokąt utworzony z szerokości a i podwojonej grubości b płaskownika.

Określenie smukłości maksymalnej: $S_{max} = \frac{l_w}{i_{min}}$

gdzie: l_w jest długością wyboczeniową, zależną od mocowania. Dla pręta długości l , podpartego przegubowo na obu końcach (jak w naszym przypadku) $l_w = l = 320 \text{ mm}$ [2]

i_{min} – minimalne ramię bezwładności przekroju poprzecznego = $\sqrt{\frac{I_{min}}{A}}$ dla I_{min} – najmniejszego głównego centralnego momentu bezwładności przekroju poprzecznego i pola powierzchni przekroju poprzecznego A .

$$I_{min} = \frac{a \cdot 2b^3}{12} = 5040 \text{ mm}^3 \quad A = 2b \cdot a = 2 \cdot 6 \cdot 35 = 420 \text{ mm}^2 \quad i_{min} = \sqrt{\frac{5040}{420}} = 3,46 \text{ mm}$$

$$S_{max} = \frac{320}{3,46} = 92,49 > S_{gr} = \pi \sqrt{\frac{E}{\sigma_{prop}}} = \pi \sqrt{\frac{210000}{335}} = 78,62$$

Smukłość maksymalna S_{max} jest większa od smukłości granicznej S_{gr} , co świadczy o wyboczeniu sprężystym ramienia i konieczności obliczenia siły krytycznej F_{kr} ze wzoru Eulera, gdzie:

$$F_{kr} = \sigma_{kr} \cdot A = \frac{\pi^2 \cdot E \cdot I_{min}}{l_w^2} = \frac{\pi^2 \cdot 210000 \cdot 5040}{320^2} = 102011,6 \text{ N}$$

Siła dopuszczalna $F_{dop} = \frac{F_{kr}}{\eta_w}$, gdzie η_w jest współczynnikiem bezpieczeństwa na wyboczenie przyjmowanym w granicach $1,5 \div 2,5$. Przyjęto $\eta_w = 2,5$.

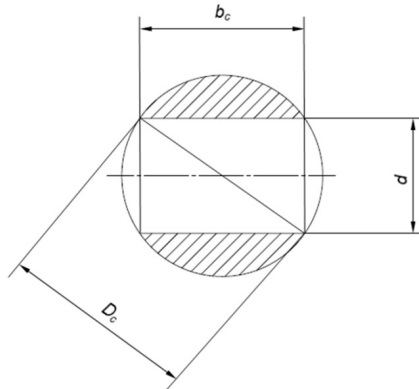
$$F_{dop} = \frac{102011,6}{2,5} = 40804,6 \text{ N} > S_{1-h2} = 23544 \text{ N}$$

Ramiona wytrzymują naprężenia.

2.5. Obliczenie sworzni łączących ramiona w poziomej osi symetrii.

Przyjęto materiał: stal C55 (taki sam jak na śrubę).

Średnicę między ramionami określa wysokość nakrętki $N = 35 \text{ mm}$, gdyż gwint nacięty będzie w sworzniu, średnicę czopów łączących ramiona ogranicza szerokość ramion $a = 35 \text{ mm}$, założono wykonanie dwustopniowego sworznia o średnicach $D_c = 35 \text{ mm}$ i $d_c = 20 \text{ mm}$. W sworzniach wykonane będą dodatkowo otwory na śrubę, jeden przelotowy o średnicy $d = 20 \text{ mm}$ śruby, drugi odpowiednio z naciętym gwintem wewnętrznym Tr20x2. Obliczenia wykonane zostaną dla sworznia o mniejszym polu przekroju poprzecznego, czyli z otworem przelotowym.

Rys. 10.7. Szkic do wyznaczenia wytrzymałości czopów

Obliczenie czopów sworznia na nacisk:

$$p = \frac{S_{1-h2}}{b \cdot d_c} = \frac{23544}{6 \cdot 20} = 196,2 \text{ MPa} < p_{dop} = 200 \text{ MPa}$$

Obliczenie sworzni na zginanie:

$$M_g = S_{1-hz} \cdot b = 23544 \cdot 6 = 141264 \text{ Nmm}$$

$$W = \frac{I_{zc}}{y_{max}} \approx \frac{\frac{\pi \cdot D_c^4}{64} - \frac{d \cdot b_c^3}{12}}{\frac{b}{2}} = \frac{\frac{\pi \cdot D_c^4}{64} - \frac{d \left(\sqrt{D_c^2 - d^2} \right)^3}{12}}{\frac{b}{2}} = 3113 \text{ mm}^3$$

$$\sigma_g \approx \frac{M_g}{W} = \frac{141264}{3113} = 45,38 \text{ MPa} < k_g = 260 \text{ MPa}$$

Wniosek: sworznie łączące ramiona w poziomej osi symetrii wytrzymują naprężenie.

2.6. Dobór materiału, obliczenie wytrzymałościowe i określenie wymiarów podstawy i korony.

Na podstawę i koronę dobrano: materiał: stal E360

Obliczenie nacisku dopuszczalnego na powierzchnię.

Podnośnik, zgodnie z założeniami, będzie pracować jako element konstrukcji w warunkach warsztatowych. Zakładam, że nacisk podstawy na powierzchnię betonową (w wypadku konieczności bazowania bezpośrednio na podstawie) nie powinien przekraczać $p_{pmax} = 1 \text{ MPa}$.

Na podstawie wymiarów sworzni i ramion zakładam wymiary podstawy: długość $a_p = 180 \text{ mm}$ i szerokość $b_p = 110 \text{ mm}$.

$$p_p = \frac{P}{a_p \cdot b_p} = \frac{14715}{194 \cdot 110} = 0,69 \text{ MPa} < p_{pmax} = 1 \text{ MPa}$$

Podstawa i korona mają te same wymiary zewnętrzne oraz otwory (centrujący i mocujące) w celu ułatwionego połączenia z elementami konstrukcji, której napędem będzie podnośnik.

3. Uwagi końcowe

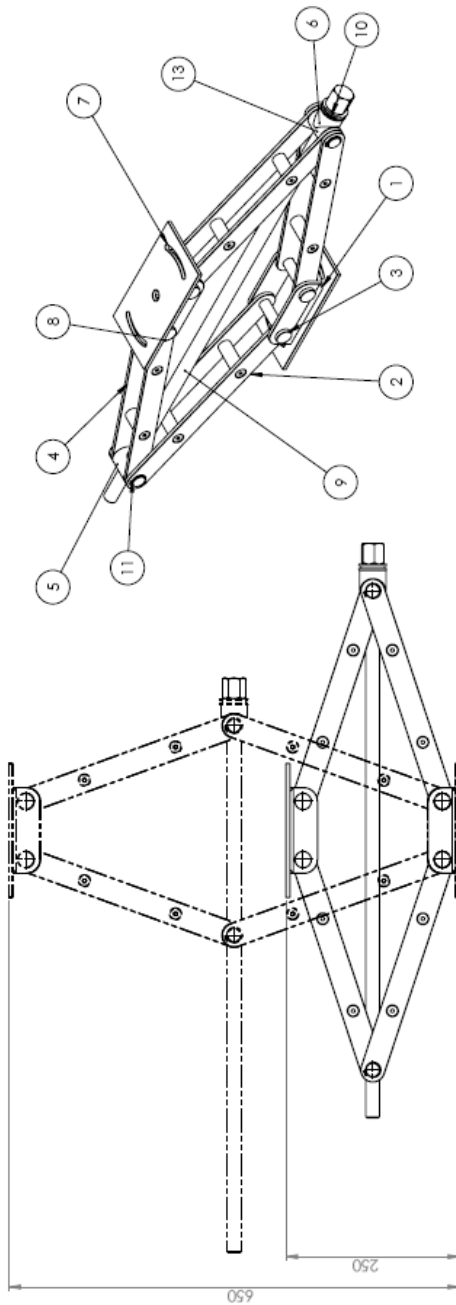
W konstrukcji podnośnika zastosowano normatywne pierścienie zabezpieczające sworznie oraz wkręty do łączenia blach ramion. Wkręty przed montażem należy powlec preparatem samohamownym.

Brak elementów uzależniających wzajemną pozycję ramion względem pionowej osi symetrii wyklucza stosowanie podnośnika jako samodzielne urządzenie (np. jako podnośnik samochodowy).

Podstawa i korona podnośnika muszą być zamocowane do elementów o pewnej i ustalonej równoległości zapewniającej prostoliniowy ruch.

Sześciokątne zakończenie śruby umożliwia zastosowanie do napędu mechanizmu śrubowego ogólnie dostępnych narzędzi.

4. Rysunek złożeniowy podnośnika – str. 117.

NR	NUMER CZĘŚCI	OPIS	ILOŚĆ
1	PZ 60048-001-01	Podstawa	1
2	PZ 60048-001-02	Ramię dolne	2
3	PZ 60048-001-03	Sworzni $\varnothing$ 16x78	2
4	PZ 60048-001-04	Ramię górne	2
5	PZ 60048-001-05	Sworzni z chw. $\varnothing$ 20	1
6	PZ 60048-001-06	Tuleja pod łożysko	1
7	PZ 60048-001-07	Korona	1
8	PZ 60048-001-08	Sworzni $\varnothing$ 16x66	2
9	PZ 60048-001-09	Sruba napędowa	1
10	ISO 104 - 722040 - B, 16, SI, AC, 16, 68	Łożysko	1
11	IS 3075 NE-20	Zabezpieczenie	4
12	IS 3075 NE-18	Zabezpieczenie	4
13	PZ 60048-001-10	Sworzni z chw. Trn2	1

Pnt-10.02. Podnośnik trapezowy

Rozdział 11

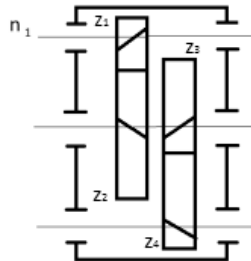
REDUKTORY Z PRZEKŁADNIAMI ZĘBATYMI

Zadanie projektowe nr 11.1.

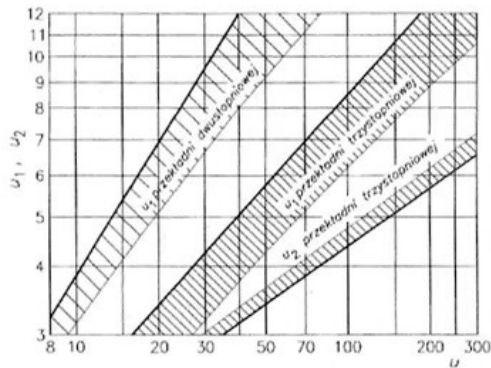
Zaprojektować reduktor dwustopniowy walcowy o zębach skośnych niewspółosiowy (wg schematu) dla następujących danych: przenoszona moc $N = 15$ kW, wejściowa prędkość obrotowa $n_1 = 940$ obr/min, przełożenie całkowite $u = 14$, wymagany czas pracy 10 lat po 8h/dziennie. Reduktor stosowany będzie w mechanizmie podnoszenia dźwigni napędzanym silnikiem elektrycznym. Łożyska przyjąć w oparciu o praktykę konstrukcyjną.

Rys. 11.1. Schemat kinematyczny reduktora

Rozwiązanie

1. Podział przełożeń w przekładniach:

Rys. 11.2. Podział przełożenia w przekładniach wielostopniowych w dwu- i trzystopniowych szeregowych [1]

Z rysunku 11.2 przyjęto $u_1 = 4,5$; przełożenie w drugiej przekładni oblicza się:

$$u_2 = \frac{u}{u_1} = \frac{14}{4,5} = 3,1$$

2. Dobór materiału i wstępne określenie naprężeń dopuszczalnych.

2.1. Dobór materiału na koła zębate – z literatury [1, 2] przyjęto na wszystkie koła reduktora stal do nawęglania utwardzaną dyfuzyjnie 16MnCr5 o twardości boku zęba 720 HV, dla której: $\sigma_{H\text{lim}}=1630$ MPa i $\sigma_{F\text{lim}}=460$ MPa.

2.2. Wstępne określenie naprężeń dopuszczalnych: $\sigma_{HP} = 0,8 \cdot \sigma_{H\text{lim}} = 0,8 \cdot 1630 = 1304$ MPa, $\sigma_{FP} = 0,6 \cdot \sigma_{F\text{lim}} = 0,6 \cdot 460 = 276$ MPa.

3. Obliczenia przekładni z_1 - z_2

3.1. Obliczenia kinematyczne przekładni z_1 - z_2 .

3.1.1. Wstępne ustalenie średnicy podziałowej d_1 zębника (mniejszego koła przekładni).

Dla stalowych kół o zębach śrubowych, gdy $z_1 > 14$

$$d_1 = 14640 \sqrt[3]{\frac{NK_H}{K\sigma_{HP}^2 n_1} \frac{u_1 + 1}{u_1}}$$

Dla wstępnych obliczeń przyjęto: współczynnik szerokości wieńca $K = 1$, współczynnik nacisków stykowych K_H równy współczynnikowi zastosowania K_A ($K_A = 1,5$ z tabeli 11.1).

Tabela 11.1. Wartości współczynnika zastosowania K_A [1]

Rodzaj silnika napędowego	Charakter obciążenia	Maszyna robocza			
		I	II	III	IV
Silnik elektryczny, turbina parowa	Praca równomierna	1,00	1,25	1,50	1,75
Silnik elektryczny, turbina spalinowa	Niewielkie przeciążenia	1,10	1,35	1,60	1,85
Silnik spalinowy wielocylindrowy	Średnie przeciążenia	1,25	1,50	1,75	2,00
Silnik spalinowy jednocylindrowy	Znaczne przeciążenia	1,50	1,75	2,00	2,25
Maszyna robocza		Charakter obciążenia			
I. Generatory, przenośniki taśmowe, wentylatory, napędy pomocnicze obrabiarek		Praca równomierna			
II. Prądnice, pompy zębate, pompy rotacyjne		Niewielkie przeciążenia			
III. Napędy główne obrabiarek, dźwignice, pompy wielotłokowe		Średnie przeciążenia			
IV. Walcarki, prasy, nożyce gilotynowe, koparki, ładowarki, kruszarki		Znaczne przeciążenia			

$$d_1 = 14640 \sqrt[3]{\frac{15 \cdot 1,5}{1 \cdot 1304^2 \cdot 940} \cdot \frac{4,5 + 1}{4,5}} = 37,79 \text{ mm}$$

3.1.2. Wstępne określenie odległości osi kół zębatach a_{12} :

$$a_{12} = \frac{d_1}{2} \cdot (1 + u_1) = \frac{37,79}{2} \cdot (1 + 4,5) = 103,92 \text{ mm}$$

wg PN-93/M-88525 przyjęto $a_{w12} = 100$ mm.

3.1.3. Ponowne określenie średnicy podziałowej d_1 zębника dla przyjętej znormalizowanej odległości osi.

$$d_1 = \frac{2 \cdot a_{w12}}{1 + u_1} = \frac{2 \cdot 100}{1 + 4,5} = 36,36 \text{ mm}$$

3.1.4. Przyjęcie liczby zębów zębника z_1 (mniejszego koła).

Na podstawie poniższej tabeli 11.2 przyjęto $z_1 = 20$.

Tabela 11.2. Najmniejsze liczby zębów zębника dla zębów prostych (dla zębów śrubowych liczby te odpowiadają zastępczej liczbie zębów z_{z1} [wg 1])

Rodzaj napędu	z_{1min}
Koła o dużych prędkościach obwodowych, $v > 4$ m/s, przy przeciążeniach	16
Koła o średnich prędkościach obwodowych, $v = 0,8 \div 4$ m/s	12
Koła o małych prędkościach obwodowych, $v < 0,8$ m/s, przy małych obciążeniach	10
Przekładnie precyzyjne dla pierwszego stopnia	20 ÷ 25
dla drugiego stopnia	14 ÷ 17
Przekładnie dużej mocy (turbiniowe)	33

3.1.5. Obliczenie modułu m_{12} :

Przyjęto zgodnie ze wskazówkami z [1] kąt pochylenia linii śrubowej $\beta = 15^0$

$$m_{12} = m_{n1} = \frac{d_1 \cdot \cos\beta}{z_1} = \frac{36,36 \cdot \cos 15^0}{20} = 1,76 \text{ mm}$$

wg PN-ISO 54:2001 przyjęto: $m_{12} = 1,75$ mm

3.1.6. Obliczenie liczby zębów koła z_2 :

$$z_2 = z_1 \cdot u_1 = 20 \cdot 4,5 = 90$$

3.1.7. Wstępne określenie szerokości wieńca b_{12} oraz średnic podziałowych d_1 i d_2 :

$$m_{t1} = \frac{m_{12}}{\cos\beta} = \frac{1,75}{\cos 15^0} = 1,81 \text{ mm}$$

$$b_{12} \approx d_1 = z_1 \cdot m_{t1} = 20 \cdot 1,81 = 36,2 \text{ mm}$$

Przyjęto $b_{12} = 40$ mm

$$d_2 = z_2 \cdot m_{t1} = 90 \cdot 1,81 = 162,9 \text{ mm}$$

3.1.8. Dostosowanie nominalnej odległości osi a_1 do przyjętej odległości a_{12} .

$$a_1 = \frac{z_1 + z_2}{2} \cdot m_{t1} = \frac{20 + 90}{2} \cdot 1,81 = 99,55 \text{ mm}$$

Przyjęto $a_{w12} = 100 \text{ mm}$ oraz $\alpha_n = 20^\circ$

$$\operatorname{tg} \alpha_t = \frac{\operatorname{tg} \alpha_n}{\cos \beta} = \frac{\operatorname{tg} 20^\circ}{\cos 15^\circ} = 0,3768$$

$$\alpha_t = 20,65^\circ = 20^\circ 39'$$

$$\cos \alpha_{tw} = \frac{a_1 \cdot \cos \alpha_t}{a_{w12}} = \frac{99,55 \cdot \cos 20,65^\circ}{100} = 0,9325$$

$$\alpha_{tw} = 21,176^\circ = 21^\circ 10' 34''$$

$$x = x_{t1} + x_{t2} = \frac{(\operatorname{inv} \alpha_{tw} - \operatorname{inv} \alpha_t) \cdot (z_1 + z_2)}{2 \cdot \operatorname{tg} \alpha_t}$$

Na podstawie tabeli 11.3

Tabela 11.3. Wartości funkcji ewolwentowej $\operatorname{inv} \alpha$ dla wybranych kątów [na podstawie 1]

stopnie	0'	10'	20'	30'	40'	50'
.	.	.	.	.	.	.
20°	0,014904	0,015293	0,015689	0,016092	0,016502	0,016920
21°	0,017575	0,017777	0,0182217	0,018655	0,019120	0,019583
22°	0,020054	0,020533	0,021019	0,021514	0,022018	0,022529
23°	0,023049	0,023577	0,024114	0,024660	0,025214	0,025777
24°	0,026350	0,026931	0,027521	0,028121	0,028729	0,029348
.	.	.	.	.	.	.

przyjęto:

$$\operatorname{inv} \alpha_t = 0,018; \operatorname{inv} \alpha_{tw} = 0,0164$$

$$x = \frac{(0,018 - 0,0164) \cdot (20 + 90)}{2 \cdot 0,3768} = 0,23$$

przyjęto:

$$x_{t1} = 0,23; \quad x_{t2} = 0$$

Z rysunku 11.11 (zamieszczonego dalej) widać, że nie wystąpi nadmierne zaostrenie/podcinanie zębów.

3.2. Obliczenia wytrzymałościowe zębów przekładni z_1 - z_2 .

3.2.1. Obliczenie momentów obrotowych: M_1 zębnika i M_2 współpracującego z nim koła zębatego przekładni z_1 - z_2 :

$$M_1 = 9550 \frac{N}{n_1} = 9550 \frac{15}{940} = 152,39 \text{ Nm}$$

$$M_2 = M_1 \cdot u_1 = 152,39 \cdot 4,5 = 685,76 \text{ Nm}$$

3.2.2. Obliczenie nominalnej siły obwodowej P_{12} :

$$P_{12} = \frac{2000 \cdot M_1}{d_1} = \frac{2000 \cdot 152,39}{36,36} = 8382 \text{ N}$$

3.2.3. Obliczenie przybliżonej wartości prędkości rezonansowej n_{E112} (zębnik stalowy) i sprawdzenie warunku rezonansowego:

$$n_{E112} = (21 \div 2,4) \cdot 10^7 \cdot \frac{\cos \beta}{z_1^2 \cdot m} \cdot \frac{u_1 + 1}{u_1}$$

$$n_{E112} = 2,1 \cdot 10^7 \cdot \frac{\cos 20^\circ}{20^2 \cdot 2} \cdot \frac{4,5 + 1}{4,5} = 35417 \text{ obr/min}$$

Spełniona jest zależność $n_1 = 940 \text{ obr/min} < 0,7 n_{E112} = 24792 \text{ obr/min}$.

3.2.4. Obliczenie wskaźnika obciążenia jednostkowego q_{12} :

$$q_{12} = \frac{P_{12} K_A}{b_{12}} = \frac{8382 \cdot 1,5}{40} = 314,3 \text{ N/mm}$$

3.2.5. Obliczenie prędkości obwodowej zębnika v_1 :

$$v_1 = \frac{\pi d_1 n_1}{60000} = \frac{\pi \cdot 36,2 \cdot 940}{60000} = 1,79 \text{ m/s}$$

3.2.6. Obliczenie wskaźnika prędkości przekładni W_{12} :

$$W_{12} = \frac{z_1 v_1}{100} \cdot \sqrt{\frac{u^2}{u^2 + 1}} = \frac{20 \cdot 1,79}{100} \cdot \sqrt{\frac{4,5^2}{4,5^2 + 1}} = 0,35 \text{ m/s}$$

3.2.7. Obliczenie współczynnika dynamicznego K_{v12} .

Przyjęcie współczynników pomocniczych: $K_1 = 23,9$ i $K_2 = 0,0087$ (tabela 11.4) dla zębów skośnych i 7 klasy dokładności.

Tabela 11.4. Wartości współczynników pomocniczych K_1 i K_2 [na podstawie 1]

Rodzaj uzębienia	K_1					K_2
	Klasa dokładności					Wszystkie klasy
	5	6	7	8	9	
proste	7,5	14,9	26,8	39,1	52,8	0,0193
skośne	6,7	13,3	23,9	34,8	47,0	0,0087

$$K_{v12} = 1 + \left(\frac{K_1}{q} + K_2\right) \cdot W_{12} = 1 + \left(\frac{23,9}{314,3} + 0,0087\right) \cdot 0,35 = 1,03$$

3.2.8. Określenie współczynników eksploatacyjnych K_{Fa12} i K_{Ha12} .

Przyjęto z tabeli 11.5 współczynniki $K_{Fa12} = 1,1$ i $K_{Ha12} = 1,1$ dla utwardzonych zębów skośnych, 7 klasy dokładności i wartości obciążenia $q_{12} > 100$ N/mm.

Tabela 11.5. Wartości współczynników K_{Fa} i K_{Ha} [na podstawie 1]

Klasa dokładności		6	7	8	9	
Zęby utwardzone	zęby proste	K_{Ha}	1,0		1,1	1,2
		K_{Fa}				
	zęby skośne	K_{Ha}	1,0	1,1	1,2	1,4
		K_{Fa}				
Zęby nieutwardzone	zęby proste	K_{Ha}	1,0		1,1	
		K_{Fa}				
	zęby skośne	K_{Ha}	1,0	1,1	1,2	
		K_{Fa}				

3.2.9. Obliczenie współczynnika nierównomierności rozkładu nacisków stykowych wzdłuż linii zęba $K_{H\beta 12}$.

Przyjęto z tabeli 11.6 wartości współczynników $A_1 = 1,17$ i $A_2 = 0,47$ dla 7 klasy dokładności i bez docierania kół.

Tabela 11.6. Wartości współczynników A_1 i A_2 [wg 1]

Klasa	Bez docierania zębów		Z docieraniem lub dogładzaniem zębów	
	A_1	A_2	A_1	A_2
5	1,135	0,23	1,10	1,15
6	1,15	0,3	1,11	1,15
7	1,17	0,47	1,12	0,23
8	1,23	0,61	1,15	0,31

$$K_{H\beta 12} = A_1 + 0,18 \left(\frac{b_{12}}{d_1}\right)^2 + A_2 \cdot 10^{-3} \cdot b_{12} = 1,17 + 0,18 \left(\frac{40}{36,36}\right)^2 + 0,47 \cdot 10^{-3} \cdot 40 = 1,41$$

3.2.10. Obliczenie współczynnika nierównomierności rozkładu obciążenia zginającego wzdłuż linii zęba $K_{F\beta 12}$.

3.2.10.1. Obliczenie wartości pomocniczej N_{F12} :

$$h_{12} = 2,25 \cdot m_{t1} = 2,25 \cdot 1,81 = 4,07 \text{ mm}$$

$$N_{F12} = \frac{\left(\frac{b_{12}}{h_{12}}\right)^2}{1 + \frac{b_{12}}{h_{12}} + \left(\frac{b_{12}}{h_{12}}\right)^2} = \frac{\left(\frac{40}{4,07}\right)^2}{1 + \frac{40}{4,07} + \left(\frac{40}{4,07}\right)^2} = 0,9$$

3.2.10.2. Obliczenie współczynnika $K_{F\beta12}$:

$$K_{F\beta12} = K_{H\beta12}^{N_{F12}} = 1,41^{0,9} = 1,36$$

3.2.11. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa na nacisk stykowy S_{H12} .

3.2.11.1. Wyznaczenie współczynnika geometrii stykających się zębów Z_{H12} :

$$Z_{H12} = \sqrt{\frac{2}{\sin\alpha_{tw12} \cdot \cos\alpha_{tw12}}} = \sqrt{\frac{2}{\sin 21,176^\circ \cdot \cos 21,176^\circ}} = 2,44$$

3.2.11.2. Z tabeli 11.7 - określenie współczynnika właściwości materiałów: dla stali $Z_{E12} = 189,8 \text{ MPa}^{1/2}$.

Tabela 11.7. Wartości współczynnika Z_E [wg 1]

Zębniak			Koło			Z_E [MPa ^{1/2}]
Materiał	E [x10 ³ MPa]	ν	Materiał	E [x10 ³ MPa]	ν	
stal	206	0,3	stal	206	0,3	189,8
			staliwo	202		188,9
			żeliwo sferoidalne	173		181,4
			żeliwo szare	118		162,0
			brąz cynowy	85	0,35	146,9

3.2.11.3. Obliczenie współczynnika stopnia pokrycia $Z_{\epsilon12}$:

Dla przekładni obliczyć można odrębnym rachunkiem, iż wskaźniki zazębienia $\epsilon_\alpha = 1,95$ i $\epsilon_\beta = 1,88$.

$$Z_{\epsilon12} = \sqrt{\frac{1}{\epsilon_\alpha}} = \sqrt{\frac{1}{1,95}} = 0,72$$

3.2.11.4. Obliczenie współczynnika pochylenia linii śrubowej $Z_{\beta12}$:

$$Z_{\beta12} = \sqrt{\cos\beta} = \sqrt{\cos 15^\circ} = 0,98$$

3.2.11.5. Określenie współczynnika trwałości Z_{NT12} .

Na podstawie tabeli 11.8 przyjęto $\tau = 2000$ h dla przekładni pracującej 8h dziennie w pełnym obciążeniu.

Tabela 11.8. Okresy trwałości przekładni [wg 1]

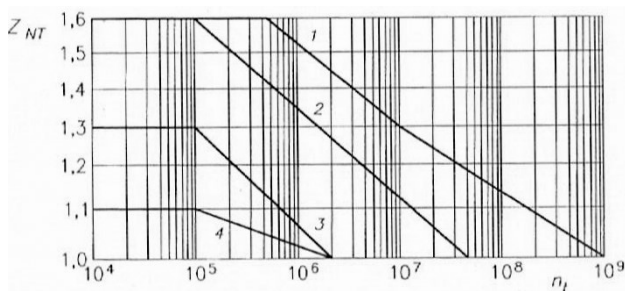
Rodzaj pracy	Okres trwałości τ [h]
Przekładnie pracujące stale przy pełnym obciążeniu (np. przekładnie turbinowe)	40 000 ÷ 150 000
Przekładnie pracujące okresowo przy pełnym obciążeniu (np. przekładnie dźwignic, obrabiarek)	500 ÷ 5 000
Przekładnie pracujące rzadko o napędzie ręcznym (np. podnośniki zębatkowe)	50 ÷ 100

Obliczenie n_t liczby obrotów (cykli) koła w założonym okresie trwałości n_t :

$$n_t = 60 \cdot n_1 \cdot \tau = 60 \cdot 940 \cdot 8 \cdot 300 \cdot 10 = 1,35 \cdot 10^9$$

Z wykresu na rysunku 11.3 dla stali hartowanej powierzchniowo z niewielkimi objawami pittingu (linia 1) wyznaczono wartość:

$$Z_{NT12} = 1,00$$

Rys. 11.3. Zależność Z_{NT} od liczby cykli n_t : 1 – stale konstrukcyjne, stale hartowane na wskroś, stale hartowane powierzchniowo (gdy dopuszcza się niewielki pitting), 2 – materiały j.w. bez objawów pittingu, 3 – stale hartowane na wskroś i azotowane gazowo, żeliwo szare, 4 – stale hartowane na wskroś i azotowane kąpielowo [1]

3.2.11.6. Określenie współczynnika smarowania Z_L , chropowatości powierzchni Z_R , szybkości pracy przekładni Z_v .

Dla kół docieranych lub szlifowanych, gdy $Rz \leq 4 \mu\text{m}$ przyjęto $Z_{L12}Z_{R12}Z_{V12} = 1$.

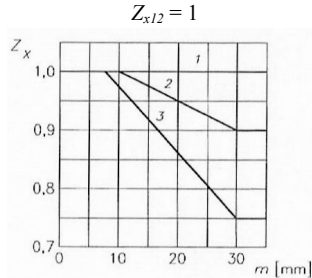
3.2.11.7. Określenie współczynnika twardości powierzchni zębów Z_{W12} .

Dla $HB > 470$ MPa przyjęto współczynnik $Z_{W12} = Z_{W34} = 1$

3.2.11.8. Określenie współczynnika wielkości Z_{x12} .

Z wykresu (rys. 11.4) dla stali hartowanej powierzchniowo i modułu $m < 10$ mm (linia 2) wyznaczono wartość:

Rys. 11.4. Zależność Z_X od modułu i rodzaju obróbki: 1 – dla obciążeń statycznych, 2 – dla kół stalowych hartowanych powierzchniowo, 3 – dla kół stalowych azotowanych [1]

3.2.11.9. Obliczenie współczynnika bezpieczeństwa na nacisk stykowy S_{H12} .

$$S_{H12} = \frac{\sigma_{Hlim}}{Z_{H12}Z_{E12}Z_{\epsilon12}Z_{\beta12} \sqrt{\frac{P_{12}}{b_{12}d_1} \cdot \frac{u_1 + 1}{u_1}}} \cdot \frac{Z_{NT12}Z_{L12}Z_{R12}Z_{V12}Z_{W12}Z_{x12}}{\sqrt{K_{A12}K_{V12}K_{H\beta12}K_{H\alpha12}}}$$

$$S_{H12} = \frac{1630}{2,44 \cdot 189,8 \cdot 0,72 \cdot 0,98 \cdot \sqrt{\frac{8382}{40 \cdot 36,36} \cdot \frac{4,5 + 1}{4,5}}} \cdot \frac{1,2 \cdot 1 \cdot 1 \cdot 1 \cdot 1 \cdot 1}{\sqrt{1,5 \cdot 1,03 \cdot 1,41 \cdot 1,1}} = 1,17$$

3.2.11.10. Przyjęcie wartości $S_{Hmin12} = 1,1 \div 1,5$.

$$S_{Hmin12} = 1,1$$

3.2.11.11. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa.

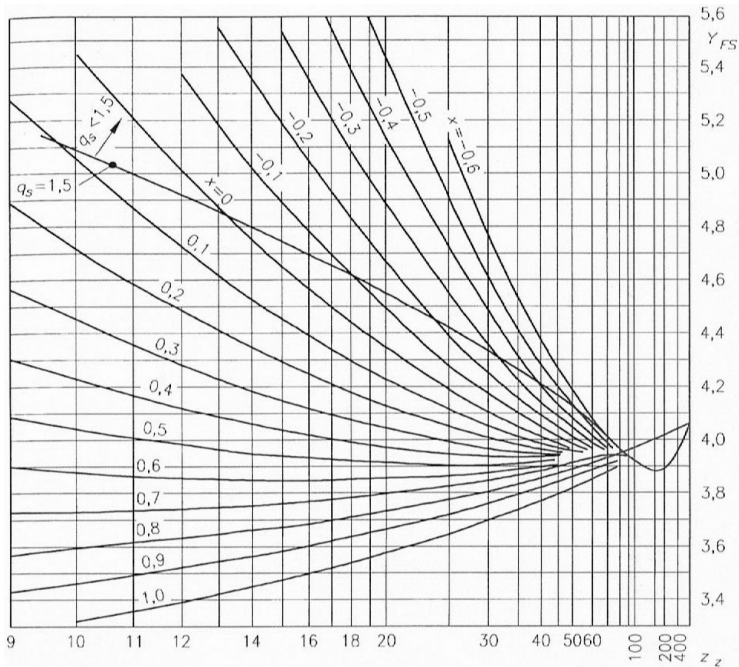
$$S_{H12} = 1,17 \geq S_{Hmin12} = 1,1$$

Powyższa nierówność oznacza, iż zęby przekładni wytrzymują naciski stykowe.

3.2.12. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa na zginanie S_{F12} .

3.2.12.1 Określenie współczynnika łącznego wpływu kształtu zęba i karbu $Y_{FS12} = Y_{Fa12}Y_{Sa12}$.

Z wykresu poniżej wyznaczono wartość: $Y_{FS12} = Y_{F12\alpha}Y_{Sa12} = 4,05$

Rys. 11.5. Współczynnik Y_{FS} dla kół z uzębieniem zewnętrznym, dla promienia przejściowego $\rho_{fp} = 0,375m_n$ [1]

3.2.12.2. Określenie współczynnika wrażliwości materiału na działanie karbu $Y_{\delta relT12}$:

$$Y_{\delta relT12} = 0,95 \text{ dla } q_s < 1,5$$

3.2.12.3. Określenie współczynnika pochylenia linii śrubowej Y_{β} :

Przyjęto $\epsilon_{\beta} = 1$ dla $\beta_{12} = 15^{\circ} < 30^{\circ}$

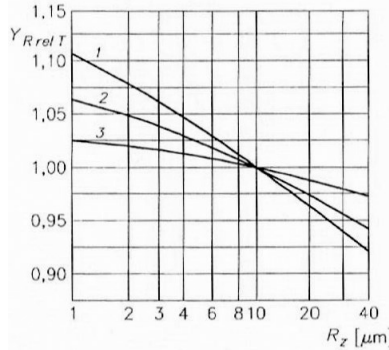
$$Y_{\beta 12} = 1 - \epsilon_{\beta} \frac{\beta_{12}}{120} = 1 - 1 \frac{15}{120} = 0,875$$

3.2.12.4. Określenie współczynnika pokrycia $Y_{\epsilon 12}$:

$$Y_{\epsilon 12} = 0,25 + \frac{0,75}{\epsilon_{\alpha}} \cos^2 \beta_b = 0,25 + \frac{0,75}{1,5} \cos^2 15^{\circ} = 0,61$$

3.2.12.5 Określenie współczynnika chropowatości $Y_{RrelT12}$:

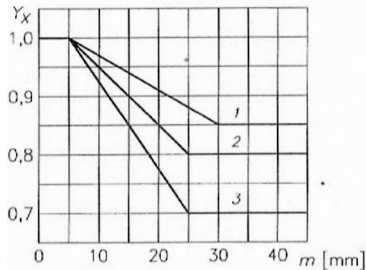
Z wykresu (rys. 11.6) dla stali hartowanej (linia 2) i $Rz = 2 \mu\text{m}$ wyznaczono $Y_{RrelT12} = 1,05$.

Rys. 11.6. Wartości współczynnika Y_{RrelT} : 1 – stal oraz hartowana na wskroś lub powierzchniowo, 2 – stal w stanie miękkim, 3 – żeliwo szare oraz azotowana lub cyjanowana [1]

3.2.12.6. Określenie współczynnika wielkości Y_{x12} .

Z wykresu (rys. 11.7) dla stali hartowanej (linia 2) i $m < 5 \text{ mm}$ wyznaczono $Y_{x12} = 1$.

Rys. 11.7. Wartości współczynnika Y_x : 1 – stal konstrukcyjna oraz hartowana na wskroś, 2 – stal hartowana powierzchniowo i azotowana, 3 – żeliwo szare [1]

3.2.12.7. Określenie współczynników $Y_{NT12} = 1$ i $Y_{ST12} = 2$

3.2.12.8. Obliczenie współczynnika bezpieczeństwa na zginanie S_{F12} :

$$S_{F12} = \frac{\sigma_{Flim}}{\frac{P}{b_{12} m_{n1}} K_{A12} K_{v12} K_{F\beta12} K_{F\alpha12}} \cdot \frac{Y_{ST12} Y_{NT12} Y_{\delta relT12} Y_{RrelT12} Y_{x12}}{Y_{Fa12} Y_{Sa12} Y_{\epsilon12} Y_{\beta12}}$$

$$S_F = \frac{460}{\frac{8382}{40 \cdot 1,75} \cdot 1,5 \cdot 1,03 \cdot 1,36 \cdot 1,1} \cdot \frac{2 \cdot 1 \cdot 1 \cdot 1,05 \cdot 1}{4,05 \cdot 0,61 \cdot 0,875} = 1,61$$

3.2.12.9. Przyjęcie wartości S_{Fmin12} :

$$S_{Fmin12} = 1,3$$

3.2.12.10. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa:

$$S_{F12} = 1,6153 \geq S_{Flim12} = 1,3$$

Powyższa nierówność oznacza, iż zęby przekładni wytrzymują obciążenie zginające.

3.3. Sprawdzenie zębów na zagrzanie.

3.3.1. Obliczenie mocy tarcia N_{T12} dla $\alpha = 20^\circ$:

$$N_{T12} = \frac{N(1 + \frac{1}{u_1})}{7z_1} = \frac{15 \cdot (1 + \frac{1}{4,5})}{7 \cdot 20} = 0,13 \text{ kW}$$

3.3.2. Obliczenie współczynnika pewności na zagrzanie x_{T12} :

$$x_{T12} = \frac{z_1 m_{n1} b_{12}}{1000 N_{T12}} = \frac{20 \cdot 1,75 \cdot 40}{1000 \cdot 0,13} = 10,7$$

3.3.3. Sprawdzenie warunku na zagrzanie:

$$x_{T12} = 10,7 \geq x_{Tmin12} = 1$$

Przekładnia z dużym zapasem jest odporna na zagrzanie.

4. Obliczenia przekładni z_3 - z_4 .

4.1. Obliczenia kinematyczne przekładni z_3 - z_4 .

4.1.1. Prędkość obrotowa zębника drugiej przekładni n_2 :

$$n_2 = n_3 = \frac{n_1}{u_1} = \frac{940}{4,5} = 208,9 \text{ obr/min}$$

4.1.2. Wstępne ustalenie średnicy podziałowej d_3 zębника (mniejszego koła przekładni):

$$d_3 = 14640 \sqrt[3]{\frac{NK_H}{K\sigma_{HP}^2 n_2} \frac{u_2 + 1}{u_2}} = 14640 \sqrt[3]{\frac{15 \cdot 1,5}{1 \cdot 1304^2 \cdot 208,9} \cdot \frac{3,1 + 1}{3,1}} = 64,06 \text{ mm}$$

4.1.3. Wstępne określenie odległości kół zębatych a_{w34} :

$$a_{34} = \frac{d_3}{2} \cdot (1 + u_2) = \frac{64,06}{2} \cdot (1 + 3,1) = 131,32 \text{ mm}$$

Przyjęto wg PN-93/M-88525 $a_{w34} = 140 \text{ mm}$

4.1.4. Ponowne określenie średnicy podziałowej d_3 zębника dla przyjętej znormalizowanej odległości osi oraz liczby zębów przekładni z_3 i z_4 :

$$d_3 = \frac{2 \cdot a_{w34}}{1 + u_2} = \frac{2 \cdot 140}{1 + 3,1} = 68,3 \text{ mm}$$

Przyjęcie $z_3 = 32$ oraz $\beta = 15^\circ$

$$m_{34} = m_{n2} = \frac{d_3 \cdot \cos\beta}{z_{n3}} = \frac{68,3 \cdot \cos 15^\circ}{32} = 2,06 \text{ mm}$$

przyjęto dla kół z_3 i z_4 $m_n = 2 \text{ mm}$

$$z_4 = z_3 \cdot u_2 = 32 \cdot 3,1 = 99$$

4.1.5. Wstępne określenie szerokości wieńca b_{34} i średnic podziałowych d_3 i d_4 :

$$m_{t2} = \frac{m_{n2}}{\cos\beta} = \frac{2}{\cos 15^\circ} = 2,07 \text{ mm}$$

$$b_{34} \approx d_3 = z_3 \cdot m_{t2} = 32 \cdot 2,07 = 66,24 \text{ mm}$$

Przyjęto $b_{34} = 70 \text{ mm}$

$$d_4 = z_4 \cdot m_{t2} = 99 \cdot 2,07 = 204,98 \text{ mm}$$

4.1.6. Dostosowanie nominalnej odległości osi a_2 do przyjętej odległości a_{34} :

$$a_{34} = \frac{z_3 + z_4}{2} \cdot m_{t2} = \frac{32 + 99}{2} \cdot 2,07 = 135,59 \text{ mm}$$

Przyjęto $a_{w34} = 140 \text{ mm}$

$$tg\alpha_t = \frac{tg\alpha_n}{\cos\beta} = \frac{tg 20^\circ}{\cos 15^\circ} = 0,3768$$

$$\alpha_t = 20,65^\circ = 20^\circ 39'$$

$$\cos\alpha_{tw2} = \frac{a_{34} \cdot \cos\alpha_t}{a_{w34}} = \frac{135,59 \cdot \cos 20,65^\circ}{140} = 0,906$$

$$\alpha_{tw2} = 24,98^\circ = 24^\circ 59'$$

$$x_{34} = x_{t3} + x_{t4} = \frac{(\operatorname{inv}\alpha_{tw2} - \operatorname{inv}\alpha_t) \cdot (z_3 + z_4)}{2 \cdot tg\alpha_t}$$

Na podstawie tabeli 11.3 przyjęto:

$$\operatorname{inv}\alpha_t = 0,024114; \operatorname{inv}\alpha_{tw} = 0,025214$$

$$x_{34} = \frac{(0,02934 - 0,024114) \cdot (32 + 99)}{2 \cdot 0,3768} = 0,9$$

Przyjęto:

$$x_{t3} = x_{34} = \frac{z_4}{z_3 + z_4} = 0,68; \quad x_{t4} = x_{34} - x_{t3} = 0,22$$

Z rysunku 11.11 (zamieszczonego dalej) widać, że nie wystąpi nadmierne zaostrenie/podcinanie zębów.

4.2. Obliczenia wytrzymałościowe zębów przekładni z_3 - z_4 .

4.2.1. Obliczenie momentów obrotowych: M_3 zębnika i M_4 współpracującego z nim koła zębatego przekładni z_3 - z_4 :

$$M_3 = M_2 = M_1 \cdot u_1 = 152,39 \cdot 4,5 = 685,76 \text{ Nm}$$

$$M_4 = M_1 \cdot u = 152,39 \cdot 14 = 2133,46 \text{ Nm}$$

4.2.2. Obliczenie nominalnej siły obwodowej P_{12} :

$$P_{34} = \frac{2000 \cdot M_3}{d_3} = \frac{2000 \cdot 685,76}{66,24} = 20699 \text{ N}$$

4.2.3. Obliczenie przybliżonej wartości prędkości rezonansowej n_{E112} (zębnik stalowy) i sprawdzenie warunku rezonansowego:

$$n_{E134} = (21 \div 2,4) \cdot 10^7 \cdot \frac{\cos\beta}{z_1^2 \cdot m} \cdot \frac{u_1 + 1}{u_2}$$

$$n_{E134} = 2,1 \cdot 10^7 \cdot \frac{\cos 15^\circ}{32^2 \cdot 2} \cdot \frac{3,1 + 1}{3,1} = 13099 \text{ obr/min}$$

Spełniona jest zależność $n_3 = 208,9 \text{ obr/min} < 0,7 n_{E112} = 9169 \text{ obr/min}$.

4.2.4. Obliczenie wskaźnika obciążenia jednostkowego q_{34} :

$$q_{34} = \frac{P_{34} K_A}{b_{34}} = \frac{20699 \cdot 1,5}{70} = 443,55 \text{ N/mm}$$

4.2.5. Obliczenie prędkości obwodowej zębnika v_3 :

$$v_3 = \frac{\pi d_3 n_3}{60000} = \frac{\pi \cdot 66,24 \cdot 208,9}{60000} = 0,72 \text{ m/s}$$

4.2.6. Obliczenie wskaźnika prędkości przekładni W_{34} :

$$W_{34} = \frac{z_3 v_3}{100} \cdot \sqrt{\frac{u_2^2}{u_2^2 + 1}} = \frac{32 \cdot 0,72}{100} \cdot \sqrt{\frac{3,1^2}{3,1^2 + 1}} = 0,22 \text{ m/s}$$

4.2.7. Obliczenie współczynnika dynamicznego K_{v34} .

Przyjęcie współczynników pomocniczych: $K_1 = 23,9$ i $K_2 = 0,0087$ (tabela 11.4, p. 3.2.7) dla zębów skośnych i 7 klasy dokładności:

$$K_{v34} = 1 + \left(\frac{K_1}{q_{34}} + K_2 \right) \cdot W_{34} = 1 + \left(\frac{23,9}{443,55} + 0,0087 \right) \cdot 0,23 = 1,01$$

4.2.8. Określenie współczynników eksploatacyjnych K_{Fa34} i K_{Ha34} .

Przyjęto z tabeli 11.5, p. 3.2.8 współczynniki $K_{Fa34} = 1,1$ i $K_{Ha34} = 1,1$ dla utwardzonych zębów skośnych, 7 klasy dokładności i wartości obciążenia $q_{34} > 100$ N/mm.

4.2.9. Obliczenie współczynnika nierównomierności rozkładu nacisków stykowych wzdłuż linii zęba $K_{H\beta 34}$.

Przyjęto z tabeli 11.6, p. 3.2.9 wartości współczynników $A_1 = 1,17$ i $A_2 = 0,47$ dla 7 klasy dokładności i bez docierania kół:

$$K_{H\beta 34} = A_1 + 0,18 \left(\frac{b_{34}}{d_3} \right)^2 + A_2 \cdot 10^{-3} \cdot b_{34} = 1,17 + 0,18 \left(\frac{70}{66,24} \right)^2 + 0,47 \cdot 10^{-3} \cdot 70 = 1,4$$

4.2.10. Obliczenie współczynnika nierównomierności rozkładu obciążenia zginającego wzdłuż linii zęba $K_{F\beta 34}$.

a) Obliczenie wartości pomocniczej N_{F34} :

$$h_{34} = 2,25 \cdot m_{t2} = 2,25 \cdot 2,07 = 4,66 \text{ mm}$$

$$N_{F34} = \frac{\left(\frac{b_{34}}{h_{34}} \right)^2}{1 + \frac{b_{34}}{h_{34}} + \left(\frac{b_{34}}{h_{34}} \right)^2} = \frac{\left(\frac{70}{4,66} \right)^2}{1 + \frac{70}{4,66} + \left(\frac{70}{4,66} \right)^2} = 0,934$$

b) Obliczenie współczynnika $K_{F\beta 34}$:

$$K_{F\beta 34} = K_{H\beta 34}^{N_{F34}} = 1,4^{0,934} = 1,37$$

4.2.11. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa na nacisk stykowy S_{H34} .

4.2.11.1. Wyznaczenie współczynnik geometrii stykających się zębów Z_{H34} :

$$Z_{H34} = \sqrt{\frac{2}{\sin \alpha_{tw2} \cdot \cos \alpha_{tw2}}} = \sqrt{\frac{2}{\sin 24,98^\circ \cdot \cos 24,98^\circ}} = 2,29$$

4.2.11.2. Z tabeli 11.7, p. 3.2.11.2 określenie współczynnika właściwości kół Z_{E34} :

$$\text{dla stali } Z_{E34} = 189,8 \text{ MPa}^{1/2}$$

4.2.11.3. Obliczenie współczynnika stopnia pokrycia $Z_{\epsilon 34}$.

Dla przekładni obliczyć można odrębnym rachunkiem, iż wskaźniki zazębienia $\epsilon_\alpha = 1,8$ i $\epsilon_\beta = 2,88$.

$$Z_{\epsilon 34} = \sqrt{\frac{1}{\epsilon_\alpha}} = \sqrt{\frac{1}{1,8}} = 0,75$$

4.2.11.4. Obliczenie współczynnika pochylenia linii śrubowej $Z_{\beta 34}$:

$$Z_{\beta 34} = \sqrt{\cos\beta} = \sqrt{\cos 15^\circ} = 0,98$$

4.2.11.5. Określenie współczynnika trwałości Z_{NT34} .

Z tabeli 11.8 p. 3.2.11.5, przyjęto $\tau = 2000$ dla przekładni pracującej 8h dziennie w pełnym obciążeniu

$$n_{t3} = 60 \cdot n_3 \cdot \tau = 60 \cdot 209,8 \cdot 8 \cdot 300 \cdot 10 = 3,375 \cdot 10^8$$

Z wykresu (rys. 11.3) p. 3.2.11.5 dla stali hartowanej powierzchniowo z niewielkimi objawami pittingu (linia 1) wyznaczono wartość:

$$Z_{NT34} = 1,04$$

4.2.11.6. Określenie współczynnika smarowania Z_L , chropowatości powierzchni Z_R , szybkości pracy przekładni Z_v .

Dla kół docieranych lub szlifowanych, gdy $Rz \leq 4 \mu\text{m}$ przyjęto $Z_{L34}Z_{R34}Z_{v34} = 1$

4.2.11.7. Określenie współczynnika twardości powierzchni zębów Z_{W34} .

Dla HB > 470 MPa przyjęto współczynnik $Z_{w34} = Z_{w/2} = 1$

4.2.11.8. Określenie współczynnika wielkości Z_{x34} .

Z wykresu (rys. 11.4) p. 3.2.11.8 dla stali hartowanej powierzchniowo i modułu $m < 10 \text{ mm}$ (linia 2) wyznaczono wartość:

$$Z_{x34} = 1$$

4.2.11.9. Obliczenie współczynnika bezpieczeństwa na nacisk stykowy S_H :

$$S_{H34} = \frac{\sigma_{Hlim}}{Z_{H34}Z_{E34}Z_{\epsilon 34}Z_{\beta 34} \sqrt{\frac{P_{34}}{b_{34}d_3} \cdot \frac{u_2 + 1}{u_2}}} \cdot \frac{Z_{NT34}Z_{L34}Z_{R34}Z_{v34}Z_{W34}Z_{x34}}{\sqrt{K_{A34}K_{v34}K_{H\beta 34}K_{H\alpha 34}}}$$

$$S_{H34} = \frac{1630}{2,29 \cdot 189,8 \cdot 0,75 \cdot 0,98 \cdot \sqrt{\frac{20699}{70 \cdot 66,24} \cdot \frac{3,1 + 1}{3,1}}} \cdot \frac{1,04 \cdot 1 \cdot 1 \cdot 1 \cdot 1 \cdot 1}{\sqrt{1,5 \cdot 1,01 \cdot 1,37 \cdot 1,1}} = 1,21$$

4.2.11.10. Przyjęcie wartości $S_{Hmin34} = 1,1 \div 1,5$

$$S_{Hmin34} = 1,2$$

4.2.11.11. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa:

$$S_{H34} = 1,21 \geq S_{Hmin34} = 1,2$$

Powyższa nierówność oznacza, iż zęby przekładni wytrzymują naciski stykowe.

4.2.12. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa na zginanie S_{F34} .

4.2.12.1 Określenie współczynnika łącznego wpływu kształtu zęba i karbu $Y_{FS34} = Y_{Fa34} Y_{Sa34}$.

Z wykresu (rys. 11.5) p. 3.2.12.1 wyznaczono wartość: $Y_{FS34} = Y_{Fa34} Y_{Sa34} = 3,9$.

4.2.12.2. Określenie współczynnika wrażliwości materiału na działanie karbu $Y_{\delta relT34}$:

$$Y_{\delta relT34} = 1,00 \text{ dla } q_s > 1,5$$

4.2.12.3. Określenie współczynnika pochylenia linii śrubowej Y_{β} .

Przyjęto $\epsilon_{\beta} = 2,88$ dla $\beta_{34} = 15^{\circ} < 30^{\circ}$

$$Y_{\beta34} = 1 - \epsilon_{\beta} \frac{\beta_{34}}{120} = 1 - 2,88 \frac{15}{120} = 0,64$$

4.2.12.4. Określenie współczynnika pokrycia $Y_{\epsilon34}$:

$$Y_{\epsilon34} = 0,25 + \frac{0,75}{\epsilon_{\alpha}} \cos^2 \beta_b = 0,25 + \frac{0,75}{1,8} \cos^2 15^{\circ} = 0,64$$

4.2.12.5 Określenie współczynnika chropowatości $Y_{RrelT34}$.

Z wykresu (rys. 11.6) p. 3.2.12.5 dla stali hartowanej (linia 2) i $Rz = 2 \mu\text{m}$ wyznaczono $Y_{RrelT34} = 1,05$

4.2.12.6. Określenie współczynnika wielkości Y_{x34}

Z wykresu (rys. 11.7) p. 3.2.12.6 dla stali hartowanej (linia 2) i $m < 5 \text{ mm}$ wyznaczono $Y_{x34} = 1$

4.2.12.7. Określenie współczynników $Y_{NT34} = 1$ i $Y_{ST34} = 2$

4.2.12.8. Obliczenie współczynnika bezpieczeństwa na zginanie S_{F34} :

$$S_{F34} = \frac{\sigma_{Flim}}{\frac{P_{34}}{b_{34} m_{n2}} K_{A34} K_{v34} K_{F\beta34} K_{F\alpha34}} \cdot \frac{Y_{ST34} Y_{NT34} Y_{\delta relT34} Y_{RrelT34} Y_{x34}}{Y_{Fa34} Y_{Sa34} Y_{\epsilon34} Y_{\beta34}}$$

$$S_{F34} = \frac{460}{\frac{20081}{70 \cdot 2} \cdot 1,5 \cdot 1,01 \cdot 1,37 \cdot 1,1} \cdot \frac{2 \cdot 1 \cdot 0,95 \cdot 1,05 \cdot 1}{3,9 \cdot 0,64 \cdot 0,64} = 1,79$$

4.2.12.9. Przyjęcie wartości S_{Fmin34} :

$$S_{Fmin34} = 1,3$$

4.2.12.10. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa:

$$S_{F34} = 1,79 \geq S_{Fmin34} = 1,3$$

Powyższa nierówność oznacza, iż zęby przekładni wytrzymują naciski na zginanie.

4.3. Sprawdzenie zębów na zagrzenie.

4.3.1. Obliczenie mocy tarcia N_{T34} dla $\alpha = 20^0$:

$$N_{T34} = \frac{N(1 + \frac{1}{u_2})}{7z_3} = \frac{15 \cdot (1 + \frac{1}{3,1})}{7 \cdot 32} = 0,09 \text{ kW}$$

4.3.2. Obliczenie współczynnika pewności na zagrzenie:

$$x_{T34} = \frac{z_3 m_{n2} b_{34}}{1000 N_{T34}} = \frac{32 \cdot 2 \cdot 70}{1000 \cdot 0,09} = 50,6$$

4.3.3. Sprawdzenie warunku na zagrzenie:

$$x_{T34} = 50,6 \geq x_{Tmin34} = 1$$

Przekładnia z dużym zapasem jest odporna na zagrzenie.

5. Obliczenie nominalnych sił promieniowych P_r i osiowych P_a :

$$P_{r12} = P_{12} \cdot tg \alpha_{tw} = 8382 \cdot tg 21,176^0 = 3247 \text{ N}$$

$$P_{a12} = P_{12} \cdot \frac{\alpha_{w12} \cdot tg \beta}{a_{12}} = 8382 \cdot \frac{100 \cdot tg 15^0}{99,65} = 2254 \text{ N}$$

$$P_{r34} = P_{34} \cdot tg \alpha_{tw} = 20699 \cdot tg 21,176^0 = 8019 \text{ N}$$

$$P_{a34} = P_{34} \cdot \frac{\alpha_{w34} \cdot tg \beta}{a_{34}} = 20699 \cdot \frac{140 \cdot tg 15^0}{135,62} = 5725 \text{ N}$$

6. Obliczenie średnic wałów d_p (uproszczone – z warunku tylko na skręcanie); dobrano materiał na wałek wejściowy i pośredni na których bezpośrednio nacięte są zębniki: stal 16MnCr5 dla której $k_{sj} = 145$ [MPa] a na wałek wyjściowy St7 (E360) dla której $k_{sj} = 85$ [MPa].

6.1. Wału wejściowego:

$$d_{p1} = \sqrt[3]{\frac{16 \cdot M_1}{\pi \cdot k_{sj}}} = \sqrt[3]{\frac{16 \cdot 152,39 \cdot 1000}{\pi \cdot 145}} = 17,7 \text{ mm}$$

$$d_{p1} = 17,7 + 7 = 24,7 \text{ mm}$$

Przyjęto $d_{p1} = 25 \text{ mm}$

6.2. Wału pośredniego:

$$d_{p2} = \sqrt[3]{\frac{16 \cdot M_1 \cdot u_1}{\pi \cdot k_{sj}}} = \sqrt[3]{\frac{16 \cdot 152,39 \cdot 1000 \cdot 4,5}{\pi \cdot 145}} = 27,8 \text{ mm}$$

$$d_{p2} = 27,8 + 7 = 34,8 \text{ mm}$$

Przyjęto $d_{p2} = 35 \text{ mm}$

6.3. Wału wyjściowego:

$$d_{p3} = \sqrt[3]{\frac{16 \cdot M_1 \cdot u}{\pi \cdot k_{sj}}} = \sqrt[3]{\frac{16 \cdot 152,39 \cdot 1000 \cdot 14}{\pi \cdot 85}} = 50,37 \text{ mm}$$

$$d_{p3} = 50,37 + 7 = 57,37 \text{ mm}$$

Przyjęto $d_{p3} = 60 \text{ mm}$

Do obliczonych powyżej średnic wałów dodane zostało 7 mm, aby wytrzymały dodatkowe obciążenia pochodzące od momentów zginających (są one stosunkowo nieduże, ponieważ koła zębate umieszczone są w pobliżu łożysk) oraz uwzględniały rowki wpustowe.

7. Przyjęcie typu i obliczenie trwałości L łożysk.

Wykorzystując metodyki działań takie jak w zadaniach rozdziałów 7 i 8, a także względy konstrukcyjne wyznaczono oraz przyjęto przedstawione poniżej typy łożysk, dla których obliczono tylko trwałości L .

7.1. Wału wejściowego:

Przyjęto obydwa łożyska typu: 30205A

$$L_1 = \frac{60 \cdot n_1 \cdot \tau}{10^6} = \frac{60 \cdot 940 \cdot 29200}{10^6} = 1646,9 \text{ mln obr}$$

7.2. Wału pośredniego:

Przyjęto obydwa łożyska typu: 30207A

$$n_2 = \frac{n_1}{u_1} = \frac{940}{4} = 325 \frac{\text{obr}}{\text{min}}$$

$$L_2 = \frac{60 \cdot n_2 \cdot \tau}{10^6} = \frac{60 \cdot 325 \cdot 29200}{10^6} = 411,7 \text{ mln obr}$$

7.3. Wału wyjściowego:

Przyjęto obydwa łożyska typu: 33010A

$$L_3 = \frac{60 \cdot \frac{n_1}{u} \cdot \tau}{10^6} = \frac{60 \cdot \frac{940}{14} \cdot 29200}{10^6} = 117,6 \text{ mln obr}$$

8. Obliczenie połączeń wpustowych

8.1. Przyjęto dla materiału wpustów ze stali St7 (E360) $p_{dop} = 120$ [MPa]

8.2. Wpust wałka wejściowego:

Wymiary wpustu 8 x 7 mm $s_2 = 4$ mm (PN-70/M- 85005).

8.2.1. Obliczenie siły obwodowej P działającej na wpust:

$$P = \frac{2 \cdot M_{s1}}{d_{p1}} = \frac{2 \cdot 152,39 \cdot 1000}{25} = 12232 \text{ N}$$

8.2.2. Obliczenie długości l wpustu:

$$l = \frac{P}{p_{dop} \cdot s_2} = \frac{12232}{120 \cdot 4} = 25,5 \text{ mm}$$

Przyjęto $l = 35$ mm

8.3. Wpust wałka pośredniego:

Wymiary wpustu 8 x 7 mm $s_2 = 4$ mm (PN-70/M- 85005).

8.3.1. Obliczenie siły obwodowej P działającej na wpust:

$$P = \frac{2 \cdot M_{s2}}{d_{p2}} = \frac{2 \cdot 152,39 \cdot 1000 \cdot 4,5}{35} = 34832 \text{ N}$$

8.3.2. Obliczenie długości l wpustu:

$$l = \frac{P}{p_{dop} \cdot s_2} = \frac{29027}{120 \cdot 5} = 58,0 \text{ mm}$$

Przyjęto $l = 65$ mm

8.4. Wałek wyjściowy:

Wymiary wpustu 14 x 9 mm $s_2 = 5,5$ mm (PN-70/M- 85005).

8.4.1. Obliczenie siły obwodowej P działającej na wpust:

$$P = \frac{2 \cdot M_{s4}}{d_{p3}} = \frac{2 \cdot 152,39 \cdot 1000 \cdot 14}{60} = 71115 \text{ N}$$

8.4.2. Obliczenie długości l wpustu:

$$l = \frac{P}{p_{dop} \cdot s_2} = \frac{68821}{120 \cdot 5,5} = 107,7 \text{ mm}$$

Przyjęto dwa wpusty, każdy o $l = 60 \text{ mm}$

9. Obliczenia niektórych wymiarów dla kół zębatych:

9.1. Przyjęto: $y = 1$; $c = 0,25$

9.2. Wysokość głów zębów:

$$h_a = (y + x_i)m_i;$$

$$h_{a1} = (1 + 0,23)1,81 = 2,23 \text{ mm}; \quad h_{a2} = (1 + 0)1,81 = 1,81 \text{ mm}$$

$$h_{a3} = (1 + 0,68)2,07 = 3,48 \text{ mm}; \quad h_{a4} = (1 + 0,22)2,07 = 2,53 \text{ mm}$$

9.3. Wysokość stóp zębów:

$$h_f = (y + c - x_i)m_i$$

$$h_{f1} = (1 + 0,25 - 0,23)1,81 = 1,85 \text{ mm}$$

$$h_{f2} = (1 + 0,25 - 0)1,81 = 2,26 \text{ mm}$$

$$h_{f3} = (1 + 0,25 - 0,68)2,07 = 1,18 \text{ mm}$$

$$h_{f4} = (1 + 0,25 - 0,22)2,07 = 2,13 \text{ mm}$$

9.4. Wysokości zębów:

$$h = h_a + h_f$$

$$h_{12} = h_{a1} + h_{f1} = h_{a2} + h_{f2} = 4,07 \text{ mm}$$

$$h_{34} = h_{a3} + h_{f3} = h_{a4} + h_{f4} = 4,66 \text{ mm}$$

9.5. Średnice kół wierzchołków (głów):

$$d_a = d + 2h_a$$

$$d_{a1} = 36,2 + 2 \cdot 2,23 = 40,66 \text{ mm}; \quad d_{a2} = 162,9 + 2 \cdot 1,88 = 166,66 \text{ mm}$$

$$d_{a3} = 66,24 + 2 \cdot 3,48 = 73,2 \text{ mm}; \quad d_{a4} = 204,93 + 2 \cdot 2,53 = 209,99 \text{ mm}$$

9.6. Średnice kół podstaw (stóp):

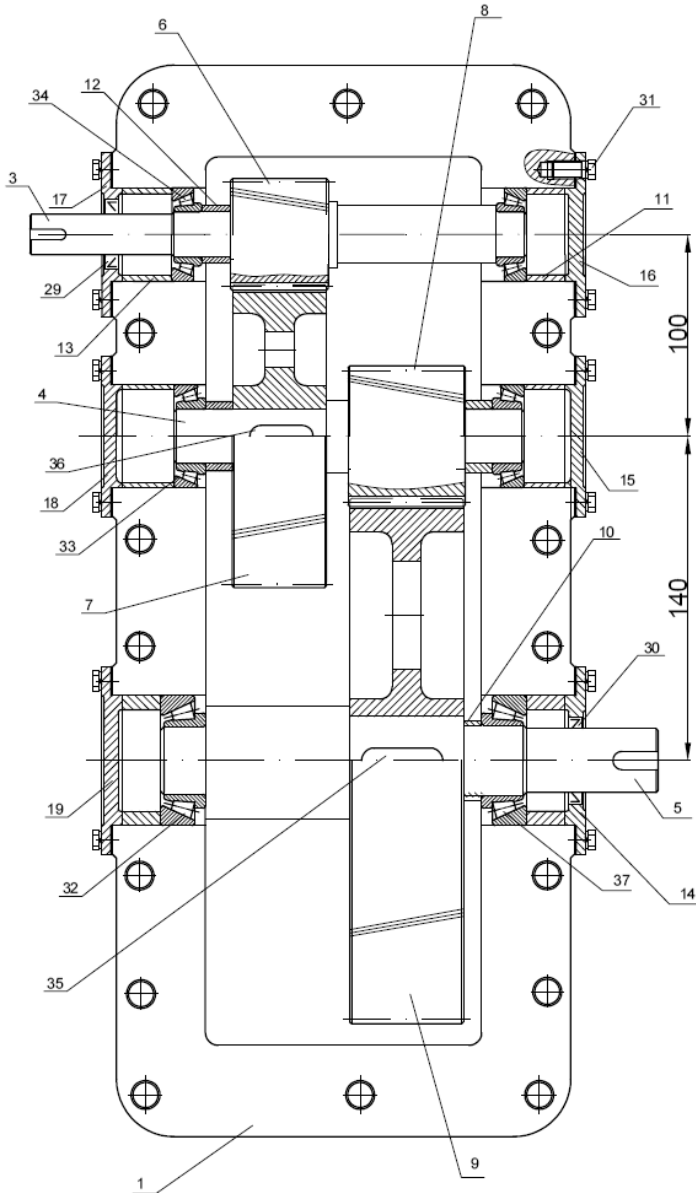
$$d_f = d - 2h_f$$

$$d_{f1} = 36,2 - 2 \cdot 1,85 = 32,5 \text{ mm}; \quad d_{f2} = 162,9 - 2 \cdot 2,26 = 158,38 \text{ mm}$$

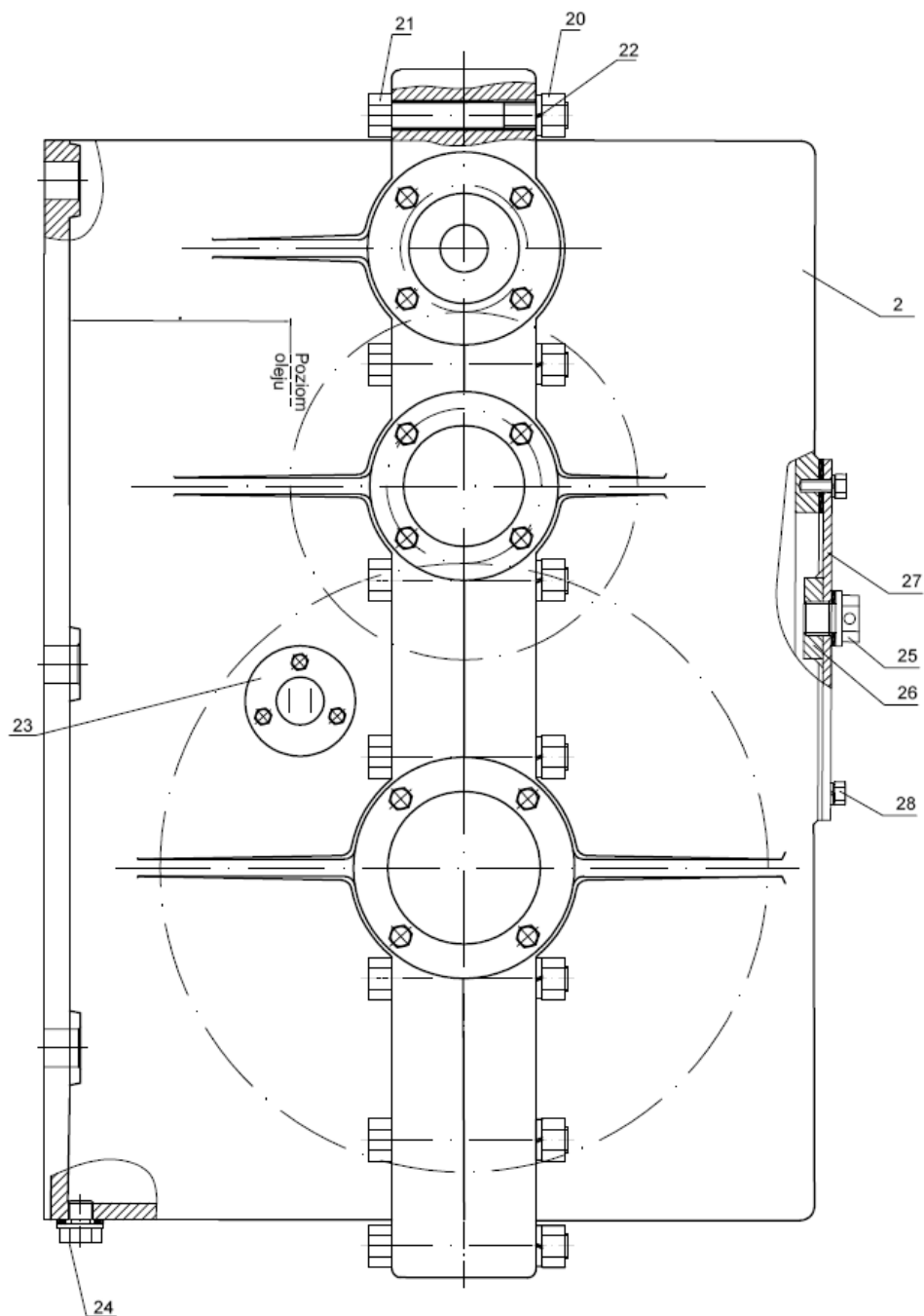
$$d_{f3} = 66,24 - 2 \cdot 1,18 = 63,88 \text{ mm}; \quad d_{f4} = 204,93 - 2 \cdot 2,13 = 200,68 \text{ mm}$$

10. Rysunek złożeniowy reduktora

Ze względu na duży format i na pożądaną lepszą czytelność, rysunek reduktora podzielono na trzy fragmenty zamieszczone na stronach 142 ÷ 144 (Rws. 11.01.a, b, c).

Rws. 11.01. a). Reduktor dwustopniowy walcowy.
Przekrój płaszczyzną przechodzącą przez osie wałków reduktora

Rws. 11.01. b). Reduktor dwustopniowy walcowy. Widok z boku reduktora

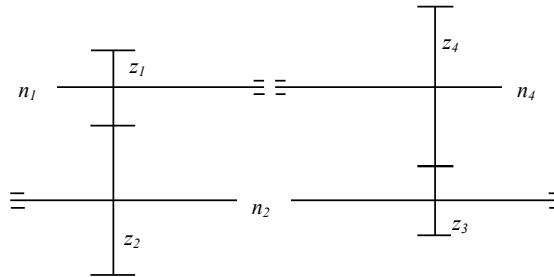
36	Wpust pryzmatyczny 8x7	3	PN-70/M-85005	
35	Wpust pryzmatyczny 14x9	1	PN-70/M-85005	
34	Łożysko stożkowe 30205A	2	PN-75/M-86220	
33	Łożysko stożkowe 30207A	2	PN-75/M-86220	
32	Łożysko stożkowe 30210A	2	PN-75/M-86220	
31	Śruba M6x20-5.6-B	12	PN-85/M-82101	
30	Pierścień uszczelniający A48x65x10	1	PN-72/M-86964	
29	Pierścień uszczelniający A24x40x10	1	PN-72/M-86964	
28	Śruba M6x15-5.6-B	4	PN-EN-24014	
27	Pokrywka wlewu oleju	1		S235
26	Tulejka wlewu oleju	1		S235
25	Korek A M12x1,5	1	PN-66/M-73124	
24	Śruba M12x75-5.6-B	1	PN-85/M-82101	
23	Wskaźnik poziomu oleju	1		Plexiglas
22	Podkładka sprężysta 12,5	16	PN-77/M-82008	
21	Nakrętka M12-5-B	16	PN-86/M-82144	
20	Śruba M12x75-5.6-B	16	PN-85/M-82101	
19	Pokrywa 6	1		S235
18	Pokrywa 5	1		S235
17	Pokrywa 4	1		S235
16	Pokrywa 3	1		S235
15	Pokrywa 2	1		S235
14	Pokrywa 1	1		S235
13	Tuleja 4	1		S235
12	Tuleja 3	1		S235
11	Tuleja 2	1		S235
10	Tuleja 1	1		S235
9	Koło zębate z=99	1		16MNCr5
8	Koło zębate z=32	1		16MNCr5
7	Koło zębate z=90	1		16MNCr5
6	Koło zębate z=20	1		16MNCr5
5	Walek wyjściowy	1		E360
4	Walek pośredni	1		16MNCr5
3	Walek wejściowy	1		16MNCr5
2	Płyta główna	1		EN-GJL-300
1	Korpus	1		EN-GJL-300
Nr	Nazwa	Ilość	Nr normy	Materiał
Państwowa Uczelnia Zawodowa we Włocławku		Konstruował		Mariusz Gapiński
		Rysował		Mariusz Gapiński

Rws. 11.01. c). Reduktor dwustopniowy walcowy. Specyfikacja części reduktora wraz z materiałami

Zadanie projektowe nr 11.2.

Zaprojektować reduktor dwustopniowy walcowy o zębach prostych współosiowy (wg schematu) dla następujących danych: przenoszona moc $N = 16$ kW, wejściowa prędkość obrotowa $n_1 = 720$ obr/min, przełożenie całkowite $u = 15,7$ a wymagany czas pracy 10 lat po 8h/dziennie. Na wałku wejściowym zastosować łożyska kulkowe skośne odmiany średniej a na pozostałych łożyska stożkowe (szczegółoły doboru łożysk pominąć).

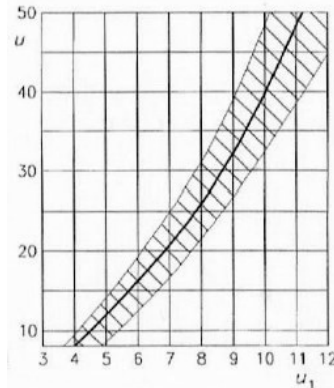
Rys. 11.8. Schemat kinematyczny reduktora

Rozwiązanie

1. Rozkład (podział) przełożenia w przekładniach wielostopniowych.

Z rysunku 11.9 przyjęto $u_{12} = 5,8$

$$u_{34} = \frac{u}{u_{12}} = \frac{15,7}{5,8} = 2,7$$

Rys. 11.9. Podział przełożeń w dwustopniowych przekładniach współosiowych [1]

2. Dobór materiałów na koła zębate, określenie naprężeń dopuszczalnych.

2.1. Dobór materiału na koła zębate – z literatury [1, 2] przyjęto na wszystkie koła reduktora stal do nawęglania utwardzaną dyfuzyjnie 16MnCr5 o twardości boku zęba 720 HV, dla której: $\sigma_{H\text{lim}} = 1630$ MPa i $\sigma_{F\text{lim}} = 480$ MPa.

2.2. Wstępne określenie naprężeń dopuszczalnych: $\sigma_{H P} = 0,8 \cdot \sigma_{H \text{ lim}} = 0,8 \cdot 1630 = 1304 \text{ MPa}$,
 $\sigma_{FP} = 0,6 \cdot \sigma_{F \text{ lim}} = 0,6 \cdot 480 = 288 \text{ MPa}$.

3. Obliczenia przekładni z_1 - z_2 .

3.1. Obliczenia kinematyczne przekładni z_1 - z_2 .

3.1.1. Wstępne ustalenie średnicy podziałowej d_1 zębника (mniejszego koła przekładni).

Dla stałych kół o zębach prostych, gdy $z_1 > 14$:

$$d_1 = 16240 \sqrt[3]{\frac{NK_H}{K\sigma_{HP}^2 n_1} \frac{u_{12} + 1}{u_{12}}}$$

Dla wstępnych obliczeń przyjęto: współczynnik szerokości wieńca $K = 1$, współczynnik nacisków stykowych K_H równy współczynnikowi zastosowania K_A ($K_A = 1.5$ z tablicy 11.1 - p. 3.1.1 zad. 11.1).

$$d_1 = 16240 \sqrt[3]{\frac{16 * 1,5}{1 * 1304^2 * 720} \frac{5,8 + 1}{5,8}} = 46,17 \text{ mm}$$

3.1.2. Wstępne określenie odległości osi kół zębatych a_{12} :

$$a_{12} = \frac{d_1}{2} \cdot (1 + u_{12}) = \frac{46,2}{2} \cdot (1 + 5,8) = 156,98 \text{ mm}$$

wg PN-93/M-88525 przyjęto $a_{w12} = 165 \text{ mm}$.

3.1.3. Ponowne określenie średnicy podziałowej d_1 zębника dla przyjętej znormalizowanej odległości osi:

$$d_1 = \frac{2 \cdot a_{w12}}{1 + u_{12}} = \frac{2 \cdot 156,98}{1 + 5,8} = 46,17 \text{ mm}$$

3.1.4. Obliczenie wartości modułu.

Zgodnie z tabelą 11.2 zadania 11.1 p. 3.1.5. przyjęto liczbę zębów zębника $z_1 = 16$ i obliczono moduł:

$$m_{12} = m_{n1} = \frac{d_1}{z_1} = \frac{46,17}{16} = 2,88 \text{ mm}$$

wg PN-ISO 54:2001 przyjęto znormalizowaną wartość $m_{1,2} = m_{nl} = 3 \text{ mm}$

3.1.5. Obliczenie liczby zębów koła z_2 :

$$z_2 = z_1 * u_{12} = 16 * 5,8 = 93$$

3.1.6. Obliczenie średnic podziałowych d_1 i d_2 :

$$d = z * m_n$$

$$d_1 = 16 * 3 = 48 \text{ mm}$$

$$d_2 = 93 * 3 = 279 \text{ mm}$$

3.1.7. Ponowne obliczenie odległości osi (rzeczywistej).

Dla zębów prostych:

$$a_{1,2} = 0,5(z_1 + z_2)m_n = 0,5*(16 + 93)*3 = 163,5 \text{ mm}$$

Przyjęto $a_{w1,2} = 165$ [mm]

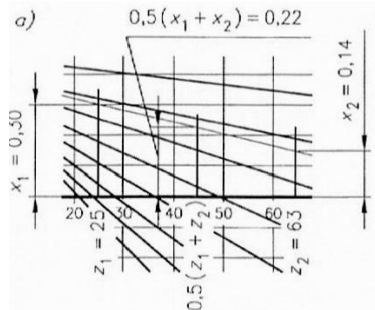
3.1.8. Określenie współczynników korekcji x_1 i x_2 kół z_1 i z_2 :

$$B_{r12} = \frac{a_{w1,2} - a_{1,2}}{a_{1,2}} = \frac{165 - 163,5}{163,5} = 0,009174$$

$$B_{p12} = B_{r12} \sqrt{1 + 7B_{r12}} = 0,009174 \sqrt{1 + 7 * 0,009174} = 0,009464$$

$$\Sigma x_{12} = x_1 + x_2 = 0,5B_p(z_1 + z_2) = 0,5 * 0,009464 * (16 + 93) = 0,5158$$

Do podziału współczynników korekcji wykorzystano ich zależność odwrotnie proporcjonalną do liczby zębów (rys. 11.10).

Rys. 11.10. Podział współczynników korekcji zależnością odwrotnie proporcjonalną do liczby zębów [1]

$$x_1 = (x_1 + x_2) \frac{z_2}{z_1 + z_2} = 0,5158 \frac{93}{16 + 93} = 0,4401$$

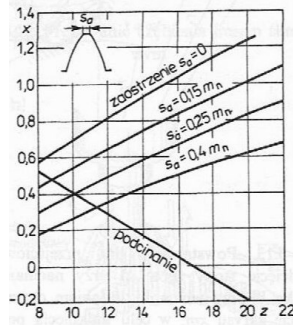
Z wykresu na rys. 11.11 stwierdzić można, iż nie występuje nadmierne zaostrenie zębów:

$$x_2 = \Sigma x - x_1 = 0,5158 - 0,4401 = 0,0757$$

Współczynnik skrócenia głowy zęba wyniesie:

$$k_{I2} = 0,5 (B_p - B_r)(z_1 + z_2) = 0,5*(0,009464 - 0,009174)(16 + 93) = 0,016 < 0,1$$

Ponieważ $k_{I2} < 0,1$, dlatego współczynnika nie uwzględniamy w dalszych obliczeniach.

Rys. 11.11. Możliwość zaostrowania i podcinania zębów spowodowane korekcją [1, 2]

3.1.9. Określenie wymiarów kół zębatych przekładni z_1 - z_2 (przyjęcie $y=1$ i $\alpha=20^\circ$):

$$h_a = m_{1,2}*(y + x)$$

$$h_{a1} = 3*(1 + 0,4401) = 4,32 \text{ mm}$$

$$h_{a2} = 3*(1+0,0757) = 3,23 \text{ mm}$$

$$d_a = z*m_{1,2} + 2*ha$$

$$d_{a1} = 16*3 + 2*4,32 = 56,64 \text{ mm}$$

$$d_{a2} = 93*3 + 2*3,23 = 285,46 \text{ mm}$$

$$d_b = d * \cos\alpha$$

$$d_{b1} = 48*\cos 20^\circ = 45,1 \text{ mm}$$

$$d_{b2} = 279*\cos 20^\circ = 262,17 \text{ mm}$$

$$r_{a1} = 0,5*56,64 = 28,32 \text{ mm}$$

$$r_{a2} = 0,5*285,46 = 142,73 \text{ mm}$$

$$r_{b1} = 0,5* 47,71 = 22,55 \text{ mm}$$

$$r_{b2} = 0,5*262,17 = 131,09 \text{ mm}$$

Szerokość wieńca:

$$b' \approx d_1 = 48 \text{ mm lub } b'' = \lambda * m_n$$

Po uwzględnieniu danych z tabeli 11.9 ostatecznie:

$$b_{12} = 48 \text{ mm}$$

Tabela 11.9. Wartości współczynnika szerokości wieńca [wg 1]

Wykonanie, łożyskowanie	λ_{max}
Bardzo dokładne wykonanie i łożyskowanie, sztywna obudowa i wały	30 ÷ 40
Średnio dokładne wykonanie, dobre łożyskowanie w skrzynkach	25
Średnio dokładne wykonanie, łożyskowanie w konstrukcjach stalowych	15
Wykonanie niezbyt dokładne, koła wysięgnikowe	10
Koła starannie odlewane i dość starannie łożyskowane	10

3.1.10. Obliczenie kąta przyporu po skorygowaniu przekładni z_1 - z_2 :

$$\cos \alpha_{w12} = \frac{a * \cos \alpha}{\alpha_{w12}} = \frac{163,5 * \cos 20^\circ}{165} = 0,9311$$

$$\alpha_{w12} = 21^\circ 39'$$

3.1.11. Obliczenie wskaźnika ząbienia przekładni z_1 - z_2 :

$$\varepsilon_{s12} = \frac{\sqrt{r_{a1}^2 - r_{b1}^2} + \sqrt{r_{a2}^2 - r_{b2}^2} - a_{w12} * \sin \alpha_{w12}}{\pi * m_{n1} * \cos \alpha} = 1,43 > 1,4$$

Wniosek: ząbienie przekładni jest poprawne.

3.2. Obliczenia wytrzymałościowe przekładni z_1 - z_2 .

3.2.1. Obliczenie momentów obrotowych M_1 zębnika i M_2 współpracującego z nim koła zębatego:

$$M_1 = 9550 \frac{N}{n_1} = 9550 \frac{16}{720} = 212,22 \text{ Nm}$$

$$M_2 = M_1 * u_1 = 212,22 * 5,8 \text{ Nm} = 1230,88 \text{ Nm}$$

3.2.2. Obliczenie nominalnej siły obwodowej P_{12} przekładni z_1 - z_2 :

$$P_{12} = \frac{2000 M_1}{d_1} = \frac{2000 * 212,22}{48} = 8842,5 \text{ N}$$

3.2.3. Obliczenie przybliżonej wartości prędkości rezonansowej n_{E112} i sprawdzenie warunku rezonansowego:

$$n_{E112} = 2,1 * 10^7 \frac{\cos\beta}{z_1^2 * m_{12}} * \frac{u_{12} + 1}{u_{12}} = 2,1 * 10^7 \frac{\cos 0}{16^2 * 3} * \frac{5,8 + 1}{5,8} = 32058 \text{ obr/min}$$

Spełniona jest zależność $n_1 = 720 \text{ obr/min} < 0,7 * n_{E112} = 22440 \text{ obr/min}$.

3.2.4. Obliczenie wskaźnika obciążenia jednostkowego q_{12}

$$q_{12} = \frac{P_{12} * K_A}{b_{12}} = \frac{8360,06 * 1,5}{48} = 276,33 \text{ N/mm}$$

3.2.5. Obliczenie prędkości obwodowej zębika v_1 :

$$v_1 = \frac{\pi * d_1 * n_1}{60000} = \frac{3,14 * 50,77 * 720}{60000} = 1,8 \text{ m/s}$$

3.2.6. Obliczenie wskaźnika prędkości przekładni W_{12} :

$$W_{12} = \frac{z_1 * v_1}{100} \sqrt{\frac{u_{12}^2}{u_{12}^2 + 1}} = \frac{16 * 1,8}{100} \sqrt{\frac{5,8^2}{5,8^2 + 1}} = 0,28 \text{ m/s}$$

3.2.7. Obliczenie współczynnika dynamicznego K_{v12} :

$$K_{v12} = 1 + \left(\frac{K_1}{q_{12}} + K_2 \right) W_{12}$$

Z tabeli 11.4 p. 3.2.7 zadanie 11.1, dla zębów prostych i 6 klasy dokładności wykonania koła przyjęto $K_1 = 14,9$ oraz $K_2 = 0,0193$.

$$K_{v12} = 1 + \left(\frac{14,9}{276,33} + 0,0193 \right) 0,28 = 1,02$$

3.2.8. Określenie współczynników eksploatacyjnych K_{Fa12} i K_{Ha12} :

Korzystając z tabeli 11.5 w p. 3.2.8 w zadaniu 11.1 określono wartość współczynników K_{Fa} i K_{Ha} dla utwardzonych zębów skośnych, klasy dokładności 6 i wartości obciążenia $q > 100 \text{ N/mm}$, współczynniki te przyjmują następujące wartości; $K_{Fa12} = 1$; $K_{Ha12} = 1$.

3.2.9. Obliczenie współczynnika nierównomierności rozkładu nacisku stykowych wzdłuż linii zęba $K_{H\beta 12}$:

$$K_{H\beta 12} = A_1 + 0,31 \left(\frac{b_{12}}{d_1} \right)^2 + A_2 * 10^{-4} * b_{12}$$

Z tabeli 11.6 w p. 3.2.9 w zadaniu 11.1 przyjęto: $A_1 = 1,05$ i $A_2 = 3,8$

$$K_{H\beta 12} = 1,05 + 0,31 \left(\frac{48}{48} \right)^2 + 3,8 * 10^{-4} * 48 = 1,38$$

3.2.10. Obliczenie współczynnika nierównomierności rozkładu obciążenia zginającego wzdłuż linii zęba $K_{F\beta 12}$.

a) Obliczenie wartości pomocniczej N_{F12} :

$$N_{F12} = \frac{\left(\frac{b_{12}}{h_{12}} \right)^2}{1 + \frac{b_{12}}{h_{12}} + \left(\frac{b_{12}}{h_{12}} \right)^2}$$

b) Wartość b/h wyznaczono z poniższego wzoru:

$$\frac{b_{12}}{h_{12}} = \frac{48}{2,25 * 3} = 7,11$$

$$N_{F12} = \frac{(7,11)^2}{1 + 7,11 + (7,11)^2} = 0,86$$

c) Obliczenie współczynnika $K_{F\beta}$:

$$K_{F\beta 12} = K_{H\beta 12}^{N_{F12}} = 1,38^{0,86} = 1,32$$

3.2.11. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa na nacisk stykowy.

3.2.11.1. Wyznaczenie współczynnika geometrii stykających się zębów Z_{H12} :

$$Z_{H12} = \sqrt{\frac{2}{\sin \alpha_w * \cos \alpha_w}} = \sqrt{\frac{2}{\sin 21,39^\circ * \cos 21,39^\circ}} = 2,43$$

3.2.11.2. Określenie współczynnika właściwości materiałów Z_{E12} z tabeli 11.7 p.3.2.11.2 w zadaniu 11.1:

$$Z_{E12} = 189,8 \text{ MPa}^{1/2}$$

3.2.11.3. Określenie współczynnika stopnia pokrycia $Z_{\epsilon 12}$:

$$Z_{\epsilon 12} = \sqrt{\frac{4 - \epsilon_{\alpha 12}}{3}} = \sqrt{\frac{4 - 1,43}{3}} = 0,91$$

3.2.11.4. Obliczenie współczynnika pochylenia linii śrubowej $Z_{\beta 12}$:

$$Z_{\beta 12} = \sqrt{\cos \beta} = \sqrt{\cos 0^\circ} = 1$$

3.2.11.5. Określenie współczynnika trwałości Z_{NT12} :

$$n_{t12} = 60n_1\tau$$

Ponieważ przekładnia pracuje 10 lat (360 dni w roku) przez 8h:

$$n_{t12} = 60 \cdot 720 \cdot 10 \cdot 360 \cdot 8 = 1,24 \cdot 10^9$$

korzystając z rysunku 11.3 p. 3.2.11.5 w zadaniu 11.1 wyznaczono wartość Z_{NT12}

$$Z_{NT12} = Y_{NT12} = 1,0$$

3.2.11.6. Określenie współczynnika smarowania Z_{L12} , chropowatości powierzchni Z_{I2R} i szybkości pracy przekładni Z_{V12} .

Dla kół docieranych lub szlifowanych, gdy $Rz \leq 4 \mu\text{m}$ $Z_{L12}Z_{I2R}Z_{V12} = 1$.

3.2.11.7. Określenie współczynnika twardości powierzchni.

Ponieważ $HB > 470 \text{ MPa}$, dlatego współczynnik $Z_{w12} = 1$.

3.2.11.8. Określenie współczynnika wielkości Z_{x12} .

Wartość odczytana z rysunku 11.4 p. 3.2.11.8 w zadaniu 11.1 - dla kół stalowych hartowanych powierzchniowo wynosi $Z_{x12} = 1$.

3.2.11.9. Obliczenie współczynnika bezpieczeństwa na nacisk stykowy S_{H12} :

$$S_{H12} = \frac{\sigma_{Hlim}}{Z_{H12}Z_{E12}Z_{\epsilon12}Z_{\beta12}\sqrt{\frac{P_{12}}{b_{12}d_1} \cdot \frac{u_{12} + 1}{u_{12}}}} \cdot \frac{Z_{NT12}Z_{L12}Z_{R12}Z_{v12}Z_{w12}Z_{x12}}{\sqrt{K_{A12}K_{v12}K_{H\beta12}K_{H\alpha12}}}$$

$$S_{H12} = \frac{1630}{2,43 \cdot 189,8 \cdot 0,91 \cdot 1 \cdot \sqrt{\frac{5,8+1}{5,8}} \sqrt{\frac{8842,5}{48 \cdot 48}}} \cdot \frac{1 \cdot 1 \cdot 1 \cdot 1}{\sqrt{1,5 \cdot 1,02 \cdot 1,38 \cdot 1}} = 1,3$$

3.2.11.10. Przyjęcie wartości S_{Hmin12} :

$$S_{Hmin12} = 1,1 \div 1,5$$

Przyjęto: $S_{Hmin12} = 1,2$.

3.2.11.11. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa:

$$S_{H12} = 1,3 > S_{Hmin12} = 1,2$$

Przekładnia z_1 - z_2 wytrzymuje naciski stykowe.

3.2.12. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa na zginanie S_{F12} :

3.2.12.1. Określenie współczynnika łącznego wpływu kształtu zęba i karbu
 $Y_{FS12} = Y_{Fa12} Y_{Sl2\alpha}$.

Z wykresu (rys. 11.5) p. 3.2.12.1 w zadaniu 11.1 wyznaczono wartość: $Y_{FS12} = Y_{Fa12} Y_{Sl2\alpha} = 4,12$.

3.2.12.2. Określenie współczynnika wrażliwości materiału na działanie karbu $Y_{\delta relT12}$:

$$Y_{\delta relT12} = 1,0 \text{ dla } q_s > 1,5$$

3.2.12.3. Określenie współczynnika pochylenia linii śrubowej $Y_{\beta12}$.

Przyjęto $\varepsilon_\beta = 1$ dla $\beta = 0^\circ$

$$Y_{\beta12} = 1 - \varepsilon_\beta \frac{\beta}{120} = 1 - 1 \frac{0}{120} = 1,0$$

3.2.12.4. Określenie współczynnika pokrycia Y_ε :

$$Y_{\varepsilon12} = 0,25 + \frac{0,75}{\varepsilon_\alpha} \cos^2 0 = 0,25 + \frac{0,75}{1,43} 1 = 0,77$$

3.2.12.5. Określenie współczynnika chropowatości $Y_{RrelT12}$:

Z wykresu (rys. 11.6) p. 3.2.12.5 w zadaniu 11.1 dla stali hartowanej (linia 2) i $Rz = 2 \mu\text{m}$ wyznaczono $Y_{RrelT12} = 1,05$.

3.2.12.6. Określenie współczynnika wielkości Y_{x12} .

Z wykresu (rys. 11.7) p. 3.2.12.6 w zadaniu 11.1 dla stali hartowanej (linia 2) i $m < 10 \text{ mm}$ wyznaczono $Y_{x12} = 1$.

3.2.12.7. Obliczenie współczynnika bezpieczeństwa na zginanie S_{F12} :

$$S_{F12} = \frac{\sigma_{Flim}}{\frac{P_{12}}{b_{12} m_{n1}} K_{A12} K_{v12} K_{F\beta12} K_{F\alpha12}} \cdot \frac{Y_{ST12} Y_{NT12} Y_{\delta relT12} Y_{RrelT12} Y_{x12}}{Y_{Fa12} Y_{S\alpha12} Y_{\varepsilon12} Y_{\beta12}}$$

$$S_{F12} = \frac{460}{\frac{8842,5}{48 \cdot 3} \cdot 1,5 \cdot 1,02 \cdot 1,32 \cdot 1} \cdot \frac{2 \cdot 1,2 \cdot 1 \cdot 1,05 \cdot 1}{4,12 \cdot 0,77 \cdot 1} = 2,88$$

3.2.12.8. Przyjęcie wartości S_{Fmin12} :

$$S_{Fmin12} = 1,5$$

3.2.12.9. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa:

$$S_{F12} = 2,88 \geq S_{Flim 12} = 1,5$$

Powyższa nierówność oznacza, iż zęby przekładni wytrzymują obciążenia na zginanie.

3.3. Sprawdzenie zębów przekładni z_1 - z_2 na zagrzanie.

3.3.1. Obliczenie mocy tarcia N_T dla $\alpha = 20^\circ$:

$$N_{T12} = \frac{N(1 + \frac{1}{u_{12}})}{7z_1} = \frac{16 \cdot (1 + \frac{1}{5,8})}{7 \cdot 16} = 0,167 \text{ kW}$$

3.3.2. Obliczenie współczynnika pewności na zgrzewanie:

$$x_{T12} = \frac{z_1 m_n b}{1000 N_T} = \frac{16 \cdot 3 \cdot 48}{1000 \cdot 0,167} = 13,8$$

3.3.3. Sprawdzenie warunku na zagrzanie:

$$X_{T12} = 13,8 \geq x_{Tmin} = 1$$

Przekładnia z dużym zapasem jest odporna na zagrzanie.

4. Obliczenia przekładni z_3 - z_4 .

4.1. Obliczenia kinematyczne przekładni z_3 - z_4 .

4.1.1. Obliczenie prędkości obrotowej zębnika (mniejszego koła przekładni):

$$n_3 = n_2 = \frac{n_1}{u_{1,2}} = \frac{720}{5,8} = 124,14 \text{ obr/min}$$

4.1.2. Wstępne ustalenie średnicy podziałowej d_3 zębnika (mniejszego koła przekładni).

Dla stalowych kół o zębach prostych, gdy $z_3 > 14$ oraz dla wstępnych obliczeń przyjęto: współczynnik szerokości wieńca $K = 1$, współczynnik nacisków stykowych K_H równy współczynnikowi zastosowania K_A ($K_A = 1,5$ z tabeli 11.1 - p. 3.1.1 w zadaniu 11.1).

$$d_3 = 16240 \sqrt[3]{\frac{NK_H}{K\sigma_{HP}^2 n_3} \frac{u_{34} + 1}{u_{34}}} = 16240 \sqrt[3]{\frac{16 \cdot 1,5}{1 \cdot 1304^2 \cdot 124,14} \frac{2,7 + 1}{2,7}} = 87,39 \text{ mm}$$

4.1.3. Wstępne określenie odległości osi kół zębatych a_{34} :

$$a_{34} = \frac{d_3}{2} \cdot (1 + u_{34}) = \frac{87,39}{2} \cdot (1 + 2,7) = 161,67 \text{ mm}$$

przyjęto $a_{w34} = 165 \text{ mm}$.

4.1.4. Ponowne określenie średnicy podziałowej d_3 zębника dla przyjętej znormalizowanej odległości osi:

$$d_3 = \frac{2 \cdot a_{w34}}{1 + u_{34}} = \frac{2 \cdot 165}{1 + 2,7} = 89,19 \text{ mm}$$

4.1.5. Obliczenie wartości modułu.

Zgodnie z tabelą 11.2 w zadaniu 11.1 p. 3.1.4. przyjęto liczbę zębów zębника $z_3 = 18$ i obliczono moduł:

$$m_{34} = m_{n3} = \frac{d_3}{z_3} = \frac{89,19}{18} = 4,955 \text{ mm}$$

wg PN-ISO 54:2001 przyjęto znormalizowaną wartość $m_{34} = m_{n3} = 5 \text{ mm}$

4.1.6. Obliczenie liczby zębów koła z_4 :

$$z_4 = z_3 \cdot u_{34} = 18 \cdot 2,7 \approx 48$$

4.1.7. Obliczenie średnic podziałowych d_3 i d_4 :

$$d = z \cdot m_n$$

$$d_3 = 18 \cdot 5 = 90 \text{ mm}$$

$$d_4 = 48 \cdot 5 = 240 \text{ mm}$$

4.1.8. Ponowne obliczenie odległości osi a_{w34} (rzeczywistej).

Dla zębów prostych:

$$a_{34} = 0,5(z_3 + z_4)m_{n3} = 0,5(18 + 48) \cdot 5 = 165,0 \text{ mm}$$

Przyjęto $a_{w34} = 165 \text{ [mm]} = a_{w12}$

Przekładnia nie wymaga korekcji $x_f = x_2 = 0$.

4.1.9. Określenie wymiarów kół zębatych przekładni z_3 - z_4 (przyjęcie $y = 1$ i $\alpha = 20^\circ$):

$$h_a = m_{34} \cdot (y + x)$$

$$h_{a3} = 5 \cdot (1 + 0) = 5,0 \text{ mm}$$

$$h_{a4} = 5 \cdot (1 + 0) = 5,0 \text{ mm}$$

$$d_a = z \cdot m_{34} + 2 \cdot h_a$$

$$d_{a3} = 18 \cdot 5 + 2 \cdot 5 = 100,0 \text{ mm}$$

$$d_{a4} = 48 \cdot 5 + 2 \cdot 5 = 250,0 \text{ mm}$$

$$d_b = d \cdot \cos\alpha$$

$$d_{b3} = 90 \cdot \cos 20^\circ = 84,57 \text{ mm}$$

$$d_{b4} = 240 \cdot \cos 20^\circ = 225,52 \text{ mm}$$

$$r_{a3} = 0,5 \cdot 100,0 = 50,0 \text{ mm}$$

$$r_{a4} = 0,5 \cdot 250,0 = 125,0 \text{ mm}$$

$$r_{b3} = 0,5 \cdot 47,71 = 42,28 \text{ mm}$$

$$r_{b4} = 0,5 \cdot 262,17 = 112,76 \text{ mm}$$

Szerokość wieńca:

$$b' \approx d_3 = 90 \text{ mm} \text{ lub } b'' = \lambda \cdot m_n$$

Ostatecznie, w zgodzie z tabelą 11.9 w p. 3.1.4 w zadaniu 11.1 przyjęto:

$$b_{34} = 90 \text{ mm}$$

4.1.10. Obliczenie kąta przyporu (nie było korekcy przekładni z_3 - z_4):

$$\alpha_{w34} = \alpha = 20^\circ$$

4.1.11. Obliczenie wskaźnika zazębienia przekładni z_3 - z_4 :

$$\varepsilon_{s34} = \frac{\sqrt{r_{a3}^2 - r_{b3}^2} + \sqrt{r_{a4}^2 - r_{b4}^2} - a_{w34} \cdot \sin\alpha_{w34}}{\pi \cdot m_{n3} \cdot \cos\alpha} = 1,64 > 1,4$$

Wniosek: zazębienie przekładni jest poprawne.

4.2. Obliczenia wytrzymałościowe przekładni z_3 - z_4 .

4.2.1. Obliczenie momentów obrotowych M_3 zębnika i M_4 współpracującego z nim koła zębatego:

$$M_3 = M_2 = 9550 \frac{N}{n_3} = 9550 \frac{16}{124,13} = 1231,0 \text{ Nm}$$

$$M_4 = M_3 \cdot u_{34} = 1230,88 \cdot 2,7 \text{ Nm} = 3323,6 \text{ Nm}$$

4.2.2. Obliczenie nominalnej siły obwodowej P_{34} przekładni z_3 - z_4 :

$$P_{34} = \frac{2000 M_3}{d_3} = \frac{2000 \cdot 1231}{90} = 27355 \text{ N}$$

4.2.3. Obliczenie przybliżonej wartości prędkości rezonansowej n_{E134} i sprawdzenie warunku rezonansowego:

$$n_{E134} = 2,1 * 10^7 \frac{\cos\beta}{z_3^2 * m_{34}} * \frac{u_{34} + 1}{u_{34}} = 2,1 * 10^7 \frac{\cos 0}{18^2 * 5} * \frac{2,7 + 1}{2,7} = 17764 \text{ obr/min}$$

Spełniona jest zależność $n_3 = 214 \text{ obr/min} < 0,7 * n_{E134} = 12435 \text{ obr/min}$

4.2.4. Obliczenie wskaźnika obciążenia jednostkowego q_3 :

$$q_3 = \frac{P_{34} * K_A}{b_{34}} = \frac{27355 * 1,5}{90} = 455,9 \text{ N/mm}$$

4.2.5. Obliczenie prędkości obwodowej zębika v_3 :

$$v_3 = \frac{\pi * d_3 * n_3}{60000} = \frac{3,14 * 90 * 214,13}{60000} = 0,58 \text{ m/s}$$

4.2.6. Obliczenie wskaźnika prędkości przekładni W_{34} :

$$W_{34} = \frac{z_3 * v_3}{100 \sqrt{u_{34}^2}} = \frac{18 * 0,58}{100 \sqrt{2,7^2 + 1}} = 0,1 \text{ m/s}$$

4.2.7. Obliczenie współczynnika dynamicznego K_{v34} :

$$K_{v34} = 1 + \left(\frac{K_1}{q_3} + K_2 \right) W_{34}$$

Z tabeli 11.4 p. 3.2.7 zadania 11.1, dla zębów prostych i 6 klasy dokładności wykonania koła przyjęto $K_1 = 14,9$ oraz $K_2 = 0,0193$.

$$K_{v34} = 1 + \left(\frac{14,9}{455,9} + 0,0193 \right) 0,1 = 1,01$$

4.2.8. Określenie współczynników eksploatacyjnych K_{F34} i K_{H34} .

Korzystając z tabeli 11.5, p.3.2.8 w zadaniu 11.1 określono wartość współczynników K_{F34} i K_{H34} dla utwardzonych zębów skośnych, klasy dokładności 6 i wartości obciążenia $q_{34} > 100 \text{ N/mm}$, współczynniki te przyjmują następujące wartości; $K_{Fa34} = 1$; $K_{Ha34} = 1$.

4.2.9. Obliczenie współczynnika nierównomierności rozkładu nacisku stykowych wzdłuż linii zęba $K_{H\beta34}$:

$$K_{H\beta34} = A_1 + 0,31 \left(\frac{b_{34}}{d_3} \right)^2 + A_2 * 10^{-4} * b_{34}$$

Z tabeli 11.6, p.3.2.9 w zadaniu 11.1 przyjęto: $A_1 = 1,05$ i $A_2 = 3,8$:

$$K_{H\beta} = 1,05 + 0,31 * \left(\frac{90}{90}\right)^2 + 3,8 * 10^{-4} * 48 = 1,39$$

4.2.10. Obliczenie współczynnika nierównomierności rozkładu obciążenia zginającego wzdłuż linii zęba $K_{F\beta 34}$.

a) Obliczenie wartości pomocniczej N_{F34} :

$$N_{F34} = \frac{\left(\frac{b_{34}}{R_{34}}\right)^2}{1 + \frac{b_{34}}{h_{34}} + \left(\frac{b_{34}}{h_{34}}\right)^2}$$

b) Wartość b/h wyznaczono z poniższego wzoru:

$$\frac{b_{34}}{h_{34}} = \frac{90}{2,25 * 5} = 8,0$$

$$N_{F34} = \frac{(8)^2}{1 + 8 + (8)^2} = 0,88$$

c) Obliczenie współczynnika $K_{F\beta 34}$:

$$K_{F\beta 34} = K_{H\beta 34}^{N_{F34}}$$

$$K_{F\beta 34} = 1,39^{0,88} = 1,34$$

4.2.11. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa na nacisk stykowy.

4.2.11.1. Wyznaczenie współczynnika geometrii stykających się zębów Z_{H34} :

$$Z_{H34} = \sqrt{\frac{2}{\sin\alpha_w * \cos\alpha_w}} = \sqrt{\frac{2}{\sin 20^\circ * \cos 20^\circ}} = 2,49$$

4.2.11.2. Określenie współczynnika właściwości materiałów Z_{E34} z tabeli 11.7 w p. 3.2.11.2 zadania 11.

$$Z_{E34} = 189,8 \text{ MPa}^{1/2}$$

4.2.11.3. Określenie współczynnika stopnia pokrycia $Z_{\epsilon 34}$:

$$Z_{\epsilon 34} = \sqrt{\frac{4 - \epsilon_{\alpha 34}}{3}} = \sqrt{\frac{4 - 1,64}{3}} = 0,89$$

4.2.11.4. Obliczenie współczynnika pochylenia linii śrubowe $Z_{\beta 34}$:

$$Z_{\beta 34} = \sqrt{\cos\beta} = \sqrt{\cos 0^\circ} = 1$$

4.2.11.5. Określenie współczynnika trwałości Z_{NT34} :

$$n_{t34} = 60n_3\tau$$

Ponieważ przekładnia pracuje 10 lat (360 dni w roku) przez 8h:

$$n_{t34} = 60 * 214,13 * 10 * 360 * 8 = 2,14 * 10^8$$

Korzystając z rysunku 11.3, p. 3.2.11.5 w zadaniu 11.1 wyznaczono wartość Z_{NT34}

$$Z_{NT34} = Y_{NT34} = 1,0$$

4.2.11.6. Określenie współczynnika smarowania Z_{L34} , chropowatości powierzchni Z_{R34} i szybkości pracy przekładni Z_{V34} .

Dla kół docieranych lub szlifowanych, gdy $Rz \leq 4 \mu\text{m}$ $Z_{L34}Z_{R34}Z_{V34} = 1$.

4.2.11.7. Określenie współczynnika twardości powierzchni.

Ponieważ $HB > 470 \text{ MPa}$, dlatego współczynnik $Z_{w34} = 1$.

Odczytana z rysunku 11.4, p. 3.2.11.8 w zadaniu 11.1 - dla kół stalowych hartowanych powierzchniowo wynosi $Z_{x34} = 1$.

4.2.11.8. Obliczenie współczynnika bezpieczeństwa na nacisk stykowy S_{H34} :

$$S_{H34} = \frac{\sigma_{Hlim}}{Z_{H34}Z_{E34}Z_{\epsilon34}Z_{\beta34}\sqrt{\frac{P_{34}}{b_{34}d_3} \cdot \frac{u_{34} + 1}{u_{34}}}} \cdot \frac{Z_{NT34}Z_{L34}Z_{R34}Z_{V34}Z_{W34}Z_{x34}}{\sqrt{K_{A34}K_{V34}K_{H\beta34}K_{H\alpha34}}}$$

$$S_{H34} = \frac{1630}{2,49 * 189,8 * 0,89 * 1 \sqrt{\frac{2,7+1}{2,7}} \sqrt{\frac{27355}{90 * 90}}} * \frac{1 * 1 * 1 * 1}{\sqrt{1,5 * 1,01 * 1,39 * 1}} = 1,2$$

4.2.11.9. Przyjęcie wartości S_{Hlim34} :

$$S_{Hmin34} = 1,1 \div 1,5$$

Przyjęto: $S_{Hmin34} = 1,1$.

4.2.11.10. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa:

$$S_{H34} = 1,2 > S_{Hmin34} = 1,1$$

Wniosek: przekładnia z_3 - z_4 wytrzymałe naciski stykowe.

4.2.12. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa na zginanie S_{F34} .

4.2.12.1. Określenie współczynnika łącznego wpływu kształtu zęba i karbu $Y_{FS} = Y_{Fa}Y_{Sa}$.

Z wykresu (rys. 11.5) p. 3.2.12.1 w zadaniu 11.1 wyznaczono wartość: $Y_{FS34} = Y_{Fa}Y_{Sa} = 4,12$.

4.2.12.2. Określenie współczynnika wrażliwości materiału na działanie karbu $Y_{\delta relT34}$:

$$Y_{\delta relT34} = 1,0 \text{ dla } q_s > 1,5$$

4.2.12.3. Określenie współczynnika pochylenia linii śrubowej $Y_{\beta34}$:

Przyjęto $\varepsilon_\beta = 1$ dla $\beta = 0^\circ$

$$Y_{\beta34} = 1 - \varepsilon_\beta \frac{\beta}{120} = 1 - 1 \frac{0}{120} = 1,0$$

4.2.12.4. Określenie współczynnika pokrycia $Y_{\varepsilon34}$:

$$Y_{\varepsilon34} = 0,25 + \frac{0,75}{\varepsilon_\alpha} \cos^2 0 = 0,25 + \frac{0,75}{1,64} 1 = 0,71$$

4.2.12.5. Określenie współczynnika chropowatości $Y_{RrelT34}$.

Z wykresu (rys. 11.6) p. 3.2.12.5 w zadaniu 11.1 dla stali hartowanej (linia 2) i $Rz = 2 \mu\text{m}$ wyznaczono $Y_{RrelT34} = 1,05$.

4.2.12.6. Określenie współczynnika wielkości Y_{x34} .

Z wykresu (rys. 11.7) p. 3.2.12.6 w zadaniu 11.1, dla stali hartowanej (linia 2) i $m < 10 \text{ mm}$ wyznaczono $Y_{x34} = 1$.

4.2.12.7. Obliczenie współczynnika bezpieczeństwa na zginanie S_{F34} :

$$S_{F34} = \frac{\sigma_{Flim}}{\frac{P}{bm_n} K_{A34} K_{v34} K_{F\beta34} K_{F\alpha34}} \cdot \frac{Y_{ST34} Y_{NT34} Y_{\delta relT34} Y_{RrelT34} Y_{x34}}{Y_{Fa34} Y_{Sa34} Y_{\varepsilon34} Y_{\beta34}}$$

$$S_{F34} = \frac{460}{\frac{27355}{90 \cdot 5} \cdot 1,5 \cdot 1,01 \cdot 1,32 \cdot 1} \cdot \frac{2 \cdot 1 \cdot 1 \cdot 1,05 \cdot 1}{4,12 \cdot 0,71 \cdot 1} = 2,69$$

4.2.12.8 Przyjęcie wartości S_{Fmin34} :

$$S_{Fmin34} = 1,5$$

4.2.12.9 Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa:

$$S_{F34} = 2,69 \geq S_{Fmin34} = 1,5$$

Powyższa nierówność oznacza, iż zęby przekładni z_3 - z_4 wytrzymują obciążenia na zginanie.

4.3. Sprawdzenie zębów przekładni z_3 - z_4 na zagrzenie.

4.3.1. Obliczenie mocy tarcia N_{T34} dla $\alpha = 20^\circ$:

$$N_{T34} = \frac{N(1 + \frac{1}{u_{34}})}{7z_3} = \frac{16 \cdot (1 + \frac{1}{2,7})}{7 \cdot 18} = 0,17 \text{ kW}$$

4.3.2. Obliczenie współczynnika pewności na zagrzenie x_{T34} :

$$x_{T34} = \frac{z_3 m_{n3} b}{1000 N_T} = \frac{18 \cdot 5 \cdot 90}{1000 \cdot 0,17} = 46,55$$

4.3.3. Sprawdzenie warunku na zagrzenie:

$$x_{T34} = 46,55 \geq x_{Tmin} = 1$$

Przekładnia z dużym zapasem jest odporna na zagrzenie.

5. Dobór rodzaju smarowania:

Tabela 11.10. Rodzaje smarowania w zależności od v [2]

v [m/s]	System smarowania
do 0,8	Smar plastyczny
0,8 ÷ 4,0	Smar plastyczny - przy małych liczbach obrotów Przez zanurzenie - przy dużych liczbach obrotów
4,0 ÷ 12,0	Przez zanurzenie
ponad 12	Przez natryskiwanie

Dla $v = 1,8$ m/s przyjęto smarowanie przez zanurzenie.

6. Dobór lepkości oleju:

$$C = \frac{P_{34}}{10bp_t} = \frac{P_{34} \cos\beta}{10b\pi m_n}$$

$$c = \frac{27355 \cdot \cos 0^\circ}{10 \cdot 90 \cdot 3,14 \cdot 5} = 1,94$$

Tabela 11.11. Dobór lepkości oleju przekładniowego [wg 2]

v [m/s]	$c < 0,4$	$c = 0,4 \div 1,0$	$c > 1,0$
do 2	12	20	30
2 ÷ 6	8	12	20
6 ÷ 12	6	8	12

Z tabeli powyżej przyjęto lepkość oleju $\eta = 30^\circ E_{50}$.

7. Obliczenie przybliżonych wartości średnic wałków d_w w miejscu osadzenia kół zębatych (z warunku wytrzymałościowego na skręcanie) oraz przyjęcie tych średnic.

Dobrano materiał na wały: wejściowy stal 16MnCr5 dla której $k_{sj} = 145$ [MPa], a na pozostałe stal St7 (E360), dla której $k_{sj} = 85$ [MPa]:

$$\tau = \frac{M_s}{W_o} = \frac{16 \cdot M_s}{\pi \cdot d_w^3} \leq k_{sj}$$

$$d_w \geq \sqrt[3]{\frac{16 \cdot M_s}{\pi \cdot k_{sj}}}$$

$$d_{w1} \geq \sqrt[3]{\frac{16 \cdot 212220}{\pi \cdot 145}} = 19,53 \text{ mm}$$

$$d_{w1} = 19,53 + 5 + 3,5 = 28,03 \text{ mm}$$

$$d_{w2} = d_{w3} \geq \sqrt[3]{\frac{16 \cdot 1230880}{\pi \cdot 85}} = 41,93 \text{ mm}$$

$$d_{w2} = d_{w3} = 41,93 + 5 + 5 = 51,93 \text{ mm}$$

$$d_{w4} \geq \sqrt[3]{\frac{16 \cdot 3323600}{\pi \cdot 85}} = 58,40 \text{ mm}$$

$$d_{w4} = 58,4 + 5 + 5,5 = 68,9 \text{ mm}$$

Do obliczonych średnic wałków dodane zostało 5 mm, aby wytrzymały przeciężenia pochodzące od momentów zginających oraz dodane wartości głębokości rowków wpustowych.

Przyjęcie znormalizowanych wartości średnic.

Ponieważ dla wałka wejściowego różnica średnic wrębów zębnika i wałka jest niewielka (ok. 8 mm), zaprojektowano koło z_1 jednolite z wałkiem (uzębienie nacięte bezpośrednio na wałku). Przyjęte średnice wałków wynoszą odpowiednio: $d_{w1} = 35$ [mm], $d_{w2} = d_{w3} = 55$ [mm], $d_{w4} = 70$ [mm].

8. Obliczenie i dobór wpustów:

Dla wpustów ze stali St7 (E360) $p_{dop} = 120$ MPa.

a) Dla wałka wejściowego zastosowano wpust 6x6 umieszczony na średnicy $d_{w1} = 35$ mm.

Obliczenie siły obwodowej P_I działającej na wpust:

$$P_1 = \frac{2 \cdot M_{s1}}{d_{wp1}} = \frac{2 \cdot 212,22}{0,025} = 16978 \text{ N}$$

Obliczenie długości l_1 wpustu:

$$l_1 = \frac{P_1}{p_{dop} \cdot s_{21}} + b_1 = \frac{16978}{120 \cdot 3,5} + 6 = 46,42 \text{ mm}$$

Przyjęto wpust: 6 x 6 x 48.

b) Dla wałka d_2/d_3 zastosowano wpusty 10x8 skojarzony z piastą koła z_2 o średnicy $d_{w2} = 55$ mm.

Obliczenie siły obwodowej $P_2 = P_3$ działającej na wpusty:

$$P_2 = P_3 = \frac{2 \cdot M_{s2}}{d_2} = \frac{2 \cdot 1230,88}{0,055} = 44759 \text{ N}$$

Obliczenie długości $l_2 = l_3$ wpustów:

$$l_2 = l_3 = \frac{P_2}{p_{dop} \cdot s_{22}} + b_2 = \frac{44759}{120 \cdot 5} + 10 = 84,6 \text{ mm}$$

Przyjęto wpust: 10 x 8 x 85.

c) Dla wałka wyjściowego zastosowano wpust 14x10.

Obliczenie siły obwodowej P_4 działającej na wpust umieszczony na średnicy $d_{w3} = 70$ mm.

$$P_4 = \frac{2 \cdot M_{s4}}{d_2} = \frac{2 \cdot 3323,6}{0,070} = 94960 \text{ N}$$

Obliczenie długości l_4 wpustu:

$$l_4 = \frac{P}{p_{dop} \cdot s_2} + b_4 = \frac{94960}{120 \cdot 2 \cdot 5,5} + 14 = 85 \text{ mm}$$

Przyjęto wpust: 14 x 10 x 85.

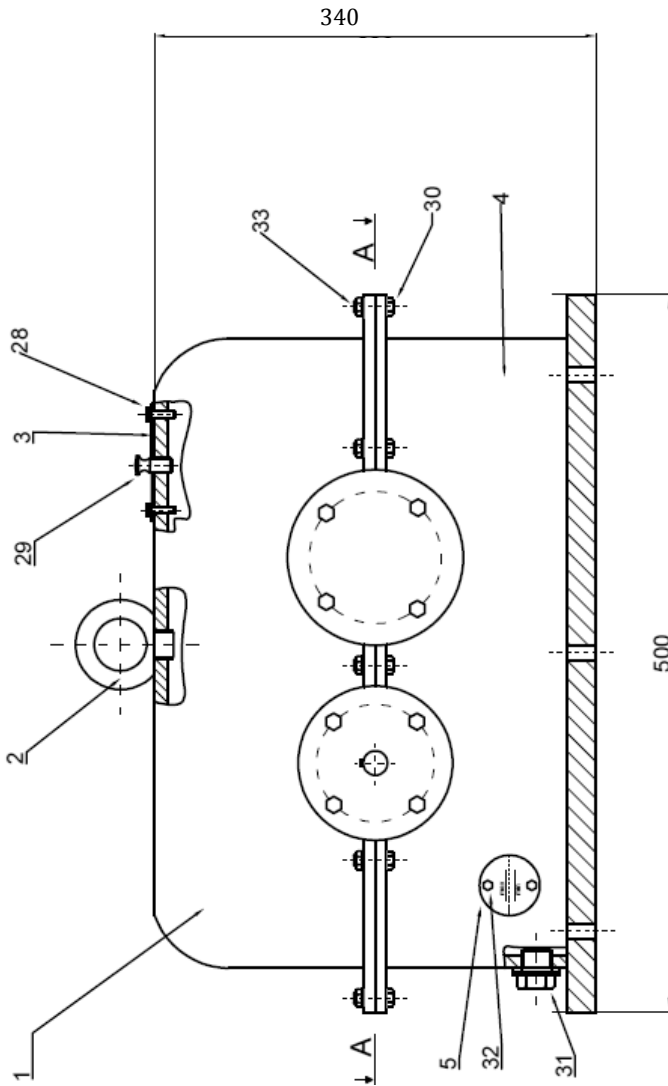
9. Przyjęcie typów łożysk.

Wykorzystując metodyki działań takie jak w zadaniach rozdziałów 7 i 8, a także względy konstrukcyjne wyznaczono oraz przyjęto następujące typy łożysk:

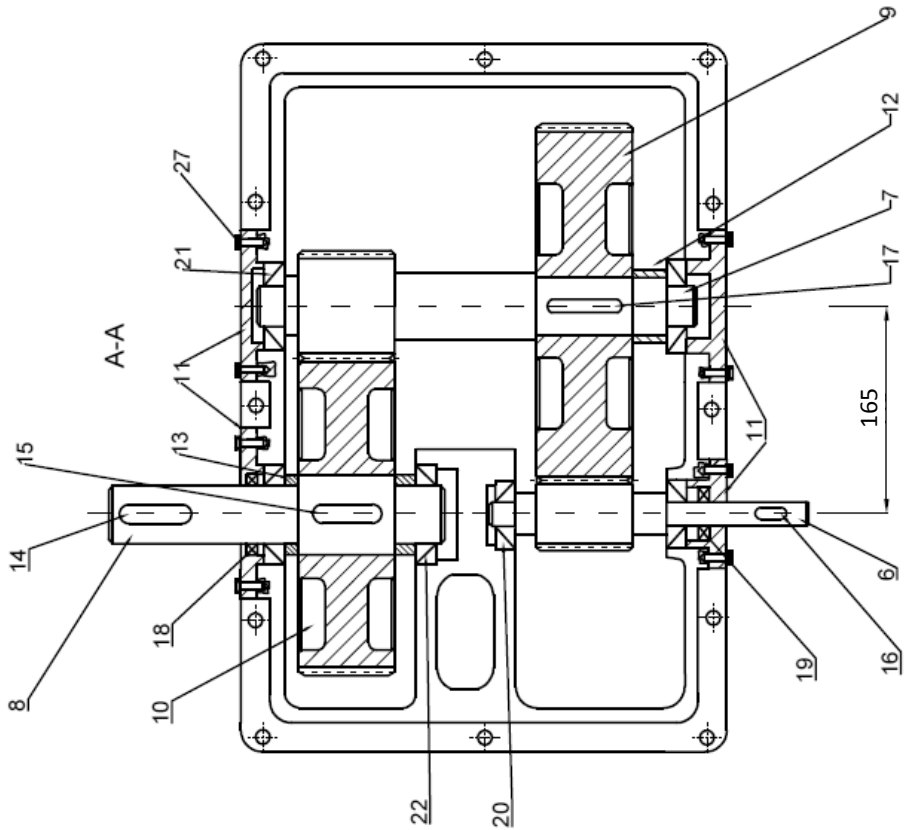
- a) na wałku wejściowym łożyska typu: 30205,
- b) na wałku pośrednim łożyska typu: 30308,
- c) na wałku wyjściowym łożyska typu: 30310.

10. Rysunek złożeniowy reduktora.

Ze względu na duży format i pożądaną lepszą czytelność, rysunek reduktora podzielono na trzy fragmenty zamieszczone na stronach 164 ÷ 166 (Rww. 11.2. a, b c).

Rww. 11.2. a). Reduktor walcowy współosiowy. Widok z boku

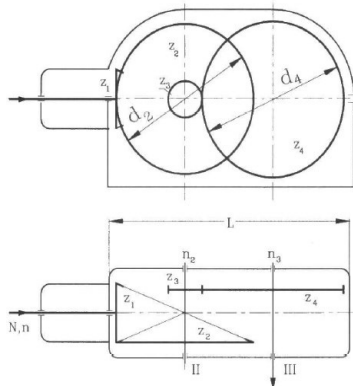
Rww. 11.2. b). Reduktor walcowy współosiowy. Przekrój płaszczyzną przechodzącą przez osie wałków redukcyjnych

33	Nakrętka M10	16	PN-EN 24032	
32	Śruba M4	2	PN-EN ISO 4014	
31	Korek A M16x1,5	1	PN-66/M-73124	
30	Śruba M10x25	16	PN-EN ISO 4014	
29	Odpowietrznik	1	PN-EN ISO106282005	
28	Śruba M6x10	4	PN-EN ISO 4014	
27	Śruba M6x15	16	PN-EN ISO 4014	
26				
25				
24				
23				
22	Łożysko stożkowe 30310	2	PN-75/M-86220	
21	Łożysko stożkowe 30308	2	PN-75/M-86220	
20	Łożysko stożkowe 30205	2	PN-75/M-86220	
19	Pierścień uszczelniający A25x47x7	1	PN-72/M-86964	
18	Pierścień uszczelniający A50x70x10	1	PN-72/M-86964	
17	Wpust pryzmatyczny 10x8x85	1	PN-70/M-85005	E360
16	Wpust pryzmatyczny 6x6x40	1	PN-70/M-85005	E360
15	Wpust pryzmatyczny 14x10x85	1	PN-70/M-85005	E360
14	Wpust pryzmatyczny 14x10x85	1	PN-70/M-85005	E360
13	Tuleja dystansowa 2	1		S235
12	Tuleja dystansowa 1	1		S235
11	Pokrywa 1, 2, 3, 4	4		S235
10	Koło zębate z = 48	1		16MnCr5
9	Koło zębate z = 93	1		16MnCr5
8	Wałek wyjściowy	1		E360
7	Wałek pośredni	1		E360
6	Wałek wejściowy	1		16MnCr5
5	Wskaźnik oleju	1		Plexiglas
4	Korpus dolny	1		EN-GJL-250
3	Pokrywa 1	1		S235
2	Uchwyt	1		S235
1	Korpus górny	1		EN-GJL-250
Nr	Nazwa	Ilość	Nr normy	Materiał
Państwowa Uczelnia Zawodowa we Włocławku		Konstruował	Dawid Chmielewski	
		Rysował	Dawid Chmielewski	

Rww. 11.2. c). Reduktor walcowy współosiowy. Specyfikacja części reduktora wraz z materiałami

Zadanie projektowe nr 11.3.

Zaprojektować reduktor dwustopniowy stożkowo-walcowy (wg schematu) dla następujących danych: przenoszona moc $N=10$ kW, wejściowa prędkość obrotowa $n_1 = 970$ obr/min, całkowite przełożenie $u = 12$, czas pracy $\tau = 58400$ h (10 lat 16h/dobę).

Rys. 11.12. Schemat kinematyczny reduktora

Rozwiązanie

1. Podział przełożeń w przekładniach:

$$u = u_{12} \cdot u_{34} = 12$$

Przyjęto przełożenia: dla przekładni stożkowej $u_{12} = 4,0$; dla przekładni walcowej $u_{34} = 3,0$.

2. Dobór materiału i wstępne określenie naprężeń dopuszczalnych oraz współczynników:

Na podstawie literatury [1, 2] wybrano materiał 41Cr4, dla którego: $\sigma_{Hlim} = 1280$ MPa; $\sigma_{Flim} = 310$ MPa; twardość boku zęba 610HV

$$\sigma_{HP} = 0,8 \cdot \sigma_{Hlim} = 1024 \text{ MPa}$$

3. Obliczenie przekładni stożkowej z_1 - z_2 .

- 3.1. Obliczenia kinematyczne przekładni z_1 - z_2 .

- 3.1.1. Określenie współczynników do obliczenia średnicy podziałowej zębniaka.

- 3.1.1.1. Określenie współczynnika dokładności wykonania K_{Ha12} .

Tabela 11.12. Wartości współczynnika dokładności wykonania $K_{Ha} = K_{Fa}$ kół stożkowych [wg 1]

Materiał	Zęby	Klasa dokładności wykonania				
		do 5	6	7	8	9
Stal hartowana	proste	1,0		1,1	1,2	–
	skośne	1,0	1,1	1,2	1,4	–
Stal miękka	proste	1,0			1,1	1,2
	skośne	1,0		1,1	1,2	1,4

Dla przyjętej 6 klasy dokładności wykonania hartowanych zębów prostych, na podstawie tabeli 11.12 przyjęto $K_{Ha12} = 1$.

3.1.1.2. Określenie współczynnika łożyskowania i sposobu montażu $K_{H\beta e12}$.

Tabela 11.13. Wartości współczynników sposobu łożyskowania i montażu kół stożkowych $K_{H\beta e}$ [wg 1]

Sposób montażu	Sposób łożyskowania		
	Obydwa koła łożyskowane dwustronnie	Jedno koło łożyskowane obustronnie, drugie jednostronnie	Obydwa koła łożyskowane jednostronnie
Montaż z regulacją i kontrolą śladu przylegania	1,00	1,10	1,25
Montaż bez regulacji i kontroli śladu przylegania	1,10	1,25	1,50

Dla przyjętego łożyskowania kół (zębnik jednostronnie, koło talerzowe obustronnie) oraz montażu z regulacją i kontrolą położenia śladu przylegania, na podstawie tabeli 11.13 – $K_{H\beta e12} = 1,1$.

3.1.1.3. Określenie współczynnika nierównomierności rozkładu nacisków stykowych wzdłuż linii zęba $K_{H\beta 12}$.

$$K_{H\beta 12} = K_{F\beta 12} = 1,5K_{H\beta e12} = 1,65$$

3.1.1.4. Określenie współczynnika zastosowania K_{A12} .

Na podstawie tabeli 11.1 (zadanie 11.1., p.3.1.1) przyjęto $K_{A12} = 1,5$.

3.1.1.5. Obliczenie współczynnika eksploatacyjnego K_{H12} :

$$K_{H12} = K_{A12}K_{Ha12}K_{H\beta 12} = 2,06$$

3.1.1.6. Dobór współczynnika szerokości wieńca ψ_{be} :

$$\psi_{be} = 0,3$$

3.1.2. Obliczenie momentu obrotowego na wale zębnika M_1 :

$$M_1 = 9550 \frac{N}{n_1} = 9550 \frac{10}{970} = 98,45 \text{ Nm}$$

3.1.3. Obliczenie wstępnej wartości średnicy podziałowej zębnika d_1

dla kół o zębach prostych przyjmuje się $f_H = 1020$:

$$d_1 = f_H \sqrt[3]{\frac{M_1 K_{H12}}{(1 - \psi_{be}) \psi_{be} u_{12} \sigma_{HP}^2}} = 62,5 \text{ mm}$$

3.1.4. Przyjęcie liczby zębów zębika z_1 :

Tabela 11.14. Najmniejsze liczby zębów przekładni stożkowych [wg 1]

Liczba zębów zębika z_{1min}		11	12	13	14	15	16	17
Minimalna liczba zębów koła z_{2min}	zęby proste	-	30	26	20	19	18	17
	zęby łukowe	28	26	22	20	19	18	17

Na podstawie tabeli 11.14 przyjęto $z_1 = 15$.

3.1.5. Obliczenie i przyjęcie modułu czołowego m_t :

$$m_t = \frac{d_1}{z_1} = 4,17$$

Na podstawie PN-ISO 54:200 przyjęto uprzywilejowaną wartość: $m_t = 4,5$ mm.

3.1.6. Obliczenie i przyjęcie liczby zębów koła z_2 , obliczenie rzeczywistego przełożenia u_w i błędu przełożenia (jeśli zachodzi potrzeba):

$$z_2 = z_1 * u_{12} = 60$$

$$u_w = \frac{z_2}{z_1} = 4,0$$

$$\delta_u = \frac{u_w - u_{12}}{u_{12}} 100\% = 0\% < 2\% - \text{warunek został spełniony}$$

3.1.7. Obliczenie średnic podziałowych zębika d_1 i koła d_2 :

$$d_1 = m_t * z_1 = 67,5 \text{ mm}; \quad d_2 = m_t * z_2 = 270 \text{ mm}$$

3.1.8. Obliczenie kątów stożków podziałowych δ_1 i δ_2 :

$$\operatorname{tg} \delta_1 = \frac{1}{u_w} = 0,25 \quad \rightarrow \quad \delta_1 = 14,04^\circ$$

$$\delta_2 = 90^\circ - \delta_1 = 75,96^\circ$$

3.1.9. Obliczenie tworzącej stożka podziałowego R_e :

$$R_e = \frac{d_1}{2 \sin \delta_1} = 139,2 \text{ mm}$$

3.1.10. Wyznaczenie i przyjęcie szerokości wieńca b_{12} :

$$b_{12} = \left(\frac{1}{4} \div \frac{1}{3}\right) R_e = (34,81 \div 46,41) \text{ mm}$$

$$\text{jednocześnie } b < 10m_t = 50 \text{ mm}$$

$$\text{Przyjęto } b_{12} = 40 \text{ mm}$$

3.1.11. Zastosowanie korekcy $P-\theta$ i przyjęcie współczynników przesunięcia zarysu.

Tabela 11.15. Współczynniki przesunięcia zarysu dla kół stożkowych o zębach prostych [wg 1]

z_1	Wartości współczynnika x_1 przy przełożeniu u										
	1,12	1,25	1,40	1,60	1,80	2,00	2,50	3,15	4,00	5,00	> 6,3
12	–	–	–	–	–	–	0,50	0,53	0,56	0,57	0,58
14	–	–	0,27	0,34	0,38	0,42	0,47	0,50	0,52	0,53	0,54
16	0,10	0,17	0,24	0,30	0,35	0,38	0,43	0,46	0,48	0,49	0,50
20	0,08	0,14	0,20	0,26	0,30	0,34	0,37	0,40	0,42	0,43	0,44
25	0,07	0,13	0,18	0,23	0,26	0,29	0,33	0,36	0,38	0,39	0,40
30	0,06	0,11	0,15	0,19	0,22	0,25	0,28	0,31	0,33	0,34	0,35
40	0,05	0,09	0,12	0,15	0,18	0,20	0,22	0,24	0,26	0,27	0,28

Na podstawie tabeli 11.15 przyjęto: $x_1 = -x_2 = 0,5$.

3.1.12. Obliczenie wysokości głów zębów h_a i ich kątów ϑ (zakładamy $y = 1$):

$$h_{a1} = m_i \cdot (y + x_1) = 6,76$$

$$h_{a2} = m_i \cdot (y - x_1) = 2,25 \text{ mm}$$

$$\operatorname{tg} \vartheta_{a1} = \frac{h_{a1}}{R_e} = 0,048 \quad \rightarrow \quad \vartheta_{a1} = 2,78^\circ$$

$$\operatorname{tg} \vartheta_{a2} = \frac{h_{a2}}{R_e} = 0,016 \quad \rightarrow \quad \vartheta_{a2} = 0,93^\circ$$

3.1.13. Obliczenie wymiarów zastępczych kół walcowych.

3.1.13.1. Wyznaczenie wymiarów przekładni R_m , d_m , h_{am} i m_m w przekroju średnim:

$$R_m = R_e - \frac{b}{2} = 119,2 \text{ mm}$$

$$d_{m1} = 2 \cdot R_m \cdot \sin \delta_1 = 57,80 \text{ mm}$$

$$d_{m2} = 2 \cdot R_m \cdot \sin \delta_2 = 231,29 \text{ mm}$$

$$h_{am1} = h_{a1} - 0,5 \cdot b \cdot \operatorname{tg} \vartheta_{a1} = 5,78 \text{ mm}$$

$$h_{am2} = h_{a2} - 0,5 \cdot b \cdot \operatorname{tg} \vartheta_{a2} = 1,93 \text{ mm}$$

$$m_{mt} = m_i \cdot \frac{d_{m1}}{d_1} = 3,90 \text{ mm}$$

3.1.13.2. Obliczenie zastępczych liczb zębów z_z i zastępczych średnic d_z kół zębatych walcowych:

$$z_{z1} = \frac{z_1}{\cos \delta_1} = 15,5$$

$$z_{z2} = \frac{z_2}{\cos \delta_2} = 246,7$$

$$d_{z1} = \frac{d_{m1}}{\cos\delta_1} = 59,6 \text{ mm}$$

$$d_{z2} = \frac{d_{m2}}{\cos\delta_2} = 951,1 \text{ mm}$$

3.1.13.3. Obliczenie przełożenia czołowego przekładni u_c :

$$u_c = u_{1,2}^2 = 16$$

3.1.13.4. Obliczenie efektywnej szerokości wieńca zębatego b_e :

$$b_e = 0,85 \cdot b = 34 \text{ mm}$$

3.1.13.5. Obliczenie odległości osi kół stożkowej przekładni zastępczej a_{zw} :

$$a_{zw} = \frac{d_{z1} + d_{z2}}{2} = 505,3 \text{ mm}$$

3.1.14. Obliczenie czołowego wskaźnika zazębienia ε_α (dla $\alpha = 20^\circ$):

$$c_1 = \frac{1}{2 \cdot \pi} \cdot \sqrt{\left(1 + \frac{2 \cdot h_{am1}}{d_{z1}}\right)^2 \cdot \frac{1}{\cos^2\alpha} - 1} = 0,118$$

$$c_2 = \frac{1}{2 \cdot \pi} \cdot \sqrt{\left(1 + \frac{2 \cdot h_{am2}}{d_{z2}}\right)^2 \cdot \frac{1}{\cos^2\alpha} - 1} = 0,061$$

$$c_3 = \frac{a_{zw}}{\pi \cdot m_t} \cdot tg\alpha_w = 15,19$$

$$\varepsilon_\alpha = z_{z1} \cdot c_1 + z_{z2} \cdot c_2 - c_3 = 1,60$$

3.2. Obliczenia wytrzymałościowe przekładni z_1 - z_2 :

3.2.1. Obliczenie momentów M_1 i M_2 na wałach:

$$M_1 = 9550 \cdot \frac{N}{n_1} = 98,5 \text{ Nm}$$

$$M_2 = M_1 \cdot u_{1,2} = 393,8 \text{ Nm}$$

3.2.2. Obliczenie nominalnej siły obwodowej P_{12} na kole zastępczym:

$$P_{12} = 2000 \cdot \frac{M_1}{d_{z1}} = 3305 \text{ N}$$

3.2.3. Obliczenie przybliżonej wartości prędkości rezonansowej n_{E112} i sprawdzenie warunku rezonansowego:

$$n_{E112} = (2,1 \div 2,4) \cdot 10^7 \cdot \frac{\cos\beta \cdot (u_{12} + 1)}{z_1^2 \cdot m_t \cdot u_{12}} = (25926 \div 29630) \frac{\text{obr}}{\text{min}}$$

$$n_1 = 970 \frac{\text{obr}}{\text{min}} < 0,7 \cdot n_{E112} = (18148 \div 20741) \frac{\text{obr}}{\text{min}}$$

Wniosek: przekładnia pracuje „z dala” od rezonansu.

3.2.4. Obliczenie wskaźnika obciążenia jednostkowego q_{12} :

$$q_{12} = P_{12} \cdot \frac{K_A}{b_{12}} = 121,5 \frac{\text{N}}{\text{mm}}$$

3.2.5. Obliczenie prędkości obwodowej zębnika v_1 :

$$v_1 = \frac{\pi \cdot d_{z1} \cdot n_1}{60000} = 3,02 \frac{\text{m}}{\text{s}}$$

3.2.6. Obliczenie wskaźnika prędkości przekładni W_{12} :

$$W_{12} = \frac{z_1 \cdot v_1}{100} \cdot \sqrt{\frac{u_{12}^2}{u_{12}^2 + 1}} = 0,44 \frac{\text{m}}{\text{s}}$$

3.2.7. Obliczenie współczynnika dynamicznego K_{v12} .

Przyjęto 6 klasę dokładności, dla której z tabeli 11.4 w p. 3.2.7 zadania 11.1:

$$K_1 = 14,9; \quad K_2 = 0,0193$$

$$K_{v12} = 1 + \left(\frac{K_1}{q_{12}} + K_2 \right) \cdot W_{12} = 1,07$$

3.2.8. Wyznaczenie szczegółowej wartości współczynników K_{Ha12} i K_{Fa12} w zależności od wartości q_{12} .

Przyjmujemy 6 klasę dokładności, dla której z tabeli 11.5 w p. 3.2.8 zadania 11.1:

$$K_{Ha12} = K_{Fa12} = 1$$

3.2.9. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa na nacisk stykowy.

3.2.9.1. Wyznaczenie współczynnika geometrii stykających się zębów Z_{H12} .

$$Z_{H12} = \frac{1}{\cos\alpha} \cdot \sqrt{\frac{2 \cdot \cos\beta}{\text{tg}\alpha}} = 2,5$$

3.2.9.2. Określenie współczynnika właściwości materiałów Z_{E12} z tabeli 11.7 w p. 3.2.11.2 zadania 11.1:

$$Z_{E12} = 189,8 \text{ MPa}^{1/2}$$

3.2.9.3. Obliczenie współczynnika stopnia pokrycia $Z_{\epsilon12}$:

$$Z_{\epsilon12} = \sqrt{\frac{4 - \epsilon_\alpha}{3}} = 0,89$$

3.2.9.4. Obliczenie współczynnika pochylenia $Z_{\beta12}$ linii śrubowej ($\beta = 0$):

$$Z_{\beta12} = \sqrt{\cos\beta} = 1$$

3.2.9.5. Określenie współczynnika trwałości Z_{NT12} .

Ponieważ przekładnia pracuje 10 lat (360 dni w roku) przez 16 h/dobę:

$$n_t = 3,399 \cdot 10^9 \text{ cykli}$$

korzystając z rysunku 11.3 w p. 3.2.11.5 zadania 11.1, wyznaczono wartość Z_{NT} .

$$Z_{NT12} = Y_{NT12} = 1,0$$

3.2.9.6. Określenie współczynników: smarowania, chropowatości powierzchni i szybkości pracy przekładni pracy przekładni.

Dla kół docieranych, gdy $Rz \leq 4 \mu\text{m}$ przyjęto:

$$Z_{L12} \cdot Z_{R12} \cdot Z_{V12} = 1$$

3.2.9.7. Określenie współczynnika twardości powierzchni zębów Z_{w12} .

Dla $HB > 470 \text{ MPa}$ przyjęto współczynnik:

$$Z_{w12} = Z_{w34} = 1$$

3.2.9.8. Określenie współczynników wielkości Z_{x12} .

Korzystając z rysunku 11.4 w p. 3.2.11.8 zadania 11.1, wyznaczono wartość:

$$Z_{x12} = Y_{x12} = 1$$

3.2.9.9. Określenie współczynnika specyfiki obciążeń przekładni stożkowych Z_{K12} :

$$Z_{K12} = 0,85$$

3.2.9.10. Obliczenie współczynnika bezpieczeństwa na nacisk stykowy:

$$S_{H12} = \frac{\sigma_{Hlim}}{Z_{H12} \cdot Z_{E12} \cdot Z_{\epsilon12} \cdot Z_{\beta12} \cdot \sqrt{\frac{P_{12}}{b_e \cdot dz_1} \cdot \frac{u_{12}+1}{u_{12}}}} \cdot \frac{Z_{NT12} \cdot Z_{L12} \cdot Z_{R12} \cdot Z_{V12} \cdot Z_{W12} \cdot Z_{X12} \cdot Z_{K12}}{\sqrt{K_{H112} \cdot K_{V12} \cdot K_{H\beta12} \cdot K_{H\alpha12}}} = 1,24$$

3.2.9.11. Przyjęcie minimalnej wartości współczynnika bezpieczeństwa:

$$S_{Hmin12} = 1$$

3.2.9.12. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa:

$$S_{H12} = 2,35 > S_{Hmin12} = 1$$

Wniosek: Warunek na nacisk stykowy został spełniony.

3.2.10. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa na zginanie.

3.2.10.1. Określenie współczynnika łącznego wpływu kształtu zęba i karbu.

Z wykresu na rys. 11.5 w p. 3.2.12.1 zadania 11.1 wyznaczono wartość: $Y_{FS12} = Y_{Fa12} \cdot Y_{Sa12} = 4,2$.

3.2.10.2. Określenie współczynnika względnej wrażliwości materiału na działanie karbu:

$$Y_{\delta relT12} = 1$$

3.2.10.3. Określenie współczynnika pochylenia linii śrubowej $Y_{\beta 12}$:

$$\text{dla: } \varepsilon_{\beta} = 1; \beta = 0^{\circ} \quad Y_{\beta 12} = 1 - \varepsilon_{\beta} \cdot \frac{\beta}{120} = 1$$

3.2.10.4. Określenie współczynnika pokrycia $Y_{\varepsilon 12}$:

$$Y_{\varepsilon 12} = 0,25 + \frac{0,75}{\varepsilon_{\alpha}} \cdot \cos^2 \beta_b = 0,7$$

3.2.10.5. Określenie współczynnika chropowatości $Y_{RrelT12}$.

Z wykresu na rys. 11.6 w p. 3.2.12.5 zadania 11.1 wyznaczono wartość:

$$Y_{RrelT12} = 1,05$$

3.2.10.6. Przyjęcie współczynnika spiętrzenia naprężeń Y_{ST12} .

Dla kół zębatych stożkowych:

$$Y_{ST12} = 2$$

3.2.10.7. Obliczenie współczynnika bezpieczeństwa na zginanie:

$$S_{F12} = \frac{\sigma_{Hlim}}{\frac{F_{12}}{b_e \cdot m_{mt}} \cdot K_{H112} \cdot K_{V12} \cdot K_{F\alpha 12} \cdot K_{F\beta 12}} \cdot \frac{Y_{ST12} \cdot Y_{NT12} \cdot Y_{RrelT12} \cdot Y_{\delta relT12} \cdot Y_{X12}}{Y_{F\alpha 12} \cdot Y_{S\alpha 12} \cdot Y_{\varepsilon 12} \cdot Y_{\beta 12}} = 1,5$$

3.2.10.8. Przyjęcie minimalnej wartości współczynnika:

$$S_{Fmin12} = 1,4$$

3.2.10.9. Sprawdzenie współczynnika bezpieczeństwa:

$$S_{F12} = 1,5 > S_{Fmin} = 1,4$$

Wniosek: Przekładnia wytrzymuje naprężenia zginające.

3.3. Sprawdzenie zębów na zagrzanie.

3.3.1. Obliczenie mocy tarcia N_{T12} :

$$N_{T12} = \frac{N \cdot (1 + \frac{1}{u_{12}^2})}{7 \cdot z_1} = 0,1 \text{ kW}$$

3.3.2. Obliczenie współczynnika pewności na zagrzanie x_{T12} :

$$x_{T12} = \frac{d_{m1} \cdot b_{12}}{1000 \cdot N_{T12}} = 22,8$$

3.3.3. Sprawdzenie warunku na zagrzenie:

$$x_{r12} = 22,8 > 1$$

Wniosek: Przekładnia jest odporna na zagrzenie.

3.4. Obliczenie pozostałych wymiarów kół zębatach.

3.4.1. Wysokości stóp h_f i ich kąty ϑ_f (dla $y = 1$ i zalecanego $c = 0,2$):

$$h_{f1} = m_t \cdot (y - x_1 + c_1) = 3,2 \text{ mm}$$

$$h_{f2} = m_t \cdot (y - x_2 + c_2) = 7,7 \text{ mm}$$

$$\operatorname{tg}\vartheta_{f1} = \frac{h_{f1}}{R_e} = 0,023 \quad \rightarrow \quad \vartheta_{f1} = 1,30^\circ$$

$$\operatorname{tg}\vartheta_{f2} = \frac{h_{f2}}{R_e} = 0,055 \quad \rightarrow \quad \vartheta_{f2} = 3,15^\circ$$

3.4.2. Kąty stożków wierzchołków δ_a i den wrębów δ_f :

$$\delta_{a1} = \delta_1 + \vartheta_{f2} = 17,18^\circ$$

$$\delta_{a2} = \delta_2 + \vartheta_{f1} = 77,26^\circ$$

$$\delta_{f1} = \delta_1 - \vartheta_{f1} = 12,74^\circ$$

$$\delta_{f2} = \delta_2 - \vartheta_{f2} = 72,82^\circ$$

3.4.3. Średnice wierzchołków d_a :

$$d_{a1} = d_1 + 2 \cdot h_{a1} \cdot \cos\delta_1 = 80,60 \text{ mm}$$

$$d_{a2} = d_2 + 2 \cdot h_{a2} \cdot \cos\delta_1 = 271,09 \text{ mm}$$

3.5. Obliczenie nominalnych wartości sił promieniowych P_r i osiowych P_a :

$$P_l = 2000 \cdot \frac{M_1}{d_{m1}} = 3406 \text{ N}$$

$$P_{r1} = P_{a2} = P_l \cdot \left(\frac{\operatorname{tg}\alpha_n}{\cos\beta} \cdot \sin\delta_2 - \operatorname{tg}\beta \cdot \cos\delta_2 \right) = 1202 \text{ N}$$

$$P_{r2} = P_{a1} = P_l \cdot \left(\frac{\operatorname{tg}\alpha_n}{\cos\beta} \cdot \sin\delta_1 - \operatorname{tg}\beta \cdot \cos\delta_1 \right) = 300 \text{ N}$$

3.6. Dobór sposobu smarowania.

Dla $v_l = 3,02 \text{ m/s}$ dobrano z tabeli 11.10 w p. 5 zadania 11.2 smarowanie przez zanurzenie.

3.7. Dobór lepkości oleju:

$$c_{l2} = \frac{P_{l2} \cdot \cos\beta}{10 \cdot b_{l2} \cdot \pi \cdot m_n} = 0,66$$

Na podstawie tabeli 11.11 p. 6 w zadaniu 11.2 przyjęto lepkość $\eta_{l2} = 12 \text{ }^\circ\text{E}_{50}$.

4. Obliczenia dla przekładni walcowej z_3 - z_4 .

Dobór materiału i wstępne określenie naprężeń dopuszczalnych.

Z literatury [1, 2] przyjęto stal do nawęglania utwardzaną dyfuzyjnie 41Cr4 o twardości boku zęba 610 HV, dla której: $\sigma_{H \text{ lim}} = 1280 \text{ MPa}$ i $\sigma_{F \text{ lim}} = 310 \text{ MPa}$.

Uwaga:

Wykorzystując podobną metodykę działań co w zadaniu 11.1 i 11.2, wyznaczono i zamieszczono w tabeli 11.16 zasadnicze parametry przekładni.

Tabela 11.16. Wyznaczone zasadnicze parametry przekładni

Wielkość	Zębnik (3)	Koło (4)
z	20	60
m_n [mm]	4,5	
b [mm]	90	
a [mm]	180	
d [mm]	90	270
x	0,246	0,00
h_a [mm]	5,61	4,5
d_a [mm]	101,21	279
d_b [mm]	84,57	253,72
α_w [$^\circ$]	20,92	
ε_α	2,70	
M [Nm]	393,8	1181,4
n [obr/min]	242,5	80,8
P [N]	8751	
n_{Emin} [obr/min]	15556	
K_v	1,03	
$K_{F\alpha} = K_{H\alpha}$	1,00	
$K_{H\beta}$	1,39	
$K_{F\beta}$	1,34	
Z_H	2,45	
Z_E	189,8	
Z_ε	0,66	
Z_β	1,00	
$Z_{NT} = Y_{NT}$	1,00	
$Z_L \cdot Z_R \cdot Z_V$	1,00	
Z_W	1,00	
Z_X	1,00	
S_H	2,40	
S_{Hmin}	1,40	
$Y_{FS} = Y_{F\alpha} \cdot Y_{S\alpha}$	4,12	
Y_{relT}	1,00	
Y_{RelT}	1,05	

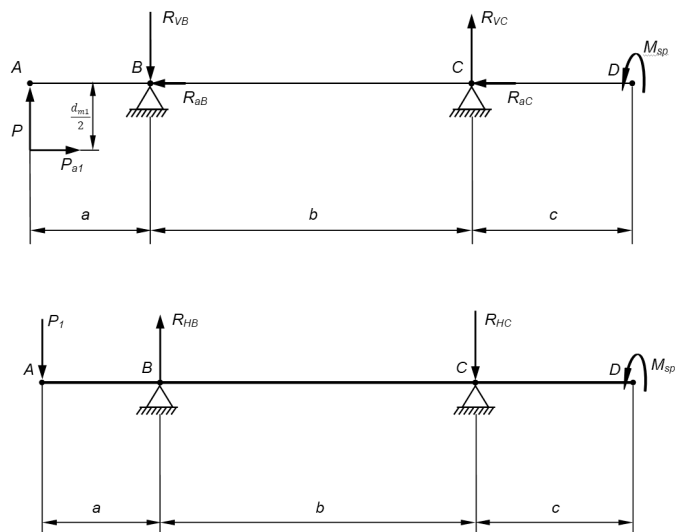
Y_β	1,00
Y_ε	0,53
Y_X	1,00
S_F	6,66
S_{Fmin}	1,5
N_T [kW]	0,10
x_T	81,00
P_r [N]	3346
η [E ₅₀]	20 ⁰

Reduktor należy napelnić olejem o $\eta = 20^\circ E_{50}$

5. Określenie średnic wałków, wymiarów wpustów oraz dobór łożysk.

5.1. Schematy obciążeń wałków.

5.1.1. Wałek wejściowy:

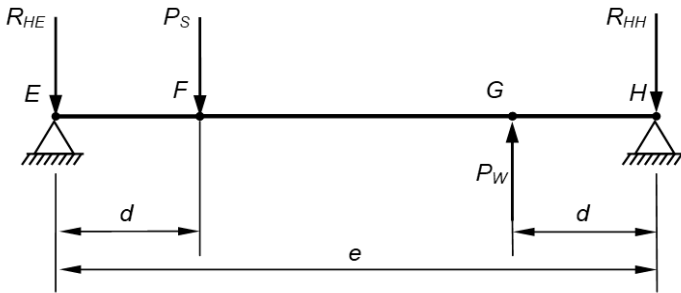
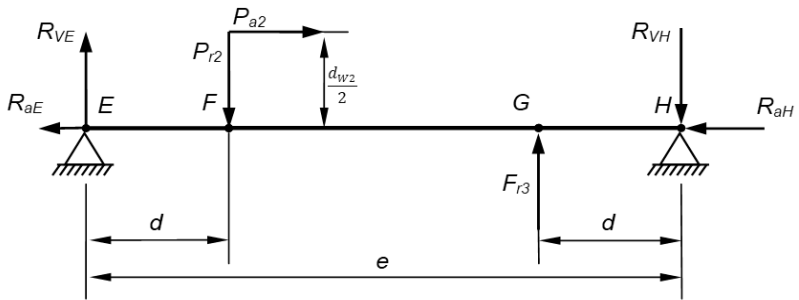
$$a = 45\text{mm}$$

$$c = 60\text{ mm}$$

$$b = 120\text{mm}$$

Rys. 11.13. Schemat obciążeń wałka wejściowego

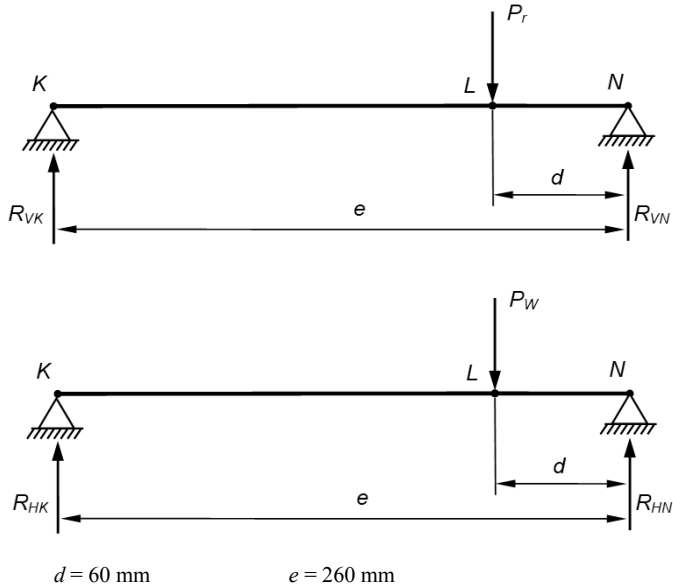
5.1.2. Wałek pośredni

$d = 60 \text{ mm}$ $e = 260 \text{ mm}$

Rys. 11.14. Schemat obciążeń wałka pośredniego

5.1.3. Wałek wyjściowy

Rys. 11.15. Schemat obciążeń wałka wyjściowego

Uwaga:

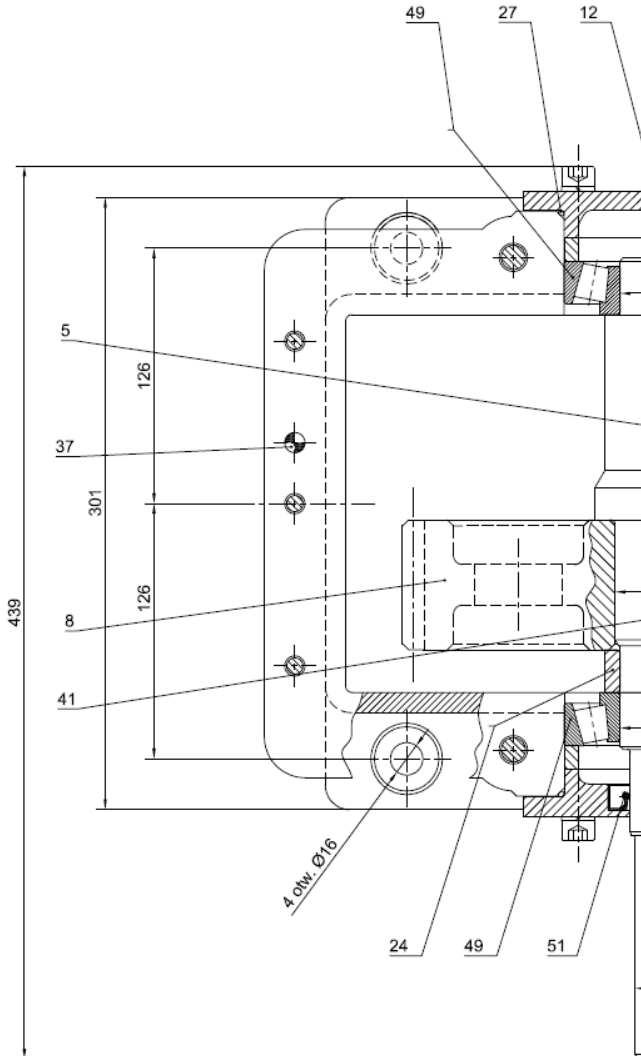
Przyjmując na wałki materiał C55 (w stanie ulepszonym) i wpusty materiał C35 oraz wykorzystując metodyki działań takie jak w zadaniach rozdziałów 7, 4 i 8, a także względy konstrukcyjne wyznaczono lub przyjęto oraz zamieszczono w tabeli 11.17 średnice wałków, wymiary wpustów oraz typy łożysk.

Tabela 11.17. Wyznaczone pozostałe parametry przekładni

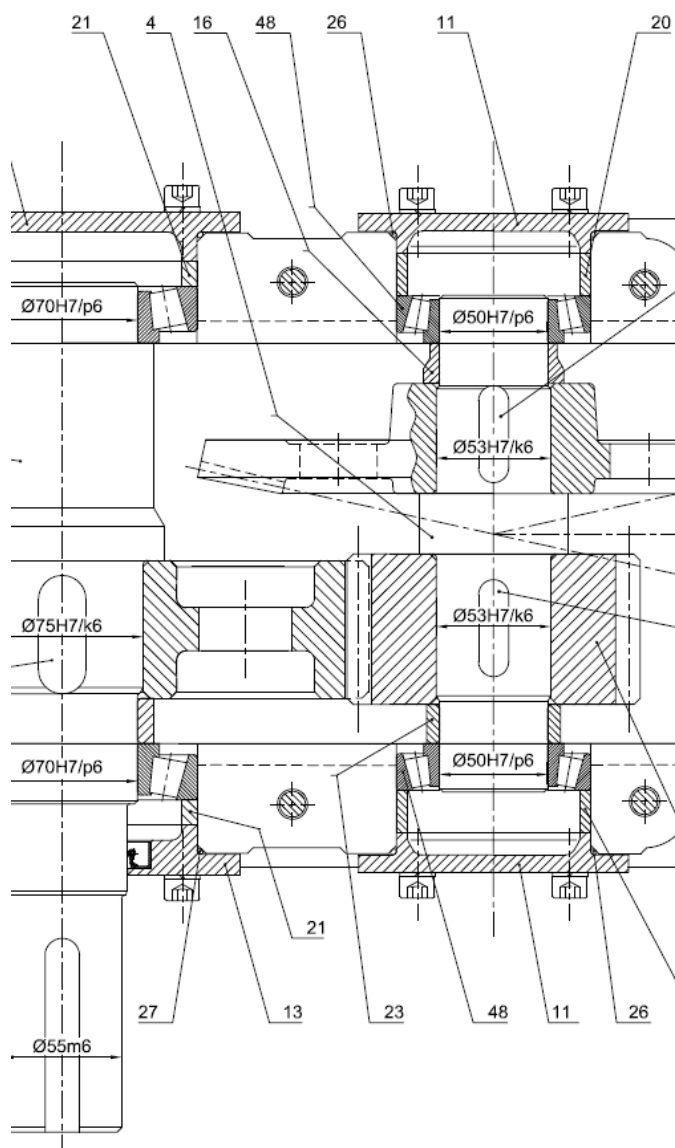
Wałek	Średnica [mm]	Wpust i - bx / h x l [mm]	Łożyska
wejściowy	d_A zębniaka	1-6x6x45	7306B 7307B w układzie O
	$d_B = 35$		
	$d_C = 30$		
	$d_G = 24$		
pośredni	$d_F = 53$	2-14x9x45	obydwa typu: 30210 w układzie O
	$d_H = 50$		
	$d_E = 50$		
	$d_G = 53$		
wyjściowy	$d_K = 70$	2-16x10x60	obydwa typu: 30214A w układzie O
	$d_N = 70$		
	$d_L = 75$		

6. Rysunek złozeniowy reduktora

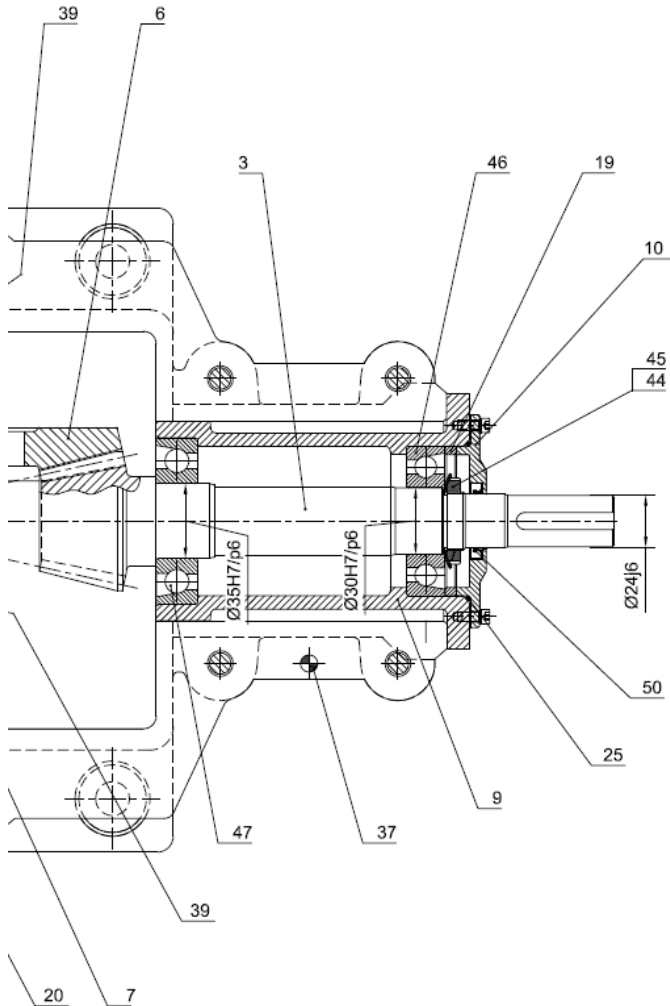
Ze względu na duży format oraz pożądaną dobrą czytelność, rysunek złozeniowy przekroju reduktora w płaszczyźnie wałków (widoki boczne reduktorów można znaleźć w literaturze) podzielono na trzy fragmenty (Rsw. 11.3 a), b), c) oraz specyfikację części wraz z materiałami (Rsw. 11.3 d) zamieszczono na stronach 180-183.

Rsw. 11.3. a). Reduktor stożkowo-walcowy. Przekrój płaszczyzną przechodzącą przez osie wałków reduktora – cz. 1

Rsw. 11.3. b). Reduktor stożkowo-walcowy. Przekrój płaszczyzną przechodzącą przez osie wałków reduktora – cz. 2

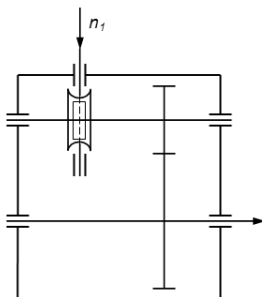
Rsw. 11.3. c). Reduktor stożkowo-walcowy. Przekrój płaszczyzną przechodzącą przez osie wałków reduktora – cz. 3

50	Pierścień uszczelniający A60x82x8	1	PN-72/M-86964	Guma NBR
49	Łożysko stożkowe 30214	2	PN-75/M-86220	
48	Łożysko stożkowe 30210	2	PN-75/M-86220	
47	Łożysko skośne 7307	1	PN-69/M86169	
46	Łożysko skośne 7306	1	PN-69/M86169	
45	Podkładka zębata MB5	1	PN-82/M-86482	
44	Nakrętka łożyskowa KM5	1	PN-82/M-86478	
43	Podkładka sprężysta 5,1	4	PN-77/M-82008	
42	Śruba M5x12-5.6A	4	PN-87/M-82302	
41	Wpust pryzmatyczny 16x10x60	2	PN-70/M- 85005	C35
39	Wpust pryzmatyczny 14x9x45	2	PN-70/M- 85005	C35
38	Wpust pryzmatyczny 6x6x45	1	PN-70/M- 85005	C35
37	Kolek stożkowy 8x40	2	PN-66/M-85020	
36	Podkładka sprężysta 6,2	32	PN-77/M-82008	
35	Podkładka sprężysta 8,2	3	PN-77/M-82008	
34	Podkładka sprężysta 10,2	10	PN-77/M-82008	
33	Nakrętka M8-5-A	3	PN-86/M-82144	
32	Nakrętka M10-5-A	10	PN-86/M-82144	
31	Śruba M6x12-5.6A	28	PN-85/M-82105	
30	Śruba M6x10-5.6A	4	PN-85/M-82105	
29	Śruba M8x40-5.6A	3	PN-85/M-82105	
28	Śruba M10x100-5.6A	10	PN-85/M-82101	
27	Pierścień uszczelniający o przekroju kołowym 125x3	1	PN-64/M-73093	Guma NBR
26	Pierścień uszczelniający o przekroju kołowym 90x2	1	PN-64/M-73093	Guma NBR
25	Pierścień uszczelniający o przekroju kołowym 70x2	1	PN-64/M-73093	Guma NBR
24	Tuleja dystansowa 3	1		E295
23	Tuleja dystansowa 2	1		E295
22	Tuleja dystansowa 1	1		E295
21	Pierścień dystansowy 3	2		E295
20	Pierścień dystansowy 2	2		E295
19	Pierścień dystansowy 1	1		E295
17	Korek spustowy	1		E295
16	Odpowietrznik	1		E295
15	Pokrywa wziernikowa	1		E295
14	Wskaźnik poziomu oleju	1		E295
13	Pokrywa 4	1		E295
12	Pokrywa 3	1		E295
11	Pokrywa 2	2		E295
10	Pokrywa 1	1		E295
9	Tuleja dystansowa	1		S235
8	Koło zębate $z_4 = 60$	1		41Cr4
7	Koło zębate $z_3 = 20$	1		41Cr4
6	Koło zębate $z_2 = 60$	1		41Cr4
5	Walek wyjściowy	1		C55
4	Walek pośredni	1		C55
3	Walek wejściowy - zębnik	1		41Cr4
2	Pokrywa	1		EN-GJL-200
1	Korpus	1		EN-GJL-200
Nr	Nazwa	Ilość	Nr normy	Materiał
Państwowa Uczelnia Zawodowa we Włocławku		Konstrował		Dawid Matusiak
		Rysował		Piotr Pajor

Rsw. 11.3. d). Reduktor stożkowo-walcowy. Specyfikacja części reduktora wraz z materiałami

Zadanie projektowe nr 11.4.

Zaprojektować reduktor dwustopniowy ślimakowo-walcowy (wg szkicu) o następujących danych: $N = 12\text{kW}$; $n_1 = 2840\text{ obr/min}$; $u = 140$; czas pracy 10 lat 8h/dobę. Przekładnia walcowa o zębach prostych.

Rys. 11.16. Szkic kinematyczny reduktora

1. Podział przełożenia

Przyjęto podział przełożenia w wielkościach: $u_{12} = 30$ dla przekładni ślimakowej; u_{34} - pozostała wartość dla przekładni walcowej zostanie przyjęta dalej, tak aby całkowite przełożenie reduktora wynosiło 140 z dopuszczalnym błędem $\leq 2,5\%$.

2. Dobór materiału

Przyjęto, że ślimak wykonany będzie ze stali C45, a ślimacznicą jako odlew piaskowy z brązu CuSn10P. Z tabeli 11.18 [1] odczytano naprężenia dopuszczalne: $\sigma_{HP} = 130\text{ MPa}$, $\sigma_{FP} = 50\text{ MPa}$. Przyjęto również sprawność przekładni $\eta \geq 0,8$. Na obydwie koła przekładni walcowej przyjęto stal do nawęglania utwardzaną dyfuzyjnie 16MnCr5 o twardości boku zęba 720 HV,.

Tabela 11.18. Właściwości wytrzymałościowe materiałów na ślimacznicie [wg 1]

Materiał koła	Metoda odlewu	R_e [MPa]	R_m [MPa]	σ_{HP} [MPa]							σ_{FP} [MPa]	
				Prędkość poślizgu v_s [m/s]								
				0,5	1,0	2,0	3,0	4,0	6,0	8,0		
CuSn10P	w piasku	140	200	130							50	
CuSn10P	w kokili	200	300	190							70	
CuSn10P	odśrodkowy	170	290	210							70	
CuAl9Fe3	w piasku	200	400	250	230	210	180	160	120	90	80	
EN-GJL-300	-	-	300	130	115	87	-	-	-	-	38	
EN-GJL-250	-	-	250	115	100	73	-	-	-	-	34	

3. Obliczenia przekładni ślimakowej z_1-z_2 .

3.1. Obliczenia kinematyczne przekładni z_1-z_2 .

3.1.1. Założenia wstępne

W celu uzyskania założonej sprawności przyjęto wstępnie wartość kąta wzniosu linii śrubowej $\gamma = 10^\circ$ oraz wartość współczynnika kształtu powierzchni styku $Z_H = 1,6$. Założono wykonanie przekładni bez korekcji. Wartość współczynnika eksploatacyjnego przyjęto wstępnie na $K_H = 1,1$. Z tabeli 11.19 przyjęto liczbę zębów ślimaka $z_1 = 1$.

Tabela 11.19. Zalecane liczby zębów ślimaka w zależności przełożenia [wg 1]

Przełożenie u	do 6	6 ÷ 10	10 ÷ 22	22 ÷ 40	ponad 40
z_1	8 ÷ 5	6 ÷ 3	4 ÷ 2	2 ÷ 1	1

3.1.2. Obliczenie momentu obrotowego M_1 na wale ślimaka:

$$M_1 = 9550 \frac{N}{n_1} = 9550 \frac{12}{2840} = 40,35 \text{ Nm}$$

3.1.3. Wstępne wyznaczenie odległości osi a_w :

$$a_{w12} = 136(u_{12} + ctg\gamma) \cdot \sqrt[3]{\frac{M_1 \eta K_H Z_H^2}{\sigma_{HP}^2 \cdot u_{12}}} = 136(30 + ctg10^\circ) \sqrt[3]{\frac{40,35 \cdot 0,8 \cdot 1,1 \cdot 1,6^2}{130^2 \cdot 30}}$$

$$= 273,56 \text{ mm}$$

Wg PN-93/M-88525 przyjęto znormalizowaną odległość osi $a_w = 280 \text{ mm}$.

3.1.4. Obliczenie modułu osiowego m_x :

$$m_{x12} = \frac{2a_w}{z_1 \cdot (u_{12} + ctg\gamma) + 2x} = \frac{2 \cdot 280}{1 \cdot (30 \cdot ctg10^\circ) + 0} = 15,70 \text{ mm}$$

Wg PN-ISO 54:2001 przyjęto $m_x = 16 \text{ mm}$.

3.1.5. Obliczenie kąta wzniosu linii śrubowej γ dla przyjętych, znormalizowanych wartości oraz kąta przyporu α_x w przekroju osiowym przyjmując typowy kąt przyporu w przekroju normalnym $\alpha_n = 20^\circ$:

$$ctg\gamma = \frac{2}{z_1} \left(\frac{a_w}{m_x} - x \right) - u_{12} = \frac{2}{1} \left(\frac{280}{16} - 0 \right) - 30 = 5,0 \text{ z tego } \gamma = 11^\circ 18' 36''$$

$$tg\alpha_x = \frac{tg\alpha_n}{\cos\gamma} = \frac{tg20^\circ}{\cos 11^\circ 18' 36''} = 0,3712 \text{ z tego } \alpha_x = 20^\circ 21' 50''$$

3.1.6. Obliczenie wymiarów ślimaka i koła ślimakowego.

3.1.6.1. Średnica podziałowa ślimaka d_1 i ślimacznicy d_2 :

$$d_1 = \frac{m_x \cdot z_1}{\operatorname{tg} \gamma} = \frac{16 \cdot 1}{\operatorname{tg} 11^\circ 18' 36''} = 80 \text{ mm}$$

$$d_2 = m_x \cdot z_2 = m_x \cdot z_1 \cdot u_{12} = 16 \cdot 1 \cdot 30 = 480 \text{ mm}$$

3.1.6.2. Wysokości głów h_a i stóp h_f ślimaka i ślimacznicy ($x = 0$; $\gamma \leq 15^\circ$):

$$h_{a1} = h_{a2} = m_x = 16 \text{ mm}$$

$$h_{f1} = h_{f2} = 1,2m_x = 1,2 \cdot 16 = 19,2 \text{ mm}$$

3.1.6.3. Średnice wierzchołków d_a i podstaw d_f :

$$d_{a1} = d_1 + 2h_{a1} = 80 + 2 \cdot 16 = 112 \text{ mm}$$

$$d_{a2} = d_2 + 2h_{a2} = 480 + 2 \cdot 16 = 512 \text{ mm}$$

$$d_{f1} = d_1 - 2h_{f1} = 80 - 2 \cdot 19,2 = 41,6 \text{ mm}$$

$$d_{f2} = d_2 - 2h_{f2} = 480 - 2 \cdot 19,2 = 441,6 \text{ mm}$$

3.1.6.4. Długość ślimaka l_s :

$$l_s = 2(1 + \sqrt{z_2})m_x = 2(1 + \sqrt{30}) \cdot 16 = 207,27 \text{ mm}$$

$$\text{Przyjęto } l_s = 210 \text{ mm}$$

3.1.6.5. Kąt opasania ślimaka przez wieniec ślimacznicy ϑ :

$$\cos \vartheta = \frac{d_1 + 2xm_x}{d_{a1}} = \frac{80 + 2 \cdot 0 \cdot 16}{112} = 0,71428 \text{ z tego } \vartheta = 44^\circ 24' 55''$$

$$2 \cdot \vartheta = 2 \cdot 44^\circ 24' 55'' = 88^\circ 49' 50''$$

3.1.6.6. Szerokość uzębionej części ślimacznicy b :

$$b = \sqrt{d_{a1}^2 - (d_1 + 2xm_x)^2} = \sqrt{112^2 - (80 + 2 \cdot 0 \cdot 16)^2} = 78,38 \text{ mm}$$

3.1.6.7. Całkowita szerokość wieńca ślimacznicy b_c :

$$b_c = b + m_x = 78,38 + 16 = 94,38 \text{ mm przyjęto } b_c = 95 \text{ mm}$$

3.1.6.8. Średnica naroży ślimacznicy d_{e2} :

$$d_{e2} = 2 \left[a_w - \left(\frac{d_1}{2} - h_{a2} \right) \cos \vartheta \right] = 2 \left[280 - \left(\frac{80}{2} - 16 \right) \cos 44^\circ 24' 55'' \right] = 525,71 \text{ mm}$$

3.1.7. Obliczenie sprawności przekładni.

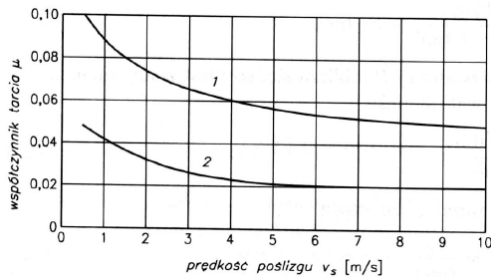
3.1.7.1. Prędkość obwodowa ślimaka v_1 :

$$v_1 = \frac{\pi d_1 n_1}{60000} = \frac{\pi \cdot 80 \cdot 2840}{60000} = 11,9 \text{ m/s}$$

3.1.7.2. Prędkość poślizgu v_s :

$$v_s = \frac{v_1}{\cos \gamma} = \frac{11,9}{\cos 11^\circ 18' 36''} = 12,13 \text{ m/s}$$

3.1.7.3. Współczynnik tarcia dla ślimaka szlifowanego i prędkości poślizgu $v_s = 12,13 \text{ m/s}$ odczytany z wykresu (rys. 11.17 linia 2) $\mu = 0,02$.

Rys. 11.17. Wartości współczynnika tarcia w przekładni ślimakowej [1]

3.1.7.4. Pozorny kąt tarcia ρ :

$$\operatorname{tg} \rho' = \mu' = \frac{\mu}{\cos \alpha_n} = \frac{0,02}{\cos 20^\circ} = 0,0213 \text{ z tego } \rho' = 1^\circ 13' 9''$$

Przekładnia nie jest samohamowna $\rho' < \gamma$

3.1.7.5. Sprawność zazębienia przekładni η :

$$\eta = \frac{\operatorname{tg} \gamma}{\operatorname{tg}(\gamma + \rho')} = \frac{\operatorname{tg} 11^\circ 18' 36''}{\operatorname{tg}(11^\circ 18' 36'' + 1^\circ 13' 9'')} = 0,90 > 0,8$$

3.2. Obliczenia wytrzymałościowe przekładni.

3.2.1. Obliczenie wartości składowych siły międzyzębnej.

3.2.1.1. Siła obwodowa ślimaka P_1 i osiowa ślimacznicy P_{a2} :

$$P_1 = P_{a2} = \frac{2000 M_1}{d_1} = \frac{2000 \cdot 40,35}{80} = 1009 \text{ N}$$

3.2.1.2. Siła osiowa ślimaka P_{a1} i obwodowa ślimacznicy P_2 :

$$P_{a1} = P_2 = \frac{P_1}{\operatorname{tg}(\gamma + \rho')} = \frac{1009}{\operatorname{tg}(11^\circ 18' 36'' + 1^\circ 13' 9'')} = 4539 \text{ N}$$

3.2.1.3. Siły promieniowe: ślimaka P_{r1} i ślimacznicy P_{r2} :

$$P_{r1} = P_{r2} = P_{a1} \operatorname{tg} \alpha_x = 4539 \cdot \operatorname{tg} 20^\circ 21' 50'' = 1685 \text{ N}$$

3.2.2. Obliczenie wymaganej średnicy wału ślimaka.

Do przybliżonych obliczeń przyjęto odległość podpór wału ślimaka $l_w = d_2 = 480 \text{ mm}$.

3.2.2.1. Moment zginający M_g :

$$M_g = \frac{1}{4} \sqrt{(P_1 \cdot l_w)^2 + (P_{r1} \cdot l_w + P_{a1} \cdot d_1)^2} = \frac{1}{4} \sqrt{(1009 \cdot 480)^2 + (1685 \cdot 480 + 4539 \cdot 80)^2} \\ = 317013 \text{ Nmm} = 317 \text{ Nm}$$

3.2.2.2. Moment zastępczy M_z :

Z tabeli właściwości wytrzymałościowych dla stali C45 $k_{go} = 78 \text{ MPa}$; $k_{sj} = 95 \text{ MPa}$.

$$M_z = \sqrt{M_g^2 + \left(\frac{k_{go}}{2k_{sj}} M_1\right)^2} = \sqrt{317^2 + \left(\frac{78}{2 \cdot 95} \cdot 40,35\right)^2} = 317,45 \text{ Nm}$$

3.2.2.3. Wymagana wartość średnicy d_{wmax} wałka wynosi:

$$d_{wmax} = \sqrt[3]{\frac{M_z}{0,1k_{go}}} = \sqrt[3]{\frac{317,45 \cdot 10^3}{0,1 \cdot 78}} = 34,4 \text{ mm} < d_{f1} = 41,6 \text{ mm}$$

3.2.3. Sprawdzenie wytrzymałości przekładni na naciski.

3.2.3.1. Wartość współczynnika Z_H :

$$Z_H = \sqrt{\frac{360}{2\vartheta} \cdot \frac{\sin 2\gamma}{\sin 2\alpha_x}} = \sqrt{\frac{360}{2 \cdot 44^\circ 24' 55''} \cdot \frac{\sin 2 \cdot 11^\circ 18' 36''}{\sin 2 \cdot 20^\circ 21' 50''}} = 1,55$$

3.2.3.2. Wartość współczynnika materiałowego Z_E - z tabeli 11.7 w p. 3.2.11.2 zadanie 11.1 $Z_E = 146,9$.

3.2.3.3. Wartość naprężeń kontaktowych (naciskowych) σ_H :

$$\sigma_H = (9,81 \div 10,84) Z_E Z_H \sqrt{\left(\frac{u_{12} + ctg\gamma}{a_w}\right)^3 \cdot \frac{M_1}{u} \eta K_H} =$$

$$10,84 \cdot 146,9 \cdot 1,55 \cdot \sqrt{\left(\frac{30 + ctg 11^\circ 18' 36''}{280}\right)^3 \cdot \frac{40,35}{30} \cdot 0,90 \cdot 1,1} = 125,5 \text{ MPa}$$

3.2.3.4. Sprawdzenie warunku wytrzymałościowego:

$$\sigma_H = 125,5 \text{ MPa} < \sigma_{HP} = 130 \text{ MPa} - \text{warunek został spełniony.}$$

3.2.4. Sprawdzenie zębów ślimacznicy na zginanie.

3.2.4.1. Zastępcza liczba zębów ślimacznicy z_{z2} :

$$z_{z2} = \frac{z_2}{\cos^3 \gamma} = \frac{30}{\cos^3 11^\circ 18' 36''} = 31,82$$

3.2.4.2. Wartość współczynnika kształtu zęba $Y_F = 1,71$ odczytany z tabeli 11.20.

Tabela 11.20. Wartości współczynnika kształtu zęba [1]

z_z	20	24	26	28	30	32	35	37
Y_F	1,98	1,88	1,85	1,80	1,76	1,71	1,64	1,61
z_z	40	45	50	60	80	100	150	300
Y_F	1,55	1,48	1,45	1,40	1,34	1,30	1,27	1,24

3.2.4.3. Wartość współczynnika $Y_\epsilon = 0,74$ dla wszystkich przekładni ślimakowych.

3.2.4.4. Obliczenie wartości Y_β :

$$Y_\beta = 1 - \frac{\gamma}{120} = 1 - \frac{11,31}{120} = 0,91$$

3.2.4.5. Wartość modułu normalnego m_n :

$$m_n = m_x \cdot \cos \gamma = 16 \cdot \cos 11^\circ 18' 36'' = 15,69 \text{ mm}$$

3.2.4.6. Obliczenie wartości naprężeń zginających σ_F ($K_F = K_H$):

$$\sigma_F = Y_F Y_\epsilon Y_\beta \frac{P_2 K_F}{b m_n} = 1,7 \cdot 0,74 \cdot 0,91 \cdot \frac{4539 \cdot 1,1}{78,38 \cdot 15,69} = 4,6 \text{ MPa}$$

3.2.4.7. Sprawdzenie warunku wytrzymałościowego:

$$\sigma_F = 4,6 \text{ MPa} < \sigma_{FP} = 50 \text{ MPa} \quad \text{naprężenia dopuszczalne na zginanie nie są przekroczone.}$$

3.2.5. Sprawdzenie przekładni na zagrzanie.

3.2.5.1. Całkowita sprawność przekładni po przyjęciu łożyskowania w łożyskach tocznych dla których $\eta_1 = \eta_2 = 0,99$:

$$\eta_c = \eta\eta_1\eta_2 = 0,90 \cdot 0,99 \cdot 0,99 = 0,882$$

3.2.5.2. Moc tarcia N_T i ilość wydzielanego ciepła Q :

$$N_T = N(1 - \eta_c) = 12(1 - 0,882) = 1,42 \text{ kW}$$

Założono ciągłą pracę przekładni pod pełnym obciążeniem $\eta_{NT} = 1$, więc ilość ciepła powstająca w przekładni wynosi:

$$Q = 3600N_T\eta_{NT} = 3600 \cdot 1,42 \cdot 1 = 5112 \text{ kJ/h}$$

3.2.5.3. Wymagane pole powierzchni obudowy przekładni F :

Przyjęto różnicę temperatur ścianek obudowy i otoczenia $t-t_0 = 55 \text{ K}$

$$F \geq \frac{Q}{15(t-t_0)^{1,3}} = \frac{5112}{15 \cdot 55^{1,3}} = 1,86 \text{ m}^2 ,$$

lub używając wzoru uproszczonego przy tych parametrach:

$$F \geq 1,31N_T = 1,31 \cdot 1,42 = 1,85 \text{ m}^2$$

4. Obliczenia kinematyczne i wytrzymałościowe przekładni walcowej z_3 - z_4 .

Dobór materiału i wstępne określenie naprężeń dopuszczalnych.

Z literatury [1] na obydwie koła przyjęto stal do nawęglania utwardzaną dyfuzyjnie 41Cr4 o twardości boku zęba 610 HV, dla której: $\sigma_{H\text{lim}} = 1280 \text{ MPa}$ i $\sigma_{F\text{lim}} = 310 \text{ MPa}$.

Uwaga:

Wykorzystując podobną metodykę działań co w zadaniu 11.1 i 11.2 wyznaczono, zawarte w tabeli 11.21, zasadnicze parametry przekładni.

Tabela 11.21. Wartości podstawowych parametrów przekładni walcowej

Wielkość	Zębnik	Koło
z	16	73
m_n [mm]	9,0	
b [mm]	90	
a_w [mm]	400	
d [mm]	144	657
x	-0,0567	0,00
h_a [mm]	8,49	9,00
d_a [mm]	161,0	675
d_b [mm]	135,32	617,38
α_w [°]	19,8022	

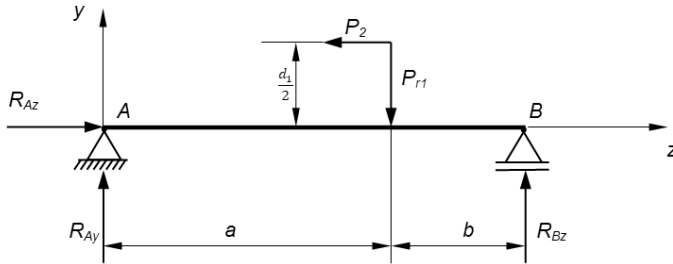
M [Nm]	1066	3861
n [obr/min]	95	20
P [N]	14806	
n_{Emin} [obr/min]	7779	
K_v	1,01	
$K_{F\alpha}=K_{H\alpha}$	1,00	
$K_{H\beta}$	1,21	
$K_{F\beta}$	1,16	
Z_H	2,50	
Z_E	189,8	
Z_ε	0,88	
Z_β	1,00	
$Z_{NT} = Y_{NT}$	1,00	
$Z_L \cdot Z_R \cdot Z_V$	1,00	
Z_W	1,00	
Z_X	1,00	
S_H	1,90	
S_{Hmin}	1,30	
$Y_{FS} = Y_{F\alpha} \cdot Y_{S\alpha}$	4,70	
Y_{orelT}	0,95	
Y_β	1,00	
Y_ε	0,70	
Y_X	1,00	
S_F	5,54	
S_{Fmin}	1,6	
N_T [kW]	0,11	
x_T	117,8	
P_r [N]	5331	
η [E ₅₀]	8 ⁰ (zanurzeniowo)	

5. Określenie średnic wałków, wymiarów wpustów oraz dobór łożysk.

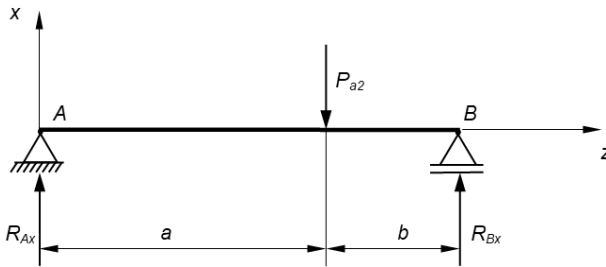
5.1. Obciążenia wałków.

5.1.1. Wałek wejściowy (ślimaka):

a) w płaszczyźnie y - z

b) w płaszczyźnie x - z

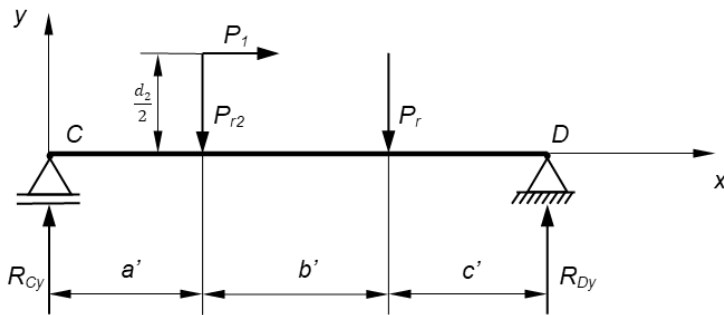
$$a = 261 \text{ mm}; b = 160 \text{ mm}$$

Rys. 11.18. Schemat obciążeń wałka wejściowego

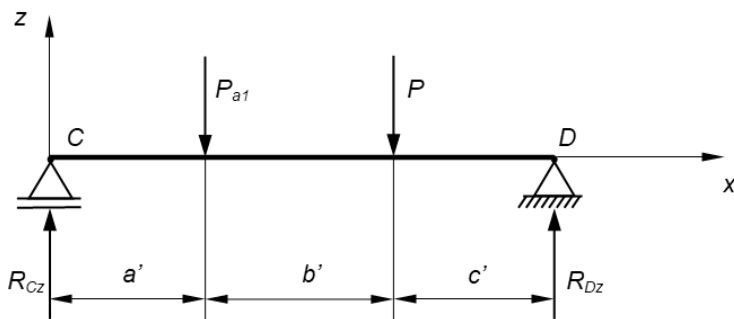

5.1.2. Wałek pośredni:

c) w płaszczyźnie y - x

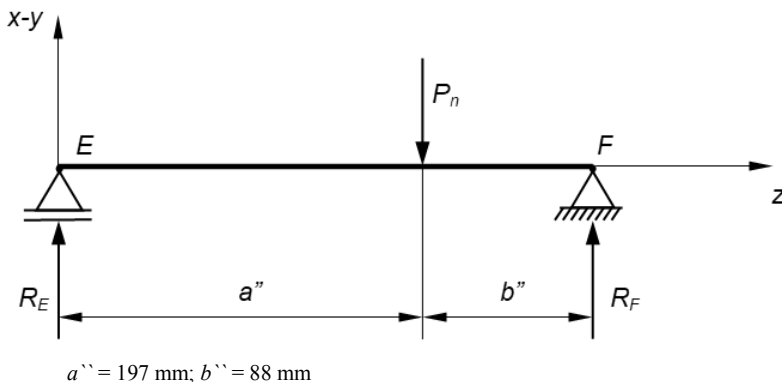
d) w płaszczyźnie z - x

$$a' = 82,5 \text{ mm}; b'' = 115 \text{ mm}; c' = 87,5 \text{ mm}$$

Rys. 11.19. Schemat obciążeń wałka pośredniego

5.1.4. Wałek wyjściowy:

Rys. 11.20. Schemat obciążeń wałka wyjściowego

Uwaga:

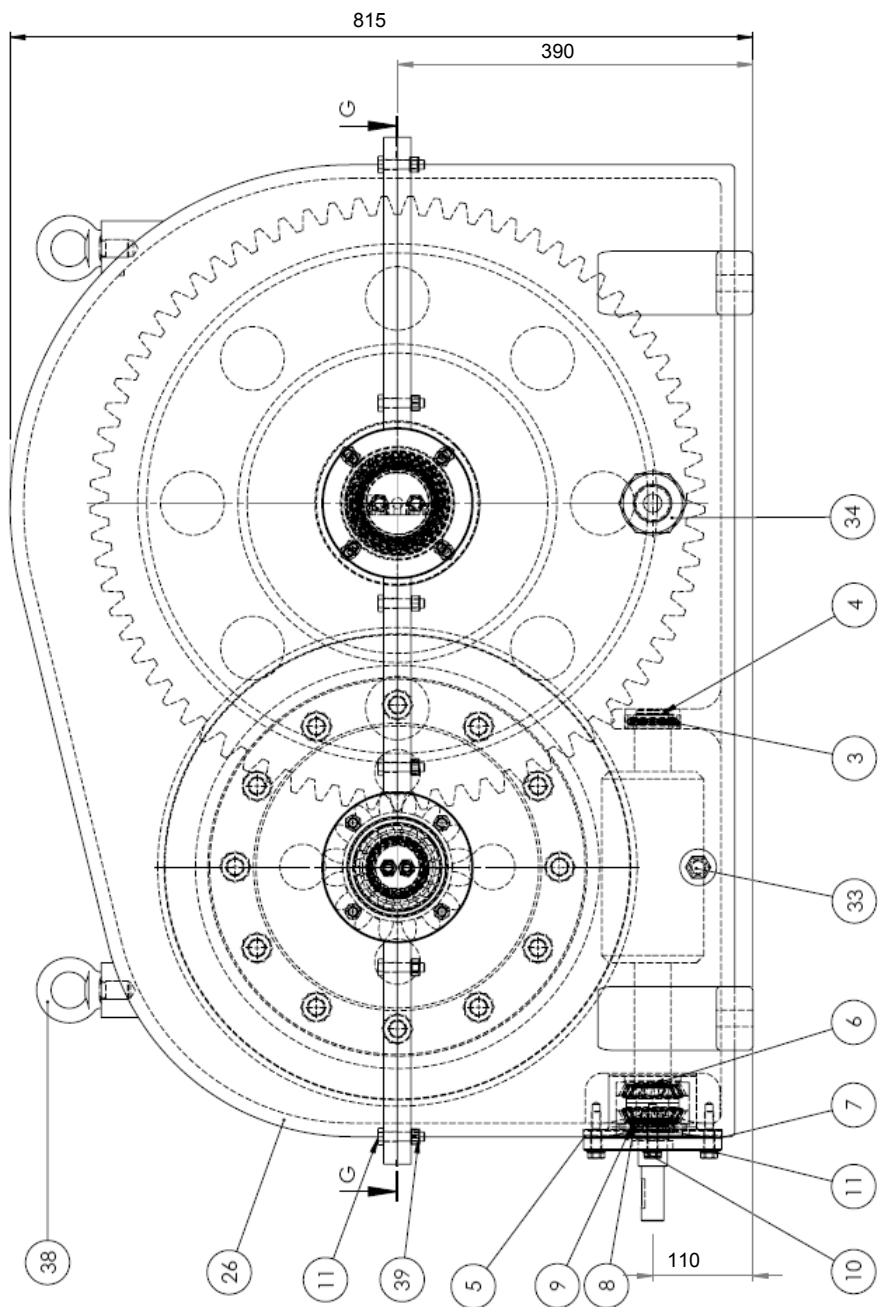
Przyjmując na wałki materiał C55 (w stanie ulepszonym) i wpusty materiał E335 oraz wykorzystując metodyki działań takie jak w zadaniach rozdziałów 7, 4 i 8, a także względy konstrukcyjne wyznaczone oraz przyjęto, zawarte w tabeli 11.22, średnice wałków, wymiary wpustów oraz typy łożysk.

Tabela 11.22. Wartości pozostałych parametrów przekładni walcowej

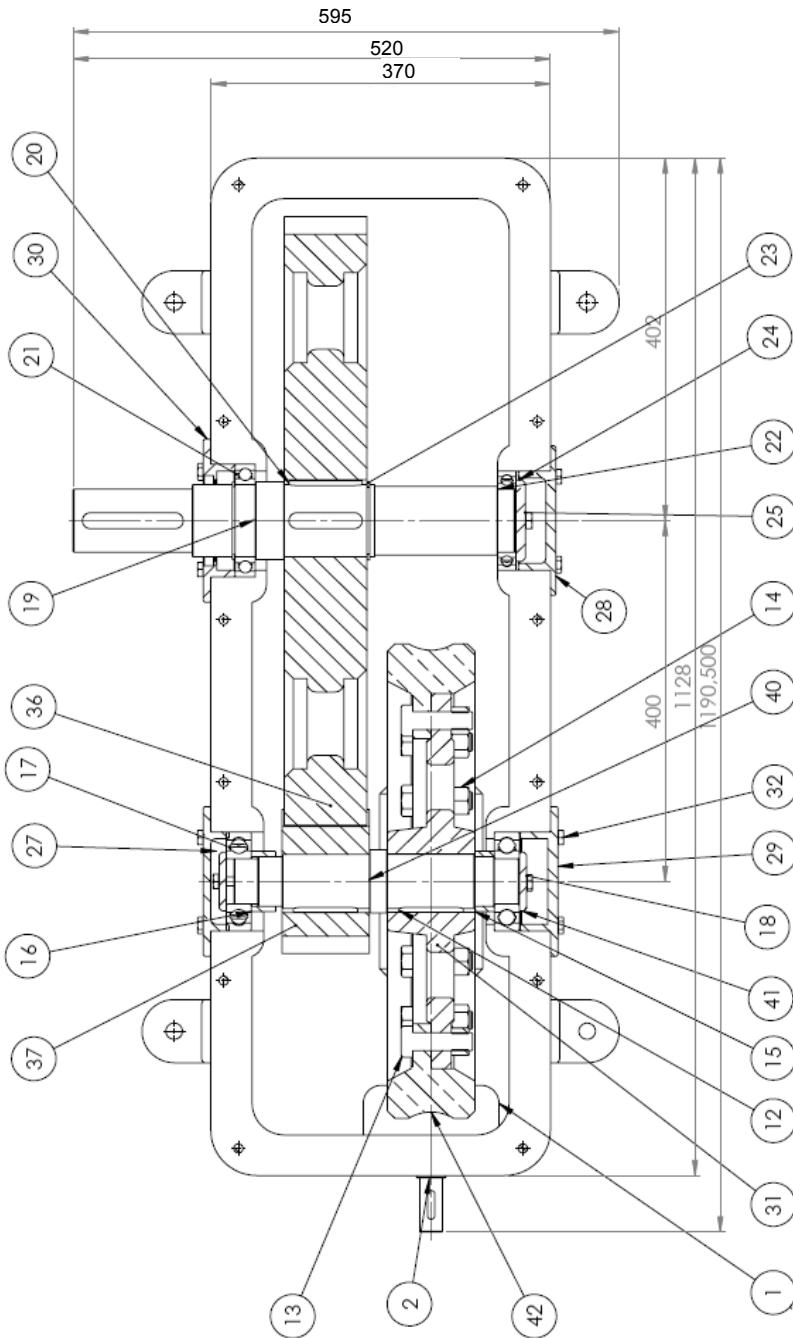
Wałek	Średnica [mm]	Wpust $i-bxhx_l$ [mm]	Łożyska
wejściowy	$d_A = 35$	1-8x7x40	2x31307 w układzie X
	$d_B = 35$		
	$d_{sw} = 38$		
	$d_s = 40$		
pośredni	$d_c = 50$	1-18x11x45 zębnik 1-18x11x45 ślimacznica	obydwa typu: 6310
	$d_D = 50$		
	$d_{sw1} = 55$		
	$d_{s1} = 60$		
wyjściowy	$d_z = 60$	2-18x11x80 koło zębate 1-18x11x110 zewnętrzny	obydwa typu: 6016
	$d_{sw2} = 76$		
	$d_E = 70$		
	$d_k = 80$		
	$d_F = 80$		
	$d_{sp1} = 70$		

6. Rysunek złożeniowy reduktora

Ze względu na duży format oraz pożądaną dobrą czytelność, rysunek złożeniowy podzielono na cztery fragmenty (Rśw. 11. 4 a), b), c) zamieszczone na kolejnych stronach 195-197.

Rów. 11. 4. a). Reduktor ślimakowo-walcowy. Widok z boku reduktora

Rśw. 11. 4. b). Reduktor ślimakowo-walcowy. Przekrój płaszczyzną przechodzącą przez osie wałków reduktora

42	Wieniec ślimacznicy z = 30	1		CuSn10P
41	Pierścień osadczy W050	2	PN-85111/DIN472	
40	Walek pośredni	1		C55
39	Nakrętka M10	16	PN-EN 24032	
38	Śruba oczkowa M20	2	DIN-358	
37	Koło zębate (zębnik) z = 16	1		41Cr4
36	Koło zębate z = 73	1		41Cr4
34	Korek kontrolny	1		Plexiglas
33	Korek spustowy	1		S235
32	Śruba mocująca pokrywę M10x25	16	PN-EN ISO 4014	
31	Piasta wieńca ślimacznicy	1		E295
30	Pokrywa łożyska 5	1		S235
29	Pokrywa łożyska 4	1		S235
28	Pokrywa łożyska 3	1		S235
27	Pokrywa łożyska 2	1		S235
26	Korpus górny	1		EN-GJL-300
25	Śruba mocująca M12x30	2	PN-EN ISO 4014	
24	Krażek zabezpieczający	1		S235
23	Pierścień osadczy W080	2	PN-85111/DIN472	
22	Łożysko kulkowe 6014	1	PN-85/M-86100	
21	Łożysko kulkowe 6016	1	PN-85/M-86100	
20	Wpust pryzmatyczny 18x11x80	2	PN-70/M-85005	E335
19	Walek wyjściowy	1		C55
18	Śruba mocująca M10x30	4	PN-EN ISO 4014	
17	Łożysko kulkowe 6310	2	PN-85/M-86100	
16	Tuleja dystansowa	1		S235
15	Tuleja dystansowa	1		S235
14	Nakrętka M12	6	PN-EN 24032	
13	Śruba mocująca M12x65	6	PN-EN ISO 4014	
12	Wpust pryzmatyczny 18x11x70	2	PN-70/M-85005	E335
11	Śruba mocująca M10x45	16	PN-EN ISO 4014	
10	Podkładka płaska	4	PN-82006	
9	Nakrętka łożyskowa M30x1,5	1	PN-82471	
8	Podkładka zabezpieczająca	1		S235
7	Pokrywka łożyska 1	1		S235
6	Łożysko stożkowe 31307	2	PN-75/M-86220	
5	Tuleja łożyska stożkowego	1		S235
4	Pierścień osadczy W030	2	PN-85111/DIN472	
3	Łożysko kulkowe 6007	1	PN-85/M-86100	
2	Walek wejściowy ze ślimakiem z = 1	1		C55
1	Korpus dolny	1		EN-GJL-300
Nr	Nazwa	Ilość	Nr normy	Materiał
Państwowa Uczelnia Zawodowa we Włocławku		Konstruował		Paweł Ziółkowski
		Rysował		Paweł Ziółkowski

Rśw. 11. 4. c). Reduktor ślimakowo-walcowy. Specyfikacja części reduktora wraz z materiałami

LITERATURA

Dziurski A., Kania L., Kasprzycki A., Mazanek E., Przykłady obliczeń z podstaw konstrukcji maszyn, tom 1 i tom 2, WNT, Warszawa 2012.

Osiński Z., Podstawy konstrukcji maszyn, PWN, Warszawa 2010.

Katalog główny SKF, 4000/II PL, 1991.

Podstawy konstrukcji maszyn: www.pkm.edu.pl (dostęp: 15.01.2021 r.).

WYKAZ RYSUNKÓW TEKSTOWYCH

Rys. 1.1.	Szkic połączenia spawanego	11
Rys. 1.2.	Szkic połączenia spawanego	14
Rys. 1.3.	Szkic połączenia spawanego	17
Rys. 7.1.	Szkic obciążeń wału	75
Rys. 7.2.	Szkic przekrojów obliczeniowych wału	75
Rys. 8.1.	Schemat obciążeń układu łożyskowego	80
Rys. 8.2.	Schemat obciążeń układu łożyskowego	84
Rys. 9.1.	Schemat obciążeń układu łożysk	93
Rys. 10.1.	Wymiary przyjętego gwintu	104
Rys. 10.2.	Szkic do obliczenia przetyczki	106
Rys. 10.3.	Model do obliczenia przetyczki	107
Rys. 10.4.	Schemat kinematyczny podnośnika	110
Rys. 10.5.	Wymiary charakterystyczne podnośnika	110
Rys. 10.6.	Schemat układu sił w głównych elementach podnośnika	111
Rys. 10.7.	Szkic do wyznaczenia wytrzymałości czopów	115
Rys. 11.1.	Schemat kinematyczny reduktora	121
Rys. 11.2.	Podział przełożenia w przekładniach wielostopniowych w dwu- i trzystopniowych szeregowych	121
Rys. 11.3.	Zależność Z_{NT} od liczby cykli	128
Rys. 11.4.	Zależność Z_{χ} od modułu i rodzaju obróbki	129
Rys. 11.5.	Współczynnik Y_{FS} dla kół z uzębieniem zewnętrznym	130
Rys. 11.6.	Wartości współczynnika Y_{RrelT}	131
Rys. 11.7.	Wartości współczynnika Y_{χ}	131
Rys. 11.8.	Schemat kinematyczny reduktora	145
Rys. 11.9.	Podział przełożeń w dwustopniowych przekładniach współosiowych	145
Rys. 11.10.	Podział współczynników korekcji zależnością odwrotnie proporcjonalną do liczby zębów	147
Rys. 11.11.	Możliwość zaostżenia i podcinania zębów spowodowane korekcją	148
Rys. 11.12.	Schemat kinematyczny reduktora	167
Rys. 11.13.	Schemat obciążeń wałka wejściowego	177
Rys. 11.14.	Schemat obciążeń wałka pośredniego	178
Rys. 11.15.	Schemat obciążeń wałka wyjściowego	179
Rys. 11.16.	Szkic kinematyczny reduktora	184
Rys. 11.17.	Wartości współczynnika tarcia w przekładni ślimakowej	187
Rys. 11.18.	Schemat obciążeń wałka wejściowego	192
Rys. 11.19.	Schemat obciążeń wałka pośredniego	193
Rys. 11.20.	Schemat obciążeń wałka wyjściowego	194

WYKAZ RYSUNKÓW KONSTRUKCYJNYCH

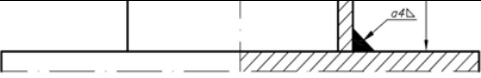
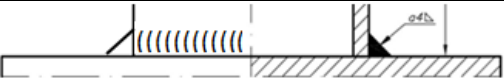
PS-01.01.	Połączenie spawane	13
PS-01.02.	Połączenie spawane	16
PS-01.03.	Połączenie spawane	19
PNi- 02.01.	Połączenie nitowe	24
PNi- 02.02.	Połączenie nitowe	26
PW-03.01.	Połączenie wciskowe	30
PWp-04.01.	Połączenie wpustowe	34
PWp-04.02.	Połączenia wielowpustowe.	36
PWp-04.03.	Połączenie kołkowe	38
PWp-04.04.	Połączenie sworzniowe	43
PS-05.01.	Połączenie śrubowe	49
PS-05.02.	Połączenie śrubowe	54
PS-05.03.	Połączenie śrubowe	57
ES-06.01.	Sprężyna naciskowa	64
ES-06.02.	Sprężyna naciągowa	67
USW-06.03.	Układ sprężyn współosiowych	71
WA-07.01.	Wałek	78
Łt-08.01.	Łożyskowanie toczne	83
Łt-08.02.	Łożyskowanie toczne	87
Łt-08.03.	Łożyskowanie toczne	90
Łs-09.01.	Łożyskowanie ślizgowe	98
Pnś-10.01.	Podnośnik śrubowy	109
Pnt-10.02.	Podnośnik trapezowy	117
Rws. 11.01.	a) Reduktor dwustopniowy walcowy. Przekrój płaszczyzną przechodzącą przez osie wałków reduktora	142
Rws. 11.01.	b) Reduktor dwustopniowy walcowy. Widok z boku reduktora.	143
Rws. 11.01.	c) Reduktor dwustopniowy walcowy. Specyfikacja części reduktora wraz z materiałami	144
Rww. 11.02.	a) Reduktor walcowy współosiowy. Widok z boku.	164
Rww. 11.02.	b) Reduktor walcowy współosiowy. Przekrój płaszczyzną przechodzącą przez osie wałków reduktora	165
Rww. 11.02.	c) Reduktor walcowy współosiowy. Specyfikacja części reduktora wraz z materiałami.	166
Rsw. 11.3.	a) Reduktor stożkowo-walcowy. Przekrój płaszczyzną przechodzącą przez osie wałków reduktora – cz. 1.	180
Rsw. 11.3.	b) Reduktor stożkowo-walcowy. Przekrój płaszczyzną przechodzącą przez osie wałków reduktora – cz. 2.	181
Rsw. 11.3.	b) Reduktor stożkowo-walcowy. Przekrój płaszczyzną przechodzącą przez osie wałków reduktora – cz. 3.	182
Rsw. 11.3.	d) Reduktor stożkowo-walcowy. Specyfikacja części reduktora wraz z materiałami.	183
Rśw. 11. 4.	a) Reduktor ślimakowo-walcowy. Widok z boku reduktora	195
Rśw. 11. 4.	b) Reduktor ślimakowo-walcowy. Przekrój płaszczyzną przechodzącą przez osie wałków reduktora	196
Rśw. 11. 4.	c) Reduktor ślimakowo-walcowy. Specyfikacja części reduktora wraz z materiałami.	197

WYKAZ TABEL

Tabela 5.1.	Wartości współczynnika długości swobodnej w zależności do rodzaju zamocowania końca śruby	50
Tabela 5.2.	Dane materiałowe do obliczenia naprężeń krytycznych	51
Tabela 6.1.	Wartości współczynnika K_L dla sprężyn o końcach dobrze osadzonych	63
Tabela 7.1.	Wyniki obliczeń i doboru średnic poszczególnych przekrojach wałka.	77
Tabela 8.1.	Współczynniki obciążenia zastępczego łożysk kulkowych	81
Tabela 8.2.	Dane do obliczenia obciążenia zastępczego układu łożyskowego	85
Tabela 8.3.	Obciążenia poszczególnych łożysk	88
Tabela 11.1.	Wartości współczynnika zastosowania K_A	122
Tabela 11.2.	Najmniejsze liczby zębniaka dla zębów prostych	123
Tabela 11.3.	Wartości funkcji ewolwentowej $\text{inv}\alpha$	124
Tabela 11.4.	Wartości współczynników pomocniczych K_1 i K_2	126
Tabela 11.5.	Wartości współczynników K_{Fa} i K_{Ha}	126
Tabela 11.6.	Wartości współczynników A_1 i A_2	126
Tabela 11.7.	Wartości współczynnika Z_E	127
Tabela 11.8.	Okresy trwałości przekładni.	128
Tabela 11.9.	Wartości współczynnika szerokości wieńca	149
Tabela 11.10.	Rodzaje smarowania w zależności od v	161
Tabela 11.11.	Dobór lepkości oleju przekładniowego	161
Tabela 11.12.	Wartości współczynnika dokładności wykonania $K_{Ha} = K_{Fa}$ kół stożkowych	167
Tabela 11.13.	Wartości współczynników sposobu łożyskowania i montażu kół stożkowych $K_{H\beta}$	168
Tabela 11.14.	Najmniejsze liczby zębów przekładni stożkowych	169
Tabela 11.15.	Współczynniki przesunięcia zarysu dla kół stożkowych o zębach prostych	170
Tabela 11.16.	Wyznaczone zasadnicze parametry przekładni	176
Tabela 11.17.	Wyznaczone pozostałe parametry przekładni	179
Tabela 11.18.	Właściwości wytrzymałościowe materiałów na ślimacznice	184
Tabela 11.19.	Zalecane liczby zębów ślimaka w zależności przełożenia.	185
Tabela 11.20.	Wartości współczynnika kształtu zęba	189
Tabela 11.21.	Wartości podstawowych parametrów przekładni walcowej	190
Tabela 11.22.	Wartości pozostałych parametrów przekładni walcowej.	194

str., wiersz	Jest	Powinno być
str.13		
str. 17, 4d	..... wywołanych siłą tnącą S_z :	..... wywołanych siłą rozciągającą S_z :
str. 48, 6g	$d_t = 0,5 \cdot (90 + 96) = 93 \text{ mm}$	$d_t = 1,5 \cdot d = 1,5 \cdot 48 = 72 \text{ mm}$
str. 48, 7g	$M_t = \frac{1}{2} \cdot Q \cdot \mu_t \cdot d_t =$ $\frac{1}{2} \cdot 45000 \text{ N} \cdot 0,12 \cdot 93 \text{ mm} = 251100 \text{ Nmm}$	$M_t = \frac{1}{2} \cdot Q \cdot \mu_t \cdot d_t =$ $\frac{1}{2} \cdot 45000 \text{ N} \cdot 0,12 \cdot 72 \text{ mm}$ $= 194400 \text{ Nmm}$
str. 48, 9g	$M_c = M_s + M_t = 474387,7 \text{ Nmm}$	
str. 48, 3d	..... η połączenia gwintowego śruby:	..... η śruby:
str. 48, 2d	$\eta = \frac{Q \cdot h}{2 \cdot \pi \cdot M_c} = \frac{45000 \text{ N} \cdot 9 \text{ mm}}{2 \cdot \pi \cdot 474387,7 \text{ Nmm}}$ $= 0,136 = 13,6\%$	$\eta = \frac{Q \cdot h}{2 \cdot \pi \cdot M_c} = \frac{45000 \text{ N} \cdot 8 \text{ mm}}{2 \cdot \pi \cdot 417688 \text{ Nmm}} = 0,137$ $= 13,7\%$
str. 49	Na rysunku (prawy rzut) jest $\phi 100$	Na rysunku (prawy rzut) powinno być $\phi 96$
str. 53, 6g	$= \sqrt{\left((98,53 \text{ MPa})^2 + \left(\frac{195 \text{ MPa}}{128 \text{ MPa}} \cdot 70 \text{ MPa} \right)^2 \right)}$ $\approx 145 \text{ MPa}$	$= \sqrt{\left((98,53 \text{ MPa})^2 + \left(\frac{195 \text{ MPa}}{120 \text{ MPa}} \cdot 72,2 \text{ MPa} \right)^2 \right)}$ $\approx 153 \text{ MPa}$
str. 56, 6d	$= 2 \cdot 145,95 \text{ MPa} \cdot \operatorname{tg}(0,59^\circ + 6,58^\circ) \cdot \frac{93,003 \text{ mm}}{90,931 \text{ mm}}$	$= 2 \cdot 147,33 \text{ MPa} \cdot \operatorname{tg}(0,59^\circ + 6,58^\circ) \cdot \frac{93,003 \text{ mm}}{90,931 \text{ mm}}$
str. 66, 2g	$F_0 = F_1 - \frac{F d^4 f_1}{8 D^3 n} =$	$F_0 = F_1 - \frac{G d^4 f_1}{8 D^3 n} =$
str. 66, 1d	$C = \frac{F_2 - F_1}{f_2 - f_1} = \frac{480 - 240}{166,5 - 50} = 2,06 \text{ N/mm}$	$C = \frac{F_2 - F_1}{f_2 - f_1} = \frac{480 - 240}{166,5 - 60} = 2,25 \text{ N/mm}$
str. 77, 9g	$d_i = 2,17 \cdot \sqrt[3]{\frac{M_{Zi}}{k_{go}}}$	$d_i = 2,17 \cdot \sqrt[3]{\frac{M_{gi}}{k_{go}}}$
str. 85,1d	$F_a \geq \frac{1}{2} \left(\frac{F_{r1}}{Y_1} - \frac{F_{r2}}{Y_1} \right) = \frac{1}{2} \left(\frac{9057,96}{0,72} - \frac{2930,96}{0,72} \right)$ $= 4254,86 \text{ N} \leq F_a = 9072 \text{ N}$	$\frac{1}{2} \left(\frac{F_{r1}}{Y_1} - \frac{F_{r2}}{Y_1} \right) = \frac{1}{2} \left(\frac{9057,96}{0,72} - \frac{2930,96}{0,72} \right)$ $= 4254,86 \text{ N} \leq F_a = F_w$ $= 9072 \text{ N}$
str. 104, 4d	$D_i = 38,00 \text{ mm}$	$D_i = 35,50 \text{ mm}$

Str. 48 i 49

W skrypcie w zad. 5.1 są niestety błędy, o których zapomniałem powiedzieć na zajęciach.

I tak w p.4 należy przyjąć $d_t = 1,5d = 1,5 \cdot 48 = 72 \text{ mm}$. Tak więc i dalej powinno być

$M_t = 194400 \text{ Nmm}$ i $M_c = 417687,7 \text{ Nmm}$. Konsekwencją tego błędu jest również błąd w średnicy zewnętrznej pierścienia trącego, która powinna wynosić $2d = 96 \text{ mm}$ – a na rys. PŚ-05.01 jest $\phi 100$.

Natomiast w p.5 oczywiście powinno być $h = 8 \text{ mm}$

i wtedy $\eta \approx 0,137 = 13,7 \%$.